

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**III. MURAD'A SUNULAN GAZANIN VE SAVAŞ ATLARININ FAZİLETİNE DAİR
BİR ESER: MİFTÂHU'L-‘ADÂLE (53b-104b)
(İNCELEME- METİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP GÜNEY

TEZ DANIŐMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ METİN SAMANCI

BİLECİK, 2024

10425872

T.C.
BİLECİK ŐEHY EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**III. MURAD'A SUNULAN GAZANIN VE SAVAŞ ATLARININ FAZİLETİNE DAİR
BİR ESER: MİFTÂHU'L-‘ADÂLE (53b-104b)
(İNCELEME- METİN)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP GÜNEY

TEZ DANIŐMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ METİN SAMANCI

BİLECİK, 2024

10425872

BEYAN

III. Murad'a Sunulan Gazanın ve Savaş Atlarının Faziletine Dair Bir Eser: Miftâhu'l-Adâle (53b-104b) (İnceleme -Metin) adlı yüksek lisans tezimin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi, vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte, ETİK KURUL onayı alınması durumunda ise ETİK KURUL tarih karar ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.			
DESTEK ALINMIŞTIR		DESTEK ALINMAMIŞTIR	X
Destek alındı ise;			
Destekleyen kurum;			
Desteğin Türü		Proje Numarası	
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)			
2- TÜBİTAK			
Diğer;.....			
ETİK KURUL onayı var ise;			
ETİK KURUL karar tarih/sayı:		...../.....	

Zeynep GÜNEY

Tarih

.....

İmza

.....

ÖN SÖZ

Türk Edebiyatı, Türk toplumunun çeşitli anlayışlara sahip olması sebebiyle farklı dönemlere ayrılmıştır. Bu dönemlerden en hacimlisi olan Klasik Türk Edebiyatı dönemi hem eser sayısı hem de eser niteliği açısından önem teşkil eder. Eserler, dönem hakkında siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik, askeri vb. birçok alanda ciddi bilgi verici ve yol gösterici niteliktedirler. Bu dönemdeki eserlerin varlığı çağımız öncesinde yaşayan insanların nasıl düşünüp anladıklarıyla ilgili bize bakış açısı da sunmaktadır.

Savaş atları, gaza, gazilik, din büyükleri ve önemli şahsiyetlerin menkıbeleri ile adalet mefhumunun merkeze alındığı, tez çalışmamız olan “*Miftâhu'l-‘Adâle*” adlı eser için evvela Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Koleksiyonu 562 numarada kayıtlı bulunan eserin dijital kopyasına ulaşılmıştır. Eser, şekil ve içerik açısından incelenmiş, inceleme kısmında Times New Roman, metin kısmında ise DEV RA fontu kullanılmıştır.

Tezimizin giriş bölümünde; III. Murad Dönemi'nin esere etkisi, nüshanın tanıtımı ve eserin müellifi ele alındı. İnceleme bölümünde; eserin türü ile ilgili çıkarımlara, eserin içeriğine, esere tesir eden ayet ve hadislere, eserde adı geçen şahıs, mekan ve olaylara yer verildi. Çalışmanın son bölümüne ise eserin çeviriyazısı ile tıpkıbasımı dahil edildi.

Bu tez çalışmasında danışmanlığımı yaparak bana yol gösteren Dr. Öğr. Üyesi Metin SAMANCI'ya, bu kıymetli eseri bulmamıza yardımcı olan Dr. Uğur ÖZTÜRK'e, Arapça ibâreleri okumamda, hadis tespit ve çevirilerinde bana yardımcı olan kuzenim Burak İSPİR'e, Dr. Hamdi ELSOUDİ ve Ali YILDIZ'a, tezimin hazırlık sürecinde her türlü sorumluluklarımı üstlenen annem Kâtibe GÜNEY'e, anlayışlarından dolayı ailem ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ediyorum.

Zeynep GÜNEY

2024

ÖZET

III. MURAD'A SUNULAN GAZANIN VE SAVAŞ ATLARININ FAZİLETİNE DAİR BİR ESER: MİFTÂHU'L-‘ADÂLE (53b-104b)

(İNCELEME -METİN)

Bu çalışmada 1574-1595 yılları arasında hüküm süren, kitaplara düşkünlüğü ile bilinen Osmanlı sultanı III. Murad'a sunulan 1578'den önce kaleme alındığı tahmin edilen *Miftâhu'l-‘Adâle* 'Adaletin Anahtarı' isimli, manzum parçalar da içeren mensur bir eser incelenmiştir. Şeyh İbrahim Tennûrî'nin (ö.1482) soyundan gelen Ebussu'ûd bin Sa'dullâh (ö. 1595?) tarafından kaleme alınan ve iki babdan oluşan bu eserin ilk babı gaza ve gazilerin faziletlerine, ikinci babı ise gaza için kullanılan bineklerin faziletlerine ayrılmıştır.

Çalışmada eser ve müellifi hakkında bilgi verilmiş ve eserin ilişkili olabileceği siyasetname, gazavatname gibi türler hakkında bir değerlendirme yapılmıştır. Ardından eserin içeriği ortaya konmuştur. Müellif ele aldığı her konu için ayet, hadis ve peygamber kıssalarından örnekler vermiş, bu örnekleri hikâyet başlığı altında anlatmıştır. Gaza ve savaş atlarının faziletleri dışında adaletin önemine de değinen eser aynı zamanda Osmanlı-İran savaşları için Osmanlı lehine propaganda unsurları da içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Gaza. Atlar. III. Murad. Adalet. Osmanlı-İran Savaşları

ABSTRACT

A WORK ON THE VIRTUE OF GAZA AND WAR HORSES

PRESENTED TO MURAD III: MIFTAHU'L-‘ADALE (53b-104b)

(REVIEW-TEXT)

In this thesis, a prose work including verse pieces, called "Miftâhu'l-‘Adâle" or "Key of Justice," is examined. It is estimated to have been written before 1578 and presented to the Ottoman Sultan Murad III, who ruled between 1574 and 1595 and was known for his fondness for books. The author of the work is Ebussu'ud bin Sa'dullâh (d. 1595?), a descendant of Sheikh İbrahim Tennûrî. The work consists of two parts: the first chapter is devoted to "gaza" (holy war) and the virtues of veterans, while the second chapter is dedicated to the virtues of the mounts used for gaza.

The study provides information about the work and its author, and also evaluates the possible genres to which the work might be related, such as political treatises and books about gaza. The content of the work is revealed from beginning to end, where the author supports each subject with examples from verses, hadiths, and stories of the prophets, and illustrates these examples under various titles. Apart from discussing the virtues of gaza and war horses, this work emphasizes the importance of justice. Additionally, it contains propaganda elements in favor of the Ottomans, particularly concerning the Ottoman-Iranian wars.

Keywords: Gaza. Horses. Murad III. Justice. Ottoman-Persian Wars

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ.....	v
ÇEVİRİYAZI ALFABESİ	vi
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Eserin Sunulduğu Hâmi: Sultan III. Murad.....	1
1.2 Nüshanın Tanıtımı.....	5
1.3 Metnin Oluşturulmasında İzlenen Yol	7
1.4 Eserin Müellifi	9
2. İNCELEME	11
2.1 Eserin Dahil Edilebileceği Türler.....	11
2.2 Eserdeki Hikâyelerin Özetleri	13
2.3 Eserde Geçen Ayet ve Hadisler	24
2.3.1 Ayetler.....	24
2.3.2 Hadisler.....	24
2.4 Eserde Geçen Kişiler	34
2.5 Miftâhu'l-Adâle'de Hadis Rivayet Eden Sahabeler.....	40
2.6 Eserde Geçen Yer Adları	41
2.7 Eserde Başlangıç ve Sebep Bağlamı.....	42
2.8 Eserde Geçen Metafizik Varlıklar	43
2.9 Eserde İsmi Geçen Eserler.....	43
2.10 Eserde Geçen Hayvanlar	44
2.11 Eserde Geçen Deyimler ve Atasözleri.....	45
3. ÇEVİRİYAZILI METİN.....	47
SONUÇ.....	62
KAYNAKÇA	64
NÜSHANIN TIPKIBASIMI.....	68

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

age: Adı geçen eser

akt.: Aktaran

çev.: Çeviren

Dr.: Doktor

H: Hicri

M: Miladi

Mil: Millî Kütüphane

ö.: Ölüm tarihi

s.: Sayfa

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

vb.: Ve benzeri

yy.: Yüzyıl

ÇEVİRİYAZI ALFABESİ

ء	ا	س	s
ا (أ)	a, ā, Ā	ش	ş
ا (إ)	a, e, ı, i, u, ü	ص	Ş, ş
ب	b, p	ض	Đ, đ, Ž, ž
پ	P	ط	Ṭ, ṭ
ت	T	ظ	Z, z
ث	Ṣ, ṣ	ع	‘
ج	c, ç	غ	Ġ, ġ
چ	Ç	ف	f
ح	H, h	ق	K, k
خ	Ḥ, ḥ	ك	k, g, (ŋ)
د	D	ل	l
ذ	Z, z,	م	m
ر	R	ن	n
ز	Z	و	v, o, ö, u, ü, ū, Ū
		ه	h, a, e
		ی	y, ı, i, ī, ā

1. GİRİŞ

1.1 Eserin Sunulduğu Hâmi: Sultan III. Murad

III. Murad (1574-1595), 4 Temmuz 1546 tarihinde Manisa'da II. Selim'in (1566-1574) en büyük oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Annesi cariye kökenli Nurbânû Sultan'dır (ö.1583). Babası II. Selim'in Manisa'da sancak beyliği görevinde bulunduğu sırada Murad, burada çok iyi derecede Arapça-Farsça öğrenmiş ve devrin alimlerinden dersler almıştır. Dönemin Sultanı olan dedesi Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520-1566) isteği üzerine Alaşehir sancak beyliği görevine atanmış, 15 Aralık 1574'te babasının vefatıyla tahta geçmiştir. Sultan Murad döneminde Osmanlı Devleti'nin gücü zirve noktalara ulaşmış, dış devletlerle ilişkiler gelişmiş, devletin içindeki meseleler çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. (Demirkazık; 2021: 19-25)

Sultan III.Murad Kabe'nin bakım ve onarımına da önem vermiştir. Günümüzde mübarek gün ve geceler olarak kutlanan Miraç, Regaip, Mevlid, Beraat, Kadir geceleri, Ramazan ve Kurban bayramları Sultan Murad'ın Rebiyyülevvel ayının 12. Gecesi çıkardığı bir ferman ile gelenekselleşmiştir. (Demirkazık; 2021: 19-25)

15-16 Ocak 1595 yılında 49 yaşında aniden rahatsızlanıp vefat eden Sultan Murad'ın ölümü, oğlu III. Mehmet'in (1595-1603) İstanbul'a gelip tahta çıkana kadar herkesten saklanmıştır. Böylece olası bir kargaşanın önüne geçilmiş olunmuştur. III. Murad, Ayasofya'da babasının bulunduğu kısma defnedilmiştir. (Demirkazık; 2021: 19-25)

III. Murad Osmanlı sultanlarının pek çoğu gibi sanata düşkünlüğü ile bilinir. 21 yıllık saltanatı boyunca sanatla ilgilenmiş, Hayâlî Bey (ö.1557), Nev'î (ö.1599), Gelibolulu Âlî (ö. 1600), Bâkî (ö.1600) gibi ünlü şairleri himaye etmiştir. Hattat, yazar ve şairdir. Sultan şairler arasında en hacimli ikinci divan kendisine aittir. Osmanlı sultanlarında gelenek halinde olan divanda kasidelere yer vermeme, III. Murad'ın 1566 gazellik *Türkçe Divanı*'nda da görülür. Sade, açık ve anlaşılır üslup kullanma geleneğini takip eden Sultan III. Murad, içerik olarak daha çok tasavvuf ve din ile ilgili temalara yakınlık göstermiştir. *Divan*'ında görülen mülemma gazeller onun Arapça, Farsça ve Türkçeye olan hakimiyetini göstermektedir. (Kırkkılıç; 2015: 43-63)

Gibb (ö.1901), Hammer (ö.1856) ve Türk müellifleri Sultan Murad'ın şiirlerini münzevi, muhakkikane, muvahhidane ve mutazzırane olarak nitelendirmişler. Hatta Gibb, Sultan Murad'ın eserlerinin tamamına yakınının tasavvufi özellik taşıdığını, divanındaki

şiiirlerinin şiiir sanatı bakımından fazla değeri olmadığını söylemektedir. Hammer onun şiiirlerini beğenirken, Ali Emiri (ö.1924) ise, Sultan Murad'ın eserlerini kâinatın, hakikat sırlarını ifade ettiği ve şiiirlerinin Cenab-ı Hakk'ı zikrettiğini ifade etmektedir. (Kırkkılıç; 2015: 43-63)

Sultan Murad'ın eserlerindeki içerik özelliklerini incelediğimizde; İbrahim Edhem, Ferhâd ile Şirin, Leyla ile Mecnun'a telmihte bulunduğu görülür. Bunun en büyük sebebi de özdeşim kurmasından kaynaklanmaktadır. Tarih düşürmeye de önem vermiştiiir. Ateş-i gönül vb. gibi bazı Türkçe kelimeleri Farsça tamlamalar Şeklinde kullanmış. (Kırkkılıç; 2015: 43-63)

Osmanlı hanedanı içinde Muhibbi'den sonra en çok eser veren kişi III. Murad'dır. *Divan*, *Ftuhatt's-sıyam*, *Esrarname* isimli bilinen tc eseri vardır. (Kırkkılıç; 2015: 43-63)

Sultan Murad; her türlü ilme meraklı, pozitif bilimleri de iyi bilen bir hükümdardır. evresine topladığı din büyükleri, alimler, Őeyhler, dönemin mollaları, hocaları, mderrisleriyle ilmi sohbetlerde bulunup Şiiir okuyarak vakit geçirmekten hoşlanırdı. Onları eserler vermeye teşvik eder, eser verenleri de dllendirirdi. Birçok yazar, Şair ve sanatçıyı desteklemesi sebebiyle onun döneminde edebiyat ve sanat gelişmiştiiir. İncelemiş olduğumuz *Miftâhu'l-Adâle* III. Murad'ın desteklediği ve bizzat kendinin de dahil olduğu edebi bir ortamda yazılmış ve eser kendisine sunulmuştur.

Eserin yaklaştığı türleri incelediğimiz zaman dolaylı olarak ilişkili sayabileceğimiz trlar arasına siyasetname ve gazavatnameyi ekleyebiliriz. Eser bazı yönleriyle bu türlere yaklaşır.

Siyaset-name, devlet yöneticilerine siyaset hakkında bilgi vermek, devlet yönetiminde dikkat edilmesi gerekenlere yönelik önerilerde bulunmak amacıyla yazılmış kitap veya bu kitapların oluşturduğu tür anlamında kullanılır. Devletin içinde bulunduğu durumun eleştirilmesi, ilkelerden sapmalar, adaletin ihlâli, kurumların aksaklıkları, yöneticilerin sorumluluk ve yetkilerinde dengenin sağlanması, rüşvetin önlenmesi, liyakatin önemi, sosyal yapının sarsılması, ordunun bozulması, erdemli yönetim ilkeleri, yöneticilerin nitelikleri, uyulması gereken kurallar vb. meseleler bu eserlerde ele alınan ortak konuları oluşturmaktadır (Adalıoğlu, 2009: 304).

Siyasetname geleneğinin klasikleri erken dönemlerde Türkçeye kazandırılmış, böylece devlet geleneği, yönetim yorumları ve siyaset literatürü Osmanlı coğrafyasına taşınmıştır.

Bugüne ulaşan ilk tercüme Kelîle ve Dimne olup manzum olarak I. Murad'a (1362-1389) sunulmuştur. Türün önemli örneklerinden *Kâbüsname* ise Mercimek Ahmed tarafından Türkçeye çevrilmiş ve II. Murad'a takdim edilmiştir. Bunlardan başka Necmeddîn-i Dâye'nin *Mirsâdü'l-İbâd'ı*, Gazzâlî'nin *et-Tibrü'l-Mesbûk'ü*, Yuhannâ b. Bıtrîk'ın *Sırru'l-Esrâr'ı*, Seyyid Ali Hemedânî'nin *Zahîretü'l-Mülûk'ü* de Osmanlı kültürüne kazandırılan ve çok sayıda tercümesi yapılan eserlerdir (Yılmaz, 2009: 306).

Miftâhu'l-'Adâle'nin hem adında adalet geçmekte hem de içeriğinde adaletten söz edilmektedir. Aşağıdaki içerik incelemesi kısmında görüleceği üzere gaza kavramı adalet ile ilişkilendirilmiş ve eserin sunulduğu III. Murad'ın gazaya ve adalete gösterdiği özen övülmüştür. Bu yönüyle eser temel konularından biri adalet olan siyaset-name türüne (Levend, 1963: 169) yaklaşır.

III. Murad'ın övüldüğü eserlerde dört temel kavram ön plana çıkarılır: gül, adalet, tasavvuf ve avcılık (Öztürk, 2022: 720; Öztürk 2021: 278). III. Murad'a sunulan bu eser de gerek içeriği gerekse adı ile adaletin öne çıkarıldığı bir eserdir. Gazayı ve gaza için kullanılan bineleri konu edinen *Miftâhu'l-'Adâle*'nin konusu doğrudan adaletle ilgili olmasa bile müellif yer yer adalet konusuna temas eder.¹ (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Sözlüklerde en dar anlamıyla “akın etmek, saldırmak; İslam uğruna yapılan savaş” olarak karşımıza çıkan *gaza* kelimesi Kur'an-ı Kerim'de bir kez fail ve cemi kalıbında geçer.² “Bir işi başarmak için çaba harcamak, mücadele etmek” anlamındaki *cehd* kökünden gelen İslami literatürde “dinî emirleri öğrenip ona göre yaşamak ve başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak, İslâm'ı tebliğ, nefse ve dış düşmanlara karşı mücadele vermek” gibi anlamlar kazanan cihad kelimesi ise Kur'an-ı Kerim'de 41 kez geçmektedir. Yani Kur'an-ı Kerim'de, gaza yerine daha geniş bir anlam çerçevesine sahip olan cihad kavramı daha çok yer almaktadır (Tekin, 2014: 176).

Gaza ve cihad kavramlarını lügat kitaplarından ve Türkçe tarih metinlerden hareketle inceleyen Şinasi Tekin şu sonuçlara varmıştır: Anadolu'da gaza aslında aynı şeyi ifade eden cihâdın yerini almıştır. XII. asırda Şam'da yazılmış bir ilmihal kitabına göre saldıran düşmanı savmak için girilen savaşa cihâd, uzaktaki düşmanın üzerine farklı nedenlerle yürümeye gaza

---

¹ III. Murad'a sunulan ve konusu doğrudan ilgili olmasa da adalete değinen başka bir eser için bak. (Samancı, 2023).

² “Ey inananlar! Sefere ya da gazaya çıkan kardeşleri hakkında, "Eğer bizim yanımızda olsalardı ölmez ve öldürülmezlerdi" diyen inkarcılar gibi olmayın.” (Kur'an-ı Kerim: Al-i İmrân, 3/156).

denilmesinden hareketle beylikler ve Osmanlılarda bu bakış açısı yaygın olduğu için gaza ve gazi terimleri yaygınlaşmıştır. XVI. yüzyıl sonrası yüksek zümrenin dilinde ve eserlerinde cihâd kavramı gazanın yerini almışsa da gaza ve gâzî kelimelerini, geniş halk kitleleri kullanmaya devam etmiş ve bunları dilin temel kelimeleri hâline getirmiştir (Tekin, 2014: 176).

Arap edebiyatında gazaları ve gâzîlerin kahramanlıklarını hikâye eden eserler *megâzî* adını alır. Türk edebiyatında bu gibi eserler gaza-name yahut gazavat-name adı altında toplanır. Gaza-namelerde, düşmanla yapılan tek bir savaş, gazavat-namelerde ise savaşlar ve akınlar silsilesi tasvir edilir (Levend, 2000: 1).

İlk gazavat-name örneklerine Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde Hazreti Hamza, Hazreti Ali, Battal Gazi, Danişmend Gazi gibi daha çok dinî kimlikleriyle öne çıkan kahramanların etrafında anlatılan destanlarda rastlanmaktadır (Ünlü, 2015: 10). Gaza-name, gazavat-name, fetih-name ve zafer-name gibi adlarla anılan edebî metinleri Selçuklular devrine kadar götürülenler ve destanî yönlerinin ağır basmasına rağmen *Danişmend-name* ve *Battal-name* gibi eserleri de bu türe dâhil edenler olmuştur. Ancak bunlar daha çok destanî unsurlar taşıdıklarından gazavat-namelerden ayrı bir tür oluşturur. Belirli bir savaş veya seferi tasvir eden gazavat-nameler oldukça ayrıntılı bilgiler verirler ve bu yönleriyle genel Osmanlı kroniklerinin boşluklarını doldururlar (Erkan, 1996: 439-440).

Gazalarda fetih veya zafer bahis konusu değildir, gaza sadece savaştır. Bir şehrin yahut bir kalenin alınmasını anlatan eserler fetihnamedir. Fetihleri ve düşmanın yenilmesi ile biten savaşları hikâye eden gaza-namelere ‘zafer-name’ de denir. Bunlar, sonradan birbiriyle karıştırılmış, fetih-name ve zafer-namelerin hepsine gazavat-name, son devirlere ait savaşları hikâye eden eserlere de zafer-name denmiştir (Levend, 2000: 1).

Türk edebiyatında bugüne kadar tesbit edilebilen gazavat-namelerin sayısı 250'nin üzerindedir. “Gaza-name”, “gazavat”, “gazavat-name” vb. adlarla anılan bu eserlerin kırk kadarı manzum olup mesnevi tarzında kaleme alınmıştır (Erkan, 1996: 439-440).

Konuları bakımından gazavat-nameler üç grupta ele alınabilir:

1. Bir padişahın gazalarını tasvir edenler. Ancak bunlar daha ziyade “Selim-name”, “Süleyman-name” gibi adlarla anılır ve ayrı bir tür oluştururlar.

2. Vezirlerden veya ünlü kumandanlardan birinin gazalarını anlatanlar. Barbaros Hayreddin Paşa, Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa, Mihaloğlu Ali Bey gazavat-nameleri gibi.

3. Belli bir yerin veya kalenin alınmasını hikâyeye edenler (Levend, 2000: 4).

Miftâhu'l-'Adâle gazanın faziletlerinden söz etmesiyle birlikte yukarıda saydığımız özellikler göz önüne tutulduğunda tarihteki bir savaşa dair olay örgüsünden yoksun olduğu için bu türe dâhil edilemez. İçeriğinde Sultan III. Murad'ın gazileri himaye etmesinin övülmesi dolayısıyla ilk gruptaki gazavatnamelere yakın olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Battal Gâzî ve Circis Nebî gibi destanlaşmış kişilere dair anlatılar barındırması eseri dinî-destânî edebiyat ürünlerine yaklaştırır (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

1.2 Nüshanın Tanıtımı

Miftâhu'l-'Adâle, İslam kültüründe önemli bir yeri bulunan cihat anlayışının önemi üzerine yazılmış mensur bir eserdir. Daha çok cihat için kullanılan atların faziletleriyle ilgili yazılan eserde yer yer peygamberlerin, dini ve tarihi şahsiyetlerin menkıbeleride yer almıştır. Ayrıca gaza atlarının öneminin vurgulanması konusunda hadis ilminden çokça yararlanılmış, söylenen fikirler Hz. Muhammet'in sözleriyle desteklenmiştir. Adalet, helal kazanç, zulmetmeme, kibrin kötülüğü gibi konularında yer aldığı *Miftâhu'l-'Adâle*, bu yönden de öğretici ve nasihat edici bir özellikte göstermektedir.

Şeyh İbrahim Tennûrî'nin (ö.1482) soyundan gelen Ebussu'ûd bin Sa'dullâh adlı bir müellif tarafından Sultan III. Murad adına kaleme alınmış olan bu eserin bilinen tek nüshası Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Koleksiyonu 562 numarada kayıtlıdır. Nesih hatla yazılmış nüsha her biri yedi satırlık toplam 104 varaktan oluşur. Nüsha sultanın kütüphanesine hazırlanmış olduğu için sanatlı bir cilde sahiptir. Mıklepli cildin tezyinatında köşebent, zencirek, tığlarla çevrili ve salbekli bir şemse yer alır. Cilt süslemelerinin kenarlarında tığlar içlerinde altın üzerine kırmızı hatayi motifler yer alır. Kenar çizgileri ve bölüm başlıkları altın suyu ile oluşturulmuştur. Derkenarda ekleme ve düzeltmeler yer alır. Tezyinatlı olan 104b'de temmet kaydı yer alır. Eserin içeriğinde ya da nüshada telif tarihi verilmemiştir (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Nüşhanın zahriyesinde yer alan tığlarla süslü badem şeklindeki madalyonda (şemsede)³ eserin adı, müellifi hakkındaki bilgilerin yanı sıra III. Murad övgüsü yer alır.⁴

Madalyondaki Arapça metin ve tercümesi şu şekildedir:

و سميت هذه الرسالة مفتاح العدالة الذي هو باب السعادة الابدية والسيادة السرمدية لرسم خدمة السلطان الاعظم والخاقان الفخم مالك رقاب الامم ظل الله تعالى في العالم كهف الامان ناصر اهل الاسلام والايامن ناشر العدل والاحسان قانع الكفر والشرك والطغيان الا وهو السلطان بن السلطان مراد خان بن السلطان سليم خان بن سلطان سليمان خان ابد الله ظلال السعاده الي امتداد الدوران امن يا عزيز يا رحمان تحرير عبد الضعيف السيد شيخ ابو السعود بن السيد شيخ سعدالله بن الشيخ لطف الله بن السيد شيخ ابراهيم قيصري الحسيني قدس سرهما.

"Bu risaleyi ebedî mutluluğun ve daimî hükümlanlığın kapısı olan adaletin anahtarı *Miftâhu'l-Adâle* olarak adlandırdım. En yüce sultan, pek şerefli hakan, milletlerinin düzenini elinde tutan, Allah'ın âlemdaki gölgesi, güvenliğin sığınağı, İslam ve iman ehlinin yardımcısı, adalet ve ihsanın dağıtıcısı, inkâr, şirk ve azgınlığı ortadan kaldıran sultanoğlu sultan Sultan Süleyman oğlu Sultan Selim oğlu Sultan Murad Han'ın hizmeti için yazılmıştır. Allah onun mutluluk veren gölgesini dünya var oldukça sürdürsün. Âmin, ey izzetli ve merhameti bol Allah'ım! Bu eser Allah'ın değersiz kulu Seyyid Şeyh Ebussu'ûd bin Sa'dullâh bin Seyyid Şeyh Lutfullah bin Seyyid Şeyh İbrahim Kayserî [Tennûrî] tarafından yazıldı. Allah onların sırlarını mübarek kılsın" (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 204).

Ebussu'ûd bin Sa'dullâh nüshanın 2a varağında eserin bölümleriyle ilgili bilgiler vermektedir. Eserin iki babdan meydana gelmesi sebebiyle müellif, eserini gökte parlayan ay ve güneşe benzetmektedir. İlk bab, *fi beyâni fezâ'ili'l-ğuzâti ve'l-mücâhidîn*, ikinci bab, *fi fezâ'ili merâkibi erbâbu'd-dîni ve'l-yağîn* şeklinde adlandırılmaktadır. İlk bab 1b-37b arasında iken ikinci bab ilk babdan daha uzun olarak 37b-104b varakları arasındadır (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Nüşhada, eserin ne zaman yazıldığına dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. 44b numaralı varakta müellif, halkta Kızılbaşlar nedeniyle güvenlik probleminin olduğundan bahsetmektedir. Şirvan halkının, Şîilerin Sünnîlere kötü davranmalarından dolayı III. Murad'tan yardım istemeleri sebebiyle Sultan'ın İran'a sefere çıkması (Kütükoğlu, 1993: 29)

³ Gacek, şemseyi içerisinde yazı bulunduran veya bulundurmayan küçük veya büyük hacimde dairevi bir süs olarak tanımlar. Şemselerin elyazmalarında çeşitli amaçlarla kullanıldığını ve bu amaçlardan birinin de himaye bilgilerinin kaydı olduğunu söyler (2017: 206).

⁴ Bu eser ve III. Murad'a sunulan diğer madalyonlu eserler için bak. (Öztürk: 2021).

göz önünde tutulursa eserin, seferin yapıldığı 1578 tarihinden önce yazıldığı bilgisine ulaşılabilir (Öztürk, 2021: 661) (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Eser güzel bir şekilde korunmuş herhangi bir tahribata uğramamıştır. Saraya sunulması sebebiyle yazımında hassasiyet gösterilmiş, bu sebeple eser üzerinde, sayfa kenarlarında çizikler karalamalar yer almamaktadır. Sayfa 67b- 73a ve 103b'de satıra sığmayan ve ya müellifin ekleme yaptığını düşündüğümüz kısımlar bir kaç kelime olarak satırların dışına taşmıştır.

67a-67b kısmında ismi Nemrud'un kızı olarak geçen Razz ismine herhangi bir kaynaktan ulaşamamıştır. Eserde ayrıca Razz ile ilgili Hz. İbrahim'in oğlu Medyen ile bizzat Hz. İbrahim'in evlendirdiği bilgisi verilmiştir.

Eserin incelediğimiz kısmında bir tane tarihi olaya rastlıyoruz. Konya tarafında Sultan Alaeddin Gazi ve ona yardıma giden Ertuğrul Gazi'nin galibiyetle sonuçlanan savaşı hakkında bilgi verilmektedir. Savaşın, Acem diyarından gelen düşman bilgisi haricinde kimlerle ve ne zaman yapıldığı hakkında bilgi verilmemiştir. Bu savaştan sonra Osman Gazi'ye Sultan Alaeddin tarafından sancak verildiği bildiriliyor (87b -93b).

Eserde, günümüzde kısmen manası bilenen fakat kullanılmayan; *Bir kıraç gümüş kıraç sekiz hardal dānesi miqdārınca* (73b) ve *Ve s̄aniye iki hulle ve s̄ālise bir hulle ve rābi'a dīnār ve hāmise dirhem ve sādise cıda ilh̄sān itdiler. Ve eşhāb-ı kibārdan şoruldı ki ne miqdār yerden hoşı itdürdiler? Buyurdılar buyurdılar ki altı mīl ve yā hod dahı ziyāde. H̄azret-i Şāfi'iden rażıya'llāhu 'anhu rivāyet var ki her mīl dört biş adım. (101a-101b)* cümlelerinde de geçen dinar, dirhem, mil (4 mil 4 bin adım), kırat gibi ölçü birimlerine de yer verilmiştir.

1.3 Metnin Oluşturulmasında İzlenen Yol

Çalışmada kullanılan yazı tipini ön söz kısmında belirtmiştik.

Çeviri metinde sayfa numaralarını [55a],[55b] olarak gösterilmiştir.

Cümle sonlarındaki noktalama işaretlerini cümleye uygun olarak kullanılmıştır.

Eserde yer yer devrik cümle örnekleri de bulunmaktadır. Örnek 79b *Oldur sebeb-i firārımız*. İsim cümleleri ve fiil cümleleri de kullanılmıştır.

Özel isimler büyük harflerle yazılmıştır.

Eserde geçen iki şiir örneği italik yazılmıştır. Çevirimetinde kalıp verilmiştir.

Çalışmada yer alan eser adları eğik yazı ile gösterilmiştir.

Eserde paragraflar *Hikâyet* başlığı altında ayrılmış ve bu başlık kalın yazı tipiyle gösterilmiştir.

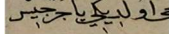
Eserde, üç farklı yerde geçen *senüñ* kelimesinde iki farklı yazılış gözlemliyoruz. Müellif ilgili kelimeyi 61b kısmında harfleriyle yazarken, 69b ve 83b kısmında aynı kelimeyi harfleriyle yazdığını görüyoruz.

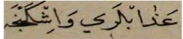
Eserde dikkatimizi çeken bir başka kelime de *dâimâ* kelimesi. Bu kelime müellif tarafından *dâyimâ* şeklinde yazılmıştır.

Kâinât kelimesinin yazımı *kâyinâñ* şeklinde yapılmıştır. (Örnek: 85b)

İle edatı eserin yazılımına sadık kalınarak kelimedden ayrı yazıldığında ayrı olarak yazılmış, muhtasar yazılımında ise kendinden önceki kelimeyle bitleştirilmiştir.

Caiz kelimesinin yazımı *cayiz* şeklinde yapılmıştır. . (Örnekler: 57b, 64a)

Bağlaç olan *ki*'nin gösterimi *ya* harfiyle yapılmıştır . (Örnekler: 81b, 82a, 85b, 87b)

Atıf vavı üstün ile harekelidir . (Örnekler: 68a, 68b, 80b, 82a)

53b kısmında *rüz-u şeb* ibaresi atıf vavı ile yazılması gerekirken esreyle yazılmış.

Eserde geçen *ins u cin*, *ruz u şeb* gibi örnekler atıf vavları ile harekelendirilmiştir ancak biz yaygın kullanım şekline göre yazdık.

Atıf vavları kelimelerden ayrı yazılmıştır.

Hemzenin yazılımında bir birlik yoktur.

Allah lafzı isim tamlaması olduğu zaman (muzafun ileyh) kesme işareti (') ile ayrılmıştır: *Şalevâtu'llâhi*, *Ĥabibu'llâh* gibi...

Müellif bazı yerlerde aynı kelimeleri art arda tekrar yazarak yazım hatasına düşmüştür. 71b'de geçen *nâra atıldı*, 74b'de geçen *eyledi*, 84b'de *buyurdılar ki* kelimeleri bu durum örneklerindedir.

Yazıldığı dönemde *b* harfi ile biten kelimeler günümüz kullanım şekline uygun olarak *p* harfine çevrilmiştir: *idüp* gibi...

Eserde dönemin bazı dil özelliklerini de incelemeye gayret ettik. Eski Türkçede geçen kelime başı *b-* seslerinin *-v* sesi olarak sızıcılaşması (*-birmek/-virmez, -barmak/ -varanlara*), *-k /-g* ötümlüleşmesi (*-ketürmek/-getürdiler, -keçmek/ -geçtiler, -kerek/ -gerek, -köz/ -göz*), *-t /-d* ötümlüleşmesi (*-tur/ -dur, -teg/ -deg-dek*), eserin Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerine göre yazıldığı bilgisini kuvvetlendirmektedir. Eserde 55b kısmında geçen *barmak* kelimesi dönem özelliğine göre *parmak* şeklinde yazılması gerekirken müellif, Eski Türkçe özelliği olan bu unsuru dönem özelliğine göre değiştirmemiştir. Bu örnekten de anlıyoruz ki, bazı kelimelerde değişim tam olarak sağlanamamıştır.

Hadis ve ayetler çeviri metin kısmında orijinaline uygun olarak Arap harfleriyle yazılmış, inceleme kısmında Türkçe anlamları verilmiş ve apa ile kaynak gösteriminde bulunulmuştur.

Eserde peygamber ve din büyükleriyle ilgili kıssalar anlatılmış olmasına rağmen eser kısâs-ı enbiyâ özeliği göstermez.

Ebussu'ûd bin Sa'dullâh'ın *Miftâhu'l-'Adâle* adlı eserinin daha önce bir makale ile tanıtımını yapmıştık. Makalemiz ile benzerlik gösteren kısımlar atıflandırılmıştır.

1.4 Eserin Müellifi

Müellif 3^a-5^b varaklar arasında yer alan gaza redifli kasidenin taç beytinde mahlas yerine Seyyid Ebussu'ûd ismini kullanır. Klasik dönem tezkirelerinde böyle bir mahlas tespit edemedik.

Tespitlerimize göre müelliften bahseden ilk biyografik kaynak Bursalı Mehmet Tâhir (ö. 1925) tarafından yazılan *Osmanlı Müellifleri*'dir. Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*'nde müellife özel bir madde açmamışsa da Şeyh İbrahim Tennûrî maddesinde torunu olması hasebiyle Ebussu'ûd bin Sa'dullâh'ın adını anar:

"Ahfâdından ve Sultan Murâd-ı Sâlis mu'âsırlarından Ebüssuud bin Şeyh Sadullah Efendi de ulema ve urefâdan bir zât olup *Miftâhu'l-'Adâle* isminde iki bab üzere mürettep Türkçe bir eseri vardır ki bâb-ı evvel fezâyilü'l-guzâtı ve'l-mücâhidîn bâb-ı sâni fezâyilü merâkibi erbâbi'd-dünyâ ve'd-dîn'dir" (Saraç, 2016, 48) (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Mehmet Tâhir'in müellif hakkında verdiği bu bilgilerin kaynağı onun yazdığı eserler olmalıdır. Zira müellif hakkında eserleri dışında biyografik kaynaklarda bilgi

bulunmamaktadır. Ali Rıza Karabulut, Mehmet Tâhir'in verdiği bilgilere ek olarak onun Kayserili olduğunu belirtmiş ve kaynak göstermeden doğum ve vefat tarihlerini hicri takvime göre vermiştir.⁵ Buradaki bilgilere göre müellif H. 1003 (1594/1595) tarininde vefat etmiştir (Karabulut, 2008, 105). Kayseri Raşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesindeki Türkçe, Farsça Arapça Yazmalar Kataloğu'nu (1995) hazırlayan Karabulut bu bilgiyi katalog çalışması yaparken gördüğü bir eserden edinmiş olabilir (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Müellifin Şerh-i Mesnevî isimli eserini yayımlayan Koçoğlu bu eserinden hareketle müellif hakkında bilgiler ortaya koymuştur. Yukarıda verdiğimiz bilgilere ek olarak Koçoğlu'nun tespitlerine göre müellif bu şerhte anlattığı birkaç kıssada kendisinin uzun zaman bir Nakşî büyüğünün hizmetinde bulunduğunu aktarır. Bu kişi tıp ilminde yetkin biri olduğu için Hakîm Çelebi (ö. 1566) olarak anılan bir Nakşibendi büyüğüdür. Ebussu'ûd, Hakîm Çelebi'den kutup mertebesinde bir ulu kişi olarak söz eder ve Mesnevi şerhini ondan aldığı ilhamla kaleme aldığını söyler. Aynı eserdeki bilgilerden müellifin önce zahirî ilimleri tahsil ettiğini ve daha sonra tasavvufa yöneldiğini, dinî hükümlere sıkı sıkıya bağlı olduğunu anlıyoruz (Koçoğlu, 2014, 27-30) (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

---

⁵ Torunlarından birine ait vakfiyeden hareketle İbrahim Tennûrî'nin şeceresini ortaya koyduğu bir başka çalışmasında da H. 966'da (1558/1559) sağ olduğunu belirtmiştir (Karabulut - Yıldız 1978: 13).

2. İNCELEME

2.1 Eserin Dahil Edilebileceği Türler

Eserin başlığı (*Miftâhu'l-'Adâle*) bir siyasetname çağrışımı yapsa da eser bu türe dâhil edilemez. Eserin iki baktan oluştuğu ilk babın gazilerin faziletlerine ikinci babın ise gaza için kullanılan bineklerin faziletlerine ayrıldığı yukarıda söylenmişti. Bu durumda eseri fezailü'l-cihad ve atlarla ilgili olan feresname türleriyle ilişkilendirmek mümkündür. Aynı zamanda eserde birçok peygamber ve din büyüğü ile ilgili menkıbeler anlatılıp hisse çıkarılması amacı olduğu için kısmen pendname ve kısas-ı enbiyâ türlerine de yaklaşır.

Cihadla ilgili birçok hadis mevcut olup bunlar bazı müstakil eserlere konu olduğu gibi hadis mecmualarında da *kitâbü'l-cihâd* veya *fezâilü'l-cihâd* başlıkları altında toplanmıştır. Genel anlamda cihaddan ve faziletinden bahseden hadisler yanında kime karşı ve nasıl cihad yapılacağına dair çeşitli hadisler de vardır (Özel, 1993: 531-534) (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Cihad hakkında telif edilen ilk müstakil eserin H. II. asırda yaşamış Merv'de doğan Abdurrahman bin Mübarek (ö. 181/797)'e ait olan, cihada dair hadislerin yer aldığı ve cihadın faziletinin aktarıldığı *Kitabü'l-Cihad* isimli eser olduğu bilinmektedir (İmamoğlu, 2015: 155; Çoban 2021: 409) (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Osmanlı edebiyatında ayet, hadis ve menkıbelerden yola çıkarak cihadın faziletlerini anlatan eserler azımsanmayacak sayıdadır. Mehmet Tahir *Fezâil-i Cihâd Hakkında Müellefât-ı Osmâniyye* (Tahir 1328: 347-348) adlı dergi yazısında toplam 24 eserin adlarını, müelliflerini ve tarihlerini verir.⁶ Daha sonra kaleme aldığı *Menakıb-ı Harb* (Tahir, 1917) adlı risale bu bibliyografyayı genişleterek eser sayısını 38'e çıkarmıştır (Akün, 1992: 453-454). Kuşkusuz bunlar arasında en meşhuru Bâkî tarafından Ahmed b. İbrahim'in *Meşâ'irü'l-Eşvâk* adlı Arapça eserinin tercümesi yoluyla kaleme alınan 1567 yılında tamamlanarak Sokullu Mehmed Paşa'ya sunulan *Fezâ'ilü'l-Cihâd* isimli eserdir.⁷ (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Mehmet Tahir'in *Miftâhu'l-'Adâle*'yi fezailü'l-cihad hakkında eserler arasında saymaması dikkat çekicidir (Kozan & Çakıroğlu 2013; İmamoğlu 2015). Zira *Osmanlı Müellifleri*'nde

⁶ Bu yazının incelendiği ve yazıda sunulan eserlerin Türkiye'deki yazma kütüphane kataloglarındaki yerlerinin ortaya konduğu bir çalışma için bak. (İmamoğlu, 2015).

⁷ Eserin müellif nüshasından hareketle bir doktora tezi hazırlanmıştır (Dadaş, 1995).

müellifin adından söz ederken eserden ve içeriğinden haberdar olduğu bellidir (Saraç, 2016: 48). *Miftâhu'l-‘Adâle*’nin cihadın faziletleri hakkında kaleme alınmış eserler arasında anılmamasının sebebi, muhtemelen sadece ilk babının konuyla ilgili oluşudur. Aşağıda gelecek içerik incelemesinden de anlaşılacağı üzere eserin ilk babı cihadın faziletlerine yöneliktir. Müellif bu konuyu ayetler, hadisler ve menkıbelerle destekleyerek anlatır (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

Atın savaşlarda ve ulaşımında insan için önemi büyüktür. Hz. Peygamber’in atları öven hadislerinin de tesiriyle atlar için kitaplar yazılmıştır. İslam tarihi boyunca at ve atçılığa dair kaleme alınan eserler iki temel konu etrafında şekillenir. Atların hastalıkları ve bunların tedavi yollarına yönelik eserler baytarname; binicilik, at üstü okçuluğu, silahşörlük gibi konular ise fûrûsiyye, hayl-name ya da feres-name gibi adlar taşır (Eliaçık, 2013: 8-20). Bu tanımdan hareketle *Miftâhu'l-‘Adâle*’nin ikinci babı için feres-name demek uygun düşer.

Feres-nameler arasında öne çıkan eserlerden biri Ahmed Resmî (ö. 1783) tarafından kaleme alınan *el-İstinâs fi Ahvâli'l-Efrâs* adlı eserdir. I. Mahmud’un (1730-1754) sadrazamlarından Köse Mustafa Paşa’nın (ö. 1765) atlara olan ilgisini fark eden Ahmed Resmî, eseri bunun üzerine kaleme almış ve 1754’te tamamladığı eserini adı geçen sadrazama sunmuştur (Ermiş Türkmen, 2019: 74-75). Bu eser, kısmen feresname olarak nitelendirilebilir ve içeriği atlarla ilgili çeşitli bilgi ve anlatıların derlemesinden oluşur. 12 varaklık bu eser bir giriş, iki bölüm ve bir hatimeden meydana gelir. Mukaddime kısmında, Arapçada kullanılan at isimlerinin Türkçe karşılıkları, atların özellikleri, tanımları ve betimlemeleri, atlarla ilgili Farsça anlatılar yer alır. Ayrıca atlarla ilgili hadisler, Türkçe atasözleri, beyitler, hikâyeler ve atlara ustaca binen Arapların isimleri de bu eserde yer alır (Benli, 2022). *Miftâhu'l-‘Adâle*’nin atlarla ilgili hadisler ve menkıbeler üzerinden atın değerinin anlatıldığı ikinci babı da benzer niteliktedir.

Buraya kadar yaptığımız değerlendirmeler sonucunda şunları söyleyebiliriz. Eser, adı bakımından bir siyasetname gibi görünse de ilk babı fezâilü’l-cihad konulu eserlere, ikinci babı ise feresnamelere dâhil edilebilir. Yer yer eserin sunulduğu Sultan III. Murad’ın gazalarının övülmesi bakımından ise gazavatnamelere yaklaşır. Eserin sunulduğu III. Murad gazayı ve gazileri himaye ettiği için övülmüş ve düşmanlarına galip gelmesi için dua edilmiştir. Eserde dikkat çekici bir husus da gazanın adaletle, adaletin de bereketle ilişkilendirilmesidir. Bu üç kavram Sultan III. Murad’ın şahsında toplanmıştır. (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

2.2 Eserdeki Hikâyelerin Özetleri

Müellif eserin Arapça yazılmış besmele-hamdele-salvele bölümünde geleneğe uygun olarak içeriğe uygun cümleler tercih etmiştir. Allah'ın insanlardan kimilerini diğerlerine üstün kıldığı ve hayvanların insanın hizmetine verildiği söylenir. Burada Kur'an-ı Kerim'den bir ayet iktibas eder: "Atları, katırları ve eşekleri binmeniz ve (gözlere) zînet olsun diye (yarattı.)" (Kur'an-ı Kerim, Nahl 16/8). Daha sonra müellif eserin bölümleri hakkında bilgi verir. Eser iki babbdan oluştuğu için müellif onu gökteki aya ve güneşe benzetir. Birinci bab *fi beyāni fezā'ilü'l-ğuzāti ve'l-mücāhidîn* ikinci bab ise *fi fezā'ili merākibi erbābu'd-dîni ve'l-yakîn* şeklinde başlıklandırılmıştır (1b-2a).⁸

Eserin çalışmış olduğumuz 53b-104b kısmında iki tane beyit bulunmaktadır. Bu beyitlerden ilki 58b kısmındadır. Bu kısmın ilk dizesinde yazılan beyit aruz ölçüsüyle, mefûlü/ mefâilü /mefâilü/feilün kalıbın yazılmıştır, ikinci tefilede imale yapılmıştır. Sonuç olarak beyitteki ölçü kusurlu bir ölçüdür. Şiir tek beyit şeklindedir. Konu olarak, Hz. Süleyman'ın sonsuzluk suyunu içmemesi tavsiyesinde bulunulması sebebiyle nasihatname türüne dahil edilebilir.

*Dünyâ egerçi huld-i berîn oldı bezenmiş
Neyler kişi ol huldı ki huldı olmaya anda*

Eserde geçen bir diğer şiirde 78b kısmında yer alıyor. Bu şiir bent şeklinde yazılmıştır. İlk dize aruz ölçüsü bakımından kusurludur. 2-3 ve 4. dizelerde feilâtün/mefâilün/feilün kalıbı kullanılmıştır. İkinci dizenin ilk tefilesinde imale yapılmış, üçüncü ve dördüncü dizelerin son tefilelerinde de fâ'lün kalıbı kullanılmıştır. Şiirde müellif şiir öncesinde Yusuf ile Züleyha kıssasından bir hikâye anlatmış ve sonrasında hiciv konulu bendi ele almıştır. Bendin birinci tekil şahısla yazılmasından anlıyoruz ki şair kendisini hicvetmiştir.

*Bir cemâdı bu hayy şanup ol utanur
Hâliķu külli şey' şanup utanur
Ben utanmam hakîm-u dānâdan
Hayy u kayyûm u Rabb-i bînâdan*

⁸ Bu ve devam eden kısım eseri tanıttığımız makalemizde de ele alınmıştır.

Eserin sunulduğu Sultan III. Murad'ın övüldüğü bölümde yine eserin konusuyla ilişkili olarak onun insanlar için adalet ve güven kaynağı olduğu söylenir. Bu bölümdeki övgülerin zahriyede eserin ve himaye bilgilerinin yer aldığı madolyondaki ifadelerle hemen hemen aynıdır: En büyük hakan, Arap ve Acem hükümdarların başı, Allah'ın âlemlerdeki gölgesi, adalet ve ihsanın yardımcısı, cömertlik, mertlik ve irfanın kaynağı vb. (2b)

Birinci babın Arapça başlığından sonra müslümanlar için en faziletli işin evi için helal rızık elde etmek olduğu söylenir. En faziletli kazanç da gazadan elde edilen ganimettir. Gaza en faziletli ibadettir çünkü o Hz. Peygamber ve sahabelerine aittir. Daha sonra gaza redifli Sultan III. Murad övgüsünde bir kaside gelir. Bu kasidede hem gaza hem de gazaya verdiği destek için Sultan III. Murad övülür. Yukarıda belirttiğimiz gibi dua beytinde mahlas yerine Seyyid Ebussu'ûd ismi geçer (2b-5a).

Kasideden tekrar mensur kısma geçildiği 5b-6a'da yine III. Murad övgüsü devam eder. Gazaya destek veren bir padişah devrinde yaşadığı için Allah'a şükreder. Öyle ki o hükümdarlığa başladığından beri şerefli fikirleri ve geleceğe dair sezgileri hep gaza ve adalet üzerinedir. İnananlara karşı evliya gibi koruyucudur. Onun çağında şeytan idam edilmiştir. Nefsine uyanlar, fesat çıkarıcılar ve şeytanın menzilleri kahrolmuştur. İbadet yerleri onun devrinde imar edilmiştir. Günahlardan kaçınmaya ve namaza rağbet artmıştır. Hükümdarlığında, savaşlar için bütçe ayırarak düşman üzerine asker göndererek sayısız memleketler fethettikleri için düşmana korkmak ve bağırıp kaçışmak düşmüştür. Ondan dolayı eski sultanlara baş eğmeyen düşmanlar bile ona adam yollayıp bağlılıklarını bildirmişlerdir. Çünkü onun şerefli varlığı bütün düşmanlara settir. Yardımları ve hayır duaları Hz. Ömer gibi iman ehline ve İslam askerlerine destektir.

Müellif, 53b- 56b sayfaları arasında *Bostânu'l-Ârifîn* isimli eserden bir kısma anlatır. Kıssanın kahramanları; Circis a.s, Circis Nebi'nin kavmi, kafir kavmin komutanı (hikâyede komutan kelimesi padişah ve emir kelimeleriyle ifade edilmiştir) ve askerleri. Hikâyede sahabeden olan Ebu Kebşe'nin naklettiği hadislerden alıntılama yapılmıştır. Tema olarak ise hüküm sahibinin Allah olduğuna, kulların sadece kendi ideresi altındakilere Allah'ın izin verdiği sürece hükmedebileceği konusuna değinilmiştir. Kıssaya göre; Hz. Circis ibadethânedeyken insanlar telaşla yanına gelip ondan yardım isterler. Çok sayıda askeri olan zalim bir komutanın kendilerini helak etmeye geldiğini söylerler. Circis Nebi ibadetini bırakıp esasını alarak onların karşısına çıkar. Komutan, Circis Nebi'den; bir kıtlık yaşadıklarını, bu kıtlığın bitmesi için yağmur istediklerini Rabbine söylemesini ister ve tehditte bulunur. Circis

Nebi Allah'la o anda iletişime geçer. Allah ona tövbe etmesini ve asıl kuvvet sahibinin komutan olmadığını bildirir. Gelen vahiy komutana iletilir. Komutan, kuvvet sahibinin kendisi olmadığını fakat elinin altında bulunan halkın üzerinde bir kudretinin olduğunu belirtir. Circis Nebi'ye vahiy gelir. Komutanın ülkesine dönmesi, ne isterse verileceği söylenilir. Komutan ülkesine döner dönmez yağmur yağar, rahmet gelir, her yer bereketlenir. Circis Nebi'nin halkı birkaç gün sonra yine korkuyla Circis Nebi'ye gelirler. Komutan, ordusuyla birlikte geçen defa savaşmak için bu defa ise barış için geldiğini söyler. Circis Nebi'nin dinini kabul ederek onun halkı arasına katılır. Hz. Muhammed'in azatlı kölesi ve sohbet arkadaşı olan Ebu Kebşe tarafından bir hadis nakledilir. "Kıyamet gününe kadar, ata binip savaşa gidenlere ve ticaret yapanlara hayır ve bereket nasip olur." Hz. Muhammed der ki "Ata zamanında yem, su vermek eli açıklığın, cömertliğin belirtisidir ve fakirlere sadaka vermek, güzel söz söylemek, bağış yapmak gibidir." Nakledilen benzer başka bir hadiste de "Hayır ve bereket atla inkârcılarla savaşmayınca hasıl olmaz." buyrulur. Sonrasında Hz. Muhammed'in davranışından bahsedilir. Hz. Muhammed atı eliyle okşar, hayır ve bereketle dua ederdi. Herkese hayır ve bereketle dua etmelerini tavsiye ederdi.

Müellif daha sonra 56b- 58b sayfaları arasında ölümsüzlük suyu ile ilgili bir hikâye aktarır. Konu olarak, yaratılan hiçbir varlığın değersiz olmadığı, peygamberlerin dâhi istişareye başvurarak kararlar aldığı üzerinde durulur. Hikâye; Hz. Süleyman ve askerleri, cinler, hayvanlar, kirpi, at, şahin ve köpek ile ilgilidir. Bu hikâye eserde atın yerildiği tek hikâyedir. Kirpinin dilinden atın vefasız olduğu anlatılır. Hz. Süleyman'a bir şişede ölümsüzlük suyu getirilir. Bütün askerlere "Eğer içerseniz kıyamete kadar ölmezsiniz" derler. Hz. Süleyman cinlerle, kurtlarla, kuşlarla ölümsüzlük suyunu içip içmeme konusunda fikir alışverişi yapar. Hepsi ölümsüz bir hayata kavuşması için içmesi gerektiğini söyler. Hz. Süleyman "Fikrini almadığımız biri kaldı mı?" diye sorar. Etrafındakiler kimsenin kalmadığını söyler ancak Hz. Süleyman daha titizce sorup soruşturur. Birinin kalmış olması mümkün derler. "Onun da fikrini alıp ondan sonra bu işe girişelim" der. Ona bir mahluk kaldığını ancak fikrini almaya değer olmadığını çünkü onun değersiz olduğunu söylerler. Hz. Süleyman bunun üzerine hiçbir varlığın değersiz olmadığını söyler. Kalan hayvanın kirpi olduğunu söylerler. At ile şahini gönderip Hz. Süleyman'ın huzuruna davet ederler fakat kirpi gelmez. Köpeğin davet etmek için gönderilmesi üzerine kirpi davete icabet eder. At ile şahinin davetine neden uymadığını, köpeğin davetini neden kabul ettiğini sorarlar. Kirpi, "At ile Şahinde kınanmış, çirkin olan iki sıfat vardır. At vefasızdır, sahibinin elinden çokça

gıdalar yer, sahibinin düşmanı elinden de gıda kabul eder ve ona uyar. Şahin de öyledir. Sahibinden başkasına uyar. Fakat köpek vefalıdır. Sahibi onu reddetse bile yine sahibinin kapısına gelir” der. Bu kısımdan anlayacağımız üzere kirpi; at ve şahinin vefasızlığından dolayı söylenenin dışına çıkmış olmalarından veya sözlerinin kendisine güven vermemesi sebebiyle onlara uymamıştır. İtaatkâr ve güvenilir gördüğü köpeğin sözüne itimat etmiştir. Toplantıya bu yüzden katılmıştır. Hz. Süleyman kirpiye, “ölümsüzlük suyunu içelim mi?” diye sorar. Kirpi, “sonu olan âlemde sonsuzu istemektense baki olanda sonsuzu istemek, kendini oraya layık görmek güzeldir. Dünya cennet gibi olsa da kişi sonu olan, ebedî saadeti ne yapsın?” der. Hz. Süleyman kirpinin söyledikleri üzerine ölümsüzlük suyunu içmez. Bir denize dökerler o deniz tatlı ve lezzetli olur.

Bunun ardından 58b- 62a sayfaları arasında, Hz. Süleyman ile ilgili bir hikâye daha aktarılır. Müellif, asıl hikâyeden önce Hz. Süleyman’ın rüzgâra olan hakimiyetiyle ilgili bir ön bilgi verir. Sonra da adalet ve enaniyet konusunun geçtiği diğer bir hikâyeyi anlatır. Hikâyede geçen kişiler ise, Hz. Süleyman ve Padişah Karınca’dır. Kıssaya göre; saltanat ve kudret sahibi Hz. Süleyman adalete bağlı, enaniyetten uzaktır. Hurma yaprağından sepet örüp pazarda satar, kazandığı parayla yiyecek alır, fakir ve yoksullarla beraber yer. Ferra El-Bagavi *Mealimü’t Tenzil* adlı eserinde Neml Suresini tefsir eder. Hz. Süleyman’ın tahtını rüzgâr taşır. O nereye isterse rüzgâr askerleriyle birlikte Hz. Süleyman’ı oraya vardırı. Taht çok büyüktür. Öyle ki bir ucundan diğer ucu otuz gün ve gece at ile gitme mesafesidir. Etrafında yüz binlerce asker vardır. Boyu İstanbul’dan Mısır’a kadar ulaşır. Müellif bu kısımda Hz. Süleyman’ın tahtını betimledikten sonra konuyla ilgili eserde anlatılan bir diğer hikâyeye geçer. Hz. Süleyman askerleri ile Karınca Vadisi’ne gelir, vadiye seslenir. Bütün karıncaları etkisi altına alan padişaha bir karınca cevap verir. Bu karınca çok küçük bir karıncadır ve bir ayağı topaldır. İsminin Havma, Tafiye veya Şayd olduğuyla ilgili çeşitli rivayetler vardır. Karınca Hz. Süleyman ve ordusunu gördüğü gibi ordusunu, Hz. Süleyman ve askerlerinin onları fark etmeden ezebilme ihtimaline karşı uyarır. Hz. Süleyman karıncanın söylediklerini duyar ve karıncaya; “Ben adaletli bir nebi değil miyim? Zulüm mü ederim ki sen askerini benim askerimle korkutursun?” diye sorar. Karınca, “Onlar farkında değillerdi?” (Kur’an-ı Kerim 7/95) bilseniz haberdar olsanız, kesinlikle yapmazsınız. Benim korkum askerlerimi çığnemeniz değil, onların yuvalarına zarar vermenizdir, diye cevap verir. Hz. Süleyman karıncadan nasihat vermesini ister. Bunun üzerine karınca Hz. Süleyman’a “Babana neden Davut diye ad koydular bilir misin? Aralıksız kalbinin devasıyla meşguldü.

Bu yüzden. Peki, senin ismin neden Süleyman'dır bilir misin? Her türlü korku ve endişelerden uzak bir kalbin olduğu için sana bu isim verildi" der. Hz. Süleyman karıncaya "Senin askerinin mi yoksa benim askerim mi çok?" diye sorar. Karınca "Benim askerim" der ve karıncalarına yeryüzüne çıkmalarını emreder. Yetmiş gün boyunca yeryüzüne çıkarlar. Öyle çokturlar ki dağlar, vadiler, çöller karıncayla dolar. Hz. Süleyman karıncaya yer altında başka askerinin kalıp kalmadığını sorar. Karınca Hz. Süleyman'a; karınca ordusundaki cins karıncalardan bir cinsin bile henüz tamamıyla yeryüzüne çıkmadığını, aşağıda yetmiş cinsin daha olduğunu söyler. Bundan sonra Hz. Süleyman ibretler ve hisseler alıp Rabbinin kuvvet ve kudretini gözlemler.

Eserde 62a- 64a arasında, Hz. Süleyman'la ilgili başka bir hikâye daha anlatılmaktadır. Bu hikâyede de adalet ve kibir konuları ağırlıktadır. Hz. Süleyman ve Rüzgâr arasında geçen ve anlatıcının hadislerle kuvvetlendirdiği hikâye şöyledir: Rüzgâr, Hz. Süleyman'ın tahtını ve askerlerini gökyüzüne götürürken gömleğinin güzelliğine bakıp kalbine bir şey gelir. Hemen o anda Hz. Süleyman'ın tahtını ve askerlerini yeryüzüne indirir. Hz. Süleyman rüzgâra tahtını indirmesi için emir vermediğini söyler. Rüzgâr ise Allah'a itaat ettiğini, bu emrin Hakk'tan geldiğini söyler. Hz. Süleyman hemen tövbe eder ve tekrar gökyüzüne yükselirler. Hz. Süleyman'ın işleri devamlı ve ibadetleri adaletlidir. Müellif bu kısımda hikâyeyi güçlendirmek için bir hadis aktarır. "Allah'ın indinde âdil halifeden huzurlu ve saadetli kimse yoktur." Yine aktarılan bir diğer hadiste "Bu saadetli devlet, Allah'tan lütuftur. Adaletle sığınan padişaha, gece gündüz adalet ettiklerine, altmış siddik sevabı verilir ve bu öyle bir saadettir ki mazlumun yardımına yetiştikleri için Allah yetmiş üç sevap verir. Bir sevap dünya ömrü için yeter. Diğer yetmiş ikisinde ahirette yüksek dereceye sebep olur." buyrulur. Müellif böylece sultan için en önemli ibadetin adaleti sağlamak olduğunu hatırlatmış olur. Böylece gaza ve cihad konusu adalet ile ilişkilendirilmiş olur. Müellif, sultanın üzerine düşenin adaletle hükmetmek ve bu uğurda gaza etmek olduğunu ima eder. Esere neden 'adaletin anahtarı' anlamına gelen bir isim verdiği de bir kez daha anlaşılmış olur.

64a- 65b sayfaları arasında, padişah, alimler ve veli zat arasında geçen diğer bir hikâyede de yine adalet konusu vurgulanır. Padişahlardan birisi hacca gitmek ister. Âlimler, halk bozulur, fitne çıkar diye izin vermezler. Evliyalardan bir velî vardır. Padişah, ondan bir hac sevabı satın alsın diye öneride bulunurlar. O velîye giderler ve haclarından bir tanesini bağışlamasını isterler. Velî, eğer bu durum caizse bütün haclarını bağışlayacağını söyler.

Padişah evliyaya ne istediğini sorar. Evliya da “Dünya ve içindekileri isterim” der. “Evliyanın bu istediğini yeryüzünde hiç kimse yapamaz” derler. O velî tekrar der ki “Benim bütün istediklerimin bedeli padişahın hazinesinde vardır.” Padişah bunun ne olduğunu sorar. Veli, “Mazluma adaletli davranmandır. Allah Hazretlerinin isimlerinden birisi el-Adl’dır. O, âdil kullarını sever. Bütün peygamber ve evliya kullarına bile hikmetiyle muamele edip hikmetini ve adaletini öğretir” der. Böylece adaletin ibadetlerden ve yeryüzündeki tüm servetlerden daha değerli olduğu vurgulanmış olur.

65b- 66a arasında Hz. Yusuf, Hz. Yakup ve Sütanne arasında geçen adaletle ilgili bir peygamber kıssası daha aktarılır. Annesi vefat ettikten sonra Hz. Yusuf’u bir sütanneye verirler. Sütannenin bir çocuğu vardır. Hz. Yakup, Hz. Yusuf’un içtiği sütün az olduğunu düşünerek sütannenin kendi çocuğunu annesinden ayırıp satar. Bunun üzerine kadın, Hz. Yakup’a beddua eder. Müellif, Hz. Yusuf’un babasından ayrı kalmasını bu duruma bağlar. Hz. Yakup kırk sene gece gündüz ağlar, gözleri kör olur. Sonrasında Hz. Yusuf’un gömleğini gözlerine sürer ve gözleri açılır. Sütanne, Hz. Yakup’tan önce evladına kavuşma temennisiyle Allah’a yalvarır. Sorup soruştururlar, sütannenin oğlunu bulurlar. Kadın, oğluna kavuşur. Sonra da Hz. Yakup, Hz. Yusuf’a kavuşur. Herkes muradına erer.

66a- 67a da geçen hikâye Hz. İbrahim ve Allah’la ilgilidir. Hz. İbrahim Allah’a niyaz edip oğlunun kurban edilmesinin sebebini sorar. Allah’tan “Bir tokatın başka bir tokata bedeli vuku bulmuştur” diye cevap gelir. Hz. İbrahim bunun ne olduğunu sorar. Gelen cevap Hz. İbrahim’in kesmiş olduğu bir buzağıyla ilgilidir. “Yâ Halilim! Sen bir buzağı boğazladın. Onu keserken annesi ona bakıyordu.” Bu sebepten Hz. İbrahim’in başına böyle bir iş geldi. Allah’ın peygamber kullarıyla muamelesi hep böyle adaletli olacaktır. Müellif eserde bunun sebebini peygamberlerin adaletli karar vermek için her daim Allah’tan korkma ve çekinmelerinin gerekliliği olarak ifade eder. Burada bir peygamberin yaptığı nedeniyle büyük bir imtihandan geçirildiği anlatılarak adaletin er geç tecelli edeceği vurgulanmış olur.

67a- 70b sayfaları arasında geçen olay Hz. İbrahim ve Nemrud’un kızı Razz arasında geçmektedir. Anlatılan hikâye de şu şekildedir. Nemrut Hz. İbrahim’i ateşe atar. Allah rahmeti ve merhameti ile muamele eder ve o ateşi gül bahçesine çevirir. Nemrut’un Razz adında bir kızı vardır. Bir gün babası Nemrut’tan Hz. İbrahim’in akıbetini görmek için izin ister. Nemrut Hz. İbrahim’in ne isminin ne izinin kaldığını, belki sadece külünün kaldığını söyler. Babasından izin alıp gider ve görür ki ateş bir duvara dönüşmüş ortası da gül bahçesi olmuştur. Hz. İbrahim de gül bahçesi içinde dolaşır. Razz bu hali görür ve Hz. İbrahim’e

ateşin onu yakıp yakmadığını sorar. Hz. İbrahim “Bir insan Allah’ını tanırsa ve dilinde ‘Bismillah’ olursa o insanı ateş yakar mı?” der. Razz Hz. İbrahim’in yanına gitmek için ondan izin ister. Hz. İbrahim, Allah’ı tevhit ederse ve kendisinin peygamberliğini tasdiklerse ateşe basıp yanına gelebileceğini söyler. Razz, Hz. İbrahim’in yanına gelir ve daha sonra babasının yanına giderek onu imana davet eder. Nemrut bunu kabul etmez ve kızına çeşitli işkenceler yapar. Hatta bedenine çokça çiviler mıhlar. Allah, Cebrail’e çivileri Razz’ın vücudundan çıkarmasını ve onu İbrahim peygambere götürmesini emreder. Hz. İbrahim Razz’ı Medyen adlı oğluyla evlendirir. Allah Teâlâ imanına ve sabrına mukabil onların soylarından peygamberler göndermiştir. Müellif bu kısımda birkaç hadis nakleder “Ne zamanki Allah’ın bir kuluna zulmedilse, asla bir yardımcısı olmasa ve Allah’tan yardım istese Allah onun yardımcısı olur.” Diğer hadis ise şöyledir: “Allah buyuruyor ki “Benim gazabım zulmeden kişiye karşı şiddetlidir, zulme uğrayanın da benden başka yardımcısı yoktur.” Hz. Muhammed buyuruyor ki “Bir kimse bir zerre miktarı haramı terk etse, yetmiş bin kere hac sevabı kadar sevabı vardır.” Müellif burada başka bir hadisten alıntı yaparak hadiseyi güçlendirdiğini söyler. “Hak Teâlâ için makbul ibadet bir kimsenin bilmediği bir şey yaparken peygamberlere ve evliyalara benzer bir şekilde yapmasıdır. Bu durum kişiyi mutlu eder.” Müellif böylece Allah’ın adalet ve merhamet konusunda kullarına kolaylık sağlayacağını ifade etmiş olur.

70b- 72a sayfalarında Hz. İbrahim’in ateşe atılması kıssasını anlatmaya, Bülbül’ün dahil olmasıyla devam eden müellif şunları aktarır: Hz. İbrahim ateşe atıldığı zaman bütün hayvanlar ağlarlar. Bülbül ise Hz. İbrahim’le birlikte kendini ateşe atar. Cebrail’e, İbrahim peygamberi bulup kurtardıktan sonra bülbülü de kurtarması emrolunur. Allah’tan Bülbül’e “Bu sabrın ve enbiyaya sevgin için ne istersin?” diye vahiy gelir. Bülbül; “Rabbim’in bin ismi varmış, kıyamete kadar o esmaları öğrenmek isterim. Neslimle gülzârda sayıp okuyalım” diye cevap verir. Duası kıyamete kadar kabul olur. Müellefin burada anlatmış olduğu hikâye bize Türk edebiyatında karşımıza en çok çıkan Gül ile Bülbül mazmununun nasıl ortaya çıktığıyla ilgili bilgi vermiştir. Aynı sayfalarda geçen ikinci bir kıssa ise şöyledir: Hz. İbrahim ateşe atıldığı zaman Allah’tan o yerin gül bahçesi ve serin bir yer olması için; “Ey Ateş! İbrahim’e serin ve esenlik ol” (Kur’an-ı Kerim, 21/69) şeklinde emir gelir. Hz. İbrahim ağlar ve Rabbine der ki “Ya Rabbi! Ateşe atılan benim, hitabın ateşe, bana değil.” Allah “Ateşe olan hitabım senin hürmetinedir. Sen olmasan ateş bir hiçtir” diye karşılık verir. Müfessirler der ki “Ateşe serin ve esenlik ol!” emri geldikten sonra dünyada ne kadar ateş varsa hepsi dondu. Ne

zaman ki “Alâ İbrahim” yani sadece İbrahim’e hitabı geldi, ateşler tekrar yandı. Hz. İbrahim’in ateşe atılmasıyla alakalı pek çok rivayet ve yorum vardır. Bu yorumlara eserimizden örneklendirme yaparak bir yenisini eklemek isterim. Hz. İbrahim ateşe atıldığı zaman Allah’tan başka ona yardıma gelen kimsenin yardımını ‘Allah yeter’ fikriyle kabul etmedi. Müellifin anlatmış olduğu hikâyede, “Ya Rabbi! Ateşe atılan benim, hitabın ateşe, bana değil” hitabıyla, Hz. İbrahim Allah ile arasında hiçbir varlığın bulunmamasını istediği fikri pekişmiş oluyor.

Bu hikâyelerin ardından 72a- 73b sayfalarda zulmün en basitinin bile büyük bir azaba yol açacağını ifade eden, Hz. İsa ve Kuyu arasında geçen bir hikâye aktarılır. Hz. İsa bir gün nehir kenarından geçerken soğuk su ile dolmuş bir kuyu görür. Kuyunun suyu çok acıdır, zehir gibidir. Hz. İsa buna çok şaşırır. Çünkü nehrin suyu şeker gibi fakat nehrin suyundan oluşan kuyunun suyu zehir gibidir. Hz. İsa merak eder ve Allah’a sorar. Allah’ın emriyle kuyu dile gelir: “Ben bir insandım. Dokuz yüz yıl önce öldüm, üç yüz yıl kabrimde yatıp toprak oldum. Kireççiler beni bir padişahın sarayının duvarına sıva yaptılar. Üç yüz yıl da orada durdum. Sonrasında o saray yıkıldı. Kuyucular beni tekrar alıp bu kuyuya sıva yaptılar. Üç yüz yıl kadar oldu ki buradayım ama ölüm acısının azabını unutmadım” diye cevap verir. Hz. İsa merakla kuyuya bu azabın nedenini sorar. “Elbisemi dikmek için birinin iğnesini zorla aldım.” yanıtını verir. Müellif, insanın önemsemeyen yaptığı herhangi bir haksızlığın bile büyük bir azapla karşılık bulacağını vurgular.

Adalet kavramının anlatıldığı, 73b- 74b arasında Hz. Musa ile ilgili bir hikâyeye göre Firavun’un helâki de adaletsiz davrandığında gerçekleşecektir. Firavun İsrailoğullarını çalıştırır, her bir çalışana bir gümüş kırat yani sekiz hardal danesi miktarıyla ücret verirdi. Firavun’un helâki Hz. Musa’ya söz verilmiştir. Hz. Musa Cenab-ı Hakk’a Firavun’un ne zaman helâk olacağını sorar. “Henüz Firavun’un zulmü sona gelmedi” diye cevap gelir. Sonrasında Firavun ücret olarak verdiği miktarı da vermemeye başlar. Hz. Musa Rabbine “Senin ateşin, azabın nerede?” diye sorar. “Bu zulmün ikinci mertebesinde” diye vahiy gelir. Firavun’un Hâmân isimli bir veziri vardır. Hazineye para lazım olduğu gerekçesiyle halkın kazancını alır. Kişinin kendisine ve eşine yetecek kadarını hazineden verir. Sonrasında Allah’tan Hz. Musa’ya “Yaptıkları zulümden dolayı benim azabım onlara hak olmuştur” diye vahiy gelir.

74b- 75b Firavun’un, zulmünden ötürü helak olduğunu anlatan bir başka hikâye daha anlatılır. Hz. Musa’nın şöyle dediği aktarılır: “Bana Firavun ile yumuşak sözle konuşmak

emredildi. Bunun sebebi şuydu: Firavun insanları incitmezdi ve hep mazlumlara acırdı. Yollarda emniyet ve rahatlık vardı. Allah'tan hep "Benim ibadet eden kullarım var onların ibadetleri bana yeterli. İnkârcıların bana ne zararı var? Azap etmeye utanırım." şeklinde vahiy gelirdi. Firavun zulmetmeye başladığında ve Allah'a inanan sihirbazların elleri ve ayaklarını keseceğini söylediğinde kendisi hakkında azap kesinleşti."

Bu hikâyenin ardından Firavun'un başına gelenlerin yardımcısı Hâmân'dan kaynaklandığını anlatan müellif 75b-76b arasında, Hâmân ile ilgili bir kıssa anlatılır. Böylece sultanı maiyetini iyi seçmesi konusunda uyarılmış olur. Hâmân, yıldız biliminde başarılıdır. Bir gün yıldızlara bakarken kırk yıl sonra güçlü, talihli birinin Mısır'da falan çarşıda kelle dükkânından bir yönetici çıkacağını görür. Gidip o çarşığı bulur fakat orada bir kelle dükkânı yoktur. Orada kendisi bir dükkân açar ve kırk sene boyunca o günü bekler. Vakit geldiğinde uzun boylu, siyah yüzlü, paspal bir oğlan dükkâna gelir ve kelle ister. Hâmân çocuğun önüne kelle koyar ve karnını doyurur. Sonra o gence, "yabancı birisisin! Gel benim yanımda çalış, sana bu kadar akçe vereyim" der ve onu yanına alır. Sonrasında beraber fitne ve belaya sebep olurlar.

Daha sonra 76b- 77a arasında Hz. Musa'nın başından geçen, başkasının malını haksız yere alanın duasının asla kabul edilmeyeceğine dair bir hikâye anlatılır. Bir gün birisi gelip Hz. Musa'ya; "Ey Musa dua et, duam kabul olsun" diye yalvarır. Hz. Musa dua eder ve ona şöyle vahiy gelir: "Ya Musa dua ederken, bütün etleri eriyip kemikleri dökülse de o kişinin duasını kabul etmem. O bir mazlumdan bir kalbur saman almıştır, onu aldığı inkâr etmiştir, sahibiyile helalleşmemiştir. Kimin zulmü böyle olursa, o kimsenin şefaatchisi Hz. Musa olsa bile Allah bu şekilde muamele eder."

Müellifin, 77a- 78a'da geçen günah işleme konusunda Allah'tan utanmak gerektiğini anlattığı iki kıssadan ilki bir putperestin dükkânında geçer. İkincisi ise Hz. Yusuf hakkındadır. Putperestlerden birisi pazarda bir dükkânın sahibidir. Dükkânına bir perde asmış, eline terazi aldığı zaman perdenin arkasına bakıp gelir. İnsanlar bunun sebebini sorarlar. Putperest "Ne zaman elime bir terazi alsam hile yapmaya yeltenirim. Bu malı ben aldığım zaman yavaş yavaş, dikkatli alırım ama sattığımda bir hile yapmak isterim. Perdenin arkasında putum vardır. Onu görünce utanırım, ondan korkarım ve haksızlık yapamam" diye cevap verir. İkinci hikâyede; Hz. Yusuf, Züleyha'nın kendisini zorla günaha sokmaya çalıştığı odada bir perde olduğunu görür. Hz. Züleyha'ya bu perdenin ne olduğunu sorar. Züleyha, "Orada benim

tanrım vardır beni görmemesi için perde çektim sonra kendisinden af dilerim” der. Hz. Yusuf bu sözü işitince ‘Allah’ diye bağıırır ve hemen oradan kaçar, günahından kurtulur.

79a- 79bde hilenin bozucu tesirine de değinen müellif, Hz. Musa ve Kavminin başından geçenlerle ilgili bir hikâye aktarır. Kavmi bir gün Hz. Musa’ya gelip “Bir miktar şaibeli zahire var, bunu ne yapalım?” diye sorar. Hz. Musa “Fakirlere dağıtın” der. Fakat fakirler bunu kabul etmezler. “Onu satın değerinde arpa, buğday alın, تنها yerlere sepin, kuşlar yesin” der ama kuşlar da yemin yüzüne bakmazlar. Öğütüp denize saçarlar. Kırk gün sonra bir fakir gelir “Ey Allah’ın Resulü ben balıkçıyım. Balık avlar onunla geçinirim. Kırk gündür denize ağ atarım bir tane balık tutamam” der. Hz. Musa Allah’a yönelir, dua eder. Sonrasında, “Sebebini denize sor” diye vahiy gelir. Balıklardan “İçine hile karıştırılan un döktüler, bu yüzden bu denizden ayrıldık” diye cevap gelir.

Zulmetmemekle ilgili 79b- 81a’da Benî İsrail halkından birinin başından geçen hikâye anlatılmaya devam eder. Adamın birisi çarşıda, “zulmetmek isteyen benden ibret alsın” diye bağıra bağıra gezer. Halk merak eder ve sebebini sorar. Bağıran kişi, zamanında kendisinin devletin ileri gelen isimlerinden biri olduğunu, deniz kenarında gezerken zorla birisinin balığını aldığını ve balığı baş parmağına takıp eve geldiğini anlatır. Balığın bir dişi adamın parmağına batar, yarası bir türlü iyileşmez. Zamanla doktorlar parmağını keser fakat şifa bulamaz. Sonrasında eli kesilir fakat yine sonuç değışmez dirseğı kesilir ama netice ayındır. Bir gün adam doktora giderken “balığı sahibine verip helallik almadıkça bütün azalarını kestirsende şifa bulamazsın” şeklinde bir ses işitir. Adam hemen balığı sahibine verir ve helalleşir. Sonrasında kolundan bir kurt düşer ve o hastalıktan kurtulur. Bu kısımdan sonra Müellif uzunca gaza atlarını över ve çeşitli örneklerde bulunur. Sonrasında atlarla ilgili kısasa anlatır.

87a- 87b kısmında Müellif, Hz. Muhammed için kâinatta attan daha sevimli bir hayvan bulunmadığını ve sahabelerin rivayetlerinin bu yönde olduğunu söyler. Bunun sebebi savaşta bu hayvandan daha güzel ve faydalı bir hayvan olmamasıdır. At semayı dinler, savaş olacağı zaman beş günlük yerden ona malum olur, sevincinden duramaz. Daha sonra bu rivayete uygun bir tarihi olay nakledilir. Olay Erturul Gazi, askerleri, Sultan Alaeddin etrafında gerçekleşir. Osman Gazi’nin babası Sultan Ertuğrul inkârcılar ile savaş üzerine beş emiriyle anlaşma yapar. “Anadolu geniş memlektir. Burada inkârcılara yer yoktur gelin ailemizle ve askerlerimizle bir memleket seçelim. Düşmanlarımızla savaşıp burada kalalım, nice yerleri fethedelim ve İslam ehlinin çoğalmasına sebep olalım” der. Ancak emirler yolda

perişan olurlar. Ertuğrul yalnız kalır. “Konya’ya beş günlük yol kala bu kadar insanla ne yaparız?” diye düşünürken atları coşkuya gelir. Atların bu hallerine çok şaşırırlar. İçlerinden savaşta usta olanlar yakın yerde savaş olduğunu, atların bu yüzden bu şekilde davrandığını açıklarlar. Hep beraber savaşın olduğu Konya tarafına doğru giderler. Orada bir savaş olduğunu görürler fakat hangi tarafın Müslüman hangi tarafın inkârcı olduğunu anlayamazlar. Yardım edecekleri tarafı müşavere ederler ve “Ya Allah!” deyip beş yüz askerle zayıf tarafa yardım etmeye karar verirler. Savaşı kazanırlar ve birçok ganimete sahip olurlar. Meğır Sultan Alaeddin yaşlanmış ve devlet zayıflamıştır. Bunu duyan düşman, Silifke tarafından Sultan Alaeddin’in üzerine gazaya gelir. İslam ehlini kırarlar. Sultan Alaeddin umutsuzluk halinde Allah’a yalvarır. O sırada bir müjde gelir. Sultan, askerlerine bunların kim olduğunu sorar. Askerler gelenlerin kim olduğunu bilmediklerini, melek olabilecekleri söylerler. Ertuğrul, Sultan Alaeddin’in yanına gelir. Sultan, Ertuğrul’u gözlerinden öper, kim olduğunu öğrenir. Belinden kılıcını çıkarıp Ertuğrul’un beline kuşatır. Sultan Osman’a sancak verir. Sonrasında fetihler onların eliyle gerçekleştirilir. Sultan Ertuğrul o gece önemli bir rüya görür. Evliyaya tabir ettirir. Bütün âlimler “Neslin kıyamete kadar İslam ehline padişah olacak” derler.

96a- 97b’de sahabelerin etrafında gerçekleşen bir kıssa anlatılır. Abdurrahman bin Ziyad ve arkadaşı Mısır’a giderler. Orada görürler ki Ebu Zer Hazretleri çayırda güzel bir atı otlatıyor. Bu atın ne olduğunu sorarlar. Ebu Zer; Bu atın acayip bir at olduğunu, Cenab-ı Hak katında duasının geri çevrilmediğini söyler. Oradakiler atlar dua eder mi? diye sorarlar. Ebu Zer “Atın dua etmediği bir gece dahi yoktur” der. At her gece “Ya Rabbi sen beni insanoğluna musahhar edip, rızkımı onun elinden verdin. O zaman beni insanoğlunun ailesi ve malı içinde en sevileni yap. Ya Rabbi beni onların elinden rızıklandır” diye dua eder.

99a’dan başlanarak atlarla ilgili çeşitli hikayeler anlatılır. Hz. İbrahim’e Kâbe’yi yapması, Hz. İsmail’e de Ecyad Dağına çıkıp insanları dine davet etmesi emredilir. Hz. İsmail, Ecyad Dağına çıkıp yeryüzünde bir Arap atı kalmadı ki, sultanlara yardım etsin diye niyazda bulunur. Atlar Hz. İsmail’in duası neticesiyle insanoğluna miras kalmıştır. Ashab-ı kiramdan birisi yanına atını almış bir şekilde savaşa gider. Yanındakiler neden ata binmediğini sorarlar. “Resulullah, bir kişinin gündüz bir saat ayakları tozlanırsa o kişinin ayaklarına cehennem haram olur, buyurmuştur” der.

101a- 102a arasında da Hz. Muhammet ile alakalı bazı hikayelere yer verilir. Hz. Peygamber; at koşusuna izin verir, kendisi de koşuda birinci gelen ata üç tane Yemen

elbisesi, ikinciye iki elbise, üçüncüye bir elbise, dördüncüye ve beşinciye dinar, altıncıya gerdanlık verir. Sahabeler atların ne kadar koştuğunu sorarlar. Hz. Peygamber altı mil veya daha fazla diye cevap verir. İmam Şâfiî her milin dört bin adım olduğunu söyler. Resulullah'a bir gün bir Arap atı hediye edilir. Hz. Peygamber sevinçle kalkar, elleriyle gözlerini ve yüzünü mesh edip siler. Orada olanlar ata neden bu kadar hürmet ettiğini sorarlar. Nebi Efendimiz "Bir gün Cebrail beni ata saygı gösterme eksikliğinden dolayı uyardı" der.

Eserde 104a'da Hz. Muhammet ile alakalı geçen son rivayet yine atın değeri hakkındadır. Habibullah bir gün birisinin atının yüzüne vurup beddua ettiğini görür. O kişiye "Bu yaptığından dolayı senin yerin cehennemdir. Bu durumdan kurtulmak istersen, atın üzerinde savaşıp inkârcı öldür" der. Hz. Peygamber, çokça atın üzerinde savaşır, at yaşlanıp zayıflayınca onu besler ve ona saygı gösterirdi. Her müminden, atın üzerinde savaştığına ve ona hürmet gösterdiğine dair kıyamette şahitlik etmelerini isterdi. Son olarak Hz. Peygamber'in "Gaza atına hürmet gösterin ve onun eğitimini tamamlayın" mealinde bir hadisyle eser bitirilir ve temmet kaydı verilir (Samancı, Güney ve Yalçın, 2023: 201-232).

2.3 Eserde Geçen Ayet ve Hadisler

2.3.1 Ayetler

59b

حَتَّىٰ إِذَا أَتَوْا عَلَىٰ وَادِي النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

"Nihayet Neml Vadisi'ne geldikleri zaman, dişi bir neml: "Ey nemller! Meskenlerinize girin, Süleyman ve orduları istemeyerek sizi kırıp geçirmesin" dedi. (Kur'an-ı Kerim, 27/18)

78b

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ وَإِذَا كَالُوا لَهُمْ أَوْ وَزَنُوا لَهُمْ يُخْسِرُونَ

"Hile yapanların vay haline! Onlar, alırlarken tam olarak ölçer, tartarlar. Satarlarken eksik ölçer, tartarlar." (Kur'an-ı Kerim, 83/1-2-3)

2.3.2 Hadisler

At Konulu Hadisler

56a

قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ: حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، أَنَّ أَبَا طَلْحَةَ، سَمِعَ أَبَا كَبْشَةَ يَقُولُ: الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ، وَأَهْلِهَا مُعَانُونَ عَلَيْهَا، وَالْمُنْفِقُ عَلَيْهَا كَالْبَاسِطِ يَدِهِ بِالصَّدَقَةِ.

“Atların alınlarında hayır yazılıdır. Sahipleri atlar için sıkıntı çekerler, bu konuda infak eden sadaka vermiş gibidir.” (Buhari, Tarihu'l-Kebir, Hadis Numarası: 2309)

56b

” ٣٥٧٣٤ - حدثنا وكيع قال: ثنا ابن عون عن سعيد البزار عن مكحول قال: قال رسول الله -صلى الله عليه وسلم: -الخيال معقود في نواصيها الخير إلى يوم القيامة، وأهلها معانون عليها“

“Atların alınlarında kıyamet gününe kadar iyilik vardır ve sahipleri onlara yardım eder.” (Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ebi Şeybe Al-Absî Al-Kûfî, Musannaf İbn Ebi Şeybe, Hadis Numarası: 35734)

81a

وقال لي عليك بالخيال فإن الخيال معقود بنواصيها الخيرا لي يوم القيمة فمن ربطها عدّة في سبيل الله كانت له ذخيرة في ميزان فإن شبعها وجوعها وربها وظمائها واراؤها وابوا لها فلاح فلاح في موازينه يوم القيمة

حَدَّثَنَا مُعَلَّى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمْرَانَ، حَدَّثَنَا سَلَمُ الْجَرْمِيُّ، عَنْ سَوَادَةَ بْنِ الرَّبِيعِ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ -صلى الله عليه وسلم-، فَأَمَرَ لِي بِذَوْدٍ، قَالَ لِي: "مُرْ بَنِيكَ أَنْ يَقْضُوا أَظْفَارَهُمْ عَنْ ضُرُوعِ إِبِلِهِمْ وَمَوَاشِيهِمْ، وَقُلْ لَهُمْ فَلْيَحْتَلِبُوا عَلَيْهَا سَخَالَهَا، لَا تُذْرِكْهَا السَّنَةَ وَهِيَ عِجَافٌ"، قَالَ: "هَلْ لَكَ مِنْ مَالٍ؟" "قُلْتُ: نَعَمْ لِي مَالٌ وَخَيْلٌ وَرَقِيقٌ، قَالَ: "عَلَيْكَ بِالْخَيْلِ فَارْزُقْهَا، الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ."

“Bana denildi ki; at sahibi olmalısın. Atların alınlarında hayır vardır kim onları Allah rızası için bağlarsa onlar kıyamet günü bir hazine olurlar onların yediği içtiği kişinin terazisine eklenecektir muvaffak olacaklardır.” (Buhari, Tarihu'l-Kebir, Hadis Numarası: 5268)

81b

قَالَ قَبِيلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: وَالْخَيْلُ قَالَ: "الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَالْخَيْلُ لِثَلَاثَةِ: هِيَ لِرَجُلٍ أَجْرٌ، وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ، وَعَلَى رَجُلٍ وَزْرٌ، فَأَمَّا الَّذِي هِيَ لَهُ أَجْرٌ، فَالَّذِي يَتَّخِذُهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَيُعِدُّهَا لَهُ لَا يَغِيبُ فِي بُطُونِهَا شَيْئًا إِلَّا كَتَبَ لَهُ بِهَا أَجْرٌ، وَلَوْ عَرَضَ مَرَجًا أَوْ مَرَجَيْنِ فَرَعَاهَا صَاحِبُهَا فِيهِ كُتِبَ لَهُ مِمَّا غَيَّبَتْ فِي بُطُونِهَا أَجْرٌ، وَلَوْ اسْتَنْتَّ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ، كُتِبَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ خَطَاَهَا أَجْرٌ، وَلَوْ عَرَضَ نَهْرٌ فَسَقَاها بِهِ، كَانَتْ لَهُ بِكُلِّ فِطْرَةٍ غُيِّبَتْ فِي بُطُونِهَا مِنْهُ أَجْرٌ، حَتَّى ذَكَرَ الْأَجْرَ فِي أَرْوَاتِهَا وَأَبْوَالِهَا، وَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ سِتْرٌ فَالَّذِي يَتَّخِذُهَا تَعَفُّقًا وَتَجَمُّلًا وَتَسْتُرًا، وَلَا يَحْبِسُ حَقَّ ظُهُورِهَا وَبُطُونِهَا فِي يُسْرِهَا وَعُسْرِهَا، وَأَمَّا الَّتِي عَلَيْهِ وَزْرٌ فَالَّذِي يَتَّخِذُهَا أَشْرًا وَبَطْرًا وَبَدْحًا عَلَيْهِمْ"

“Kıyamete kadar atın alnına hayır bağlanmıştır. At, (besleyenler için) üç durumdadır: At vardır, besleyenine ücrettir, at vardır besleyenine (ateşe karşı) perdedir, at vardır sahibinin sırtına vebâldir.

1) Ücret olan at: Bu, sâhibi tarafından Allah yolunda kullanılmak üzere beslenen attır. Bu at, her ne yiyip karnına gönderirse, sâhibine, her birisi, bir ücret olur. Şayet (yolda giderken) önüne bir çayırılık çıkırsa ve sahibi onu oraya veya bir bahçeye bağlasa, ipinin uzanabildiği yere kadar çayır ve bahçeden yiyebildiği her şey ona bir ücret olur. At, ipini koparıp başını alıp birkaç tepe gitse, bütün izleri (Hâris'in rivâyetinde) bu esnada bıraktığı bütün gübrelere sahibine ücret olur. Şayet at, bir nehre uğrasa ve ondan su içse, (sahibi orada sulamak istememiş bile olsa) bu da sahibine ücret olur.

2) Perde olan at: Bu, kişinin binek ihtiyacını görmek, bu işte başkasına muhtaç olmamak maksadıyla beslediği attır.

Şu şartla ki, hayvana terettüp eden zekât, ihtiyaç sahiplerine iâreten vermek gibi Allah'ın haklarını unutmaz, öder. İşte bu at sâhibine (kıyamette ateşe karşı) perdedir.

3) Vebal olan at: Bu, sahibinin övünmek, gösteriş yapmak ve Müslümanlarla husumette bulunmak üzere beslediği attır. İşte bu at sahibinin üstüne bir yükür...” (İshak bin Huzeyme as- Sülemi an-Nîsâbûrî, Sahih İbn Huzeyme, Hadis Numarası: 2291)

82a-82b

وَرَجُلٌ رَبَطَهَا تَعْنَتًا وَتَعَفُّفًا ثُمَّ لَمْ يَنْسَ حَقَّ اللَّهِ فِي رِقَابِهَا وَلَا صَوْرَهَا فَهِيَ لِذَلِكَ سِتْرٌ

٢٣٧١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ: أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِي صَالِحِ السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْخَيْلُ لِرَجُلٍ أَجْرٌ، وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ، وَعَلَى رَجُلٍ وَزْرٌ: فَأَمَّا الَّذِي لَهُ أَجْرٌ، فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَأَطَالَ بِهَا فِي مَرْجٍ أَوْ رَوْضَةٍ، فَمَا أَصَابَتْ فِي طَبَلِهَا ذَلِكَ مِنَ الْمَرْجِ أَوْ الرَّوْضَةِ كَانَتْ لَهُ حَسَنَاتٌ، وَلَوْ أَنَّهُ انْقَطَعَ طَبَلُهَا، فَاسْتَنْتَتْ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ، كَانَتْ آثَارُهَا وَأَرْوَاتُهَا حَسَنَاتٍ لَهُ، وَلَوْ أَنَّهَا مَرَّتْ بِنَهْرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ، وَلَمْ يُرِدْ أَنْ يَسْقِيَ كَانَ ذَلِكَ حَسَنَاتٍ لَهُ، فَهِيَ لِذَلِكَ أَجْرٌ. وَرَجُلٌ رَبَطَهَا تَعْنَتًا وَتَعَفُّفًا، ثُمَّ لَمْ يَنْسَ حَقَّ اللَّهِ فِي رِقَابِهَا، وَلَا طُهْرَهَا، فَهِيَ لِذَلِكَ سِتْرٌ. وَرَجُلٌ رَبَطَهَا فَخْرًا وَرِيَاءً وَنَوَاءً لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ، فَهِيَ عَلَى ذَلِكَ وَزْرٌ وَسُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْخُمْرِ، فَقَالَ: مَا أَنْزَلَ عَلَيَّ فِيهَا شَيْءٌ إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ الْجَامِعَةُ الْفَادَةُ: {فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ}.

“Kıyamete kadar atın alınına hayır bağlanmıştır. At, (besliyenler için) üç durumdadır: At vardır, besleyenine ücrettir, at vardır besleyenine (ateşe karşı) perdedir, at vardır sahibinin sırtına vebâldir.

1) Ücret olan at: Bu, sâhibi tarafından Allah yolunda kullanılmak üzere beslenen attır. Bu at, her ne yiyip karnına gönderirse, sâhibine, her birisi, bir ücret olur. Şayet (yolda giderken) önüne bir çayırılık çıkırsa ve sahibi onu oraya veya bir bahçeye bağlasa, ipinin uzanabildiği

yere kadar çayır ve bahçeden yiyebildiği her şey ona bir ücret olur. At, ipini koparıp başını alıp birkaç tepe gitse, bütün izleri (Hâris'in rivâyetinde) bu esnada bıraktığı bütün gübrelere sahibine ücret olur. Şayet at, bir nehre uğrasa ve ondan su içse, (sahibi orada sulamak istememiş bile olsa) bu da sahibine ücret olur.

2) Perde olan at: Bu, kişinin binek ihtiyacını görmek, bu işte başkasına muhtaç olmamak maksadıyla beslediği attır.

Şu şartla ki, hayvana terettüp eden zekât, ihtiyaç sahiplerine iâreten vermek gibi Allah'ın haklarını unutmaz, öder. İşte bu at sâhibine (kıyamette ateşe karşı) perdedir.

3) Vebal olan at: Bu, sahibinin övünmek, gösteriş yapmak ve Müslümanlarla husumette bulunmak üzere beslediği attır. İşte bu at sahibinin üstüne bir yüküdür.

Resulullah (sav) efendimize merkebler hakkında soru soruldu. Onlarda at kısmından mı? Dedi ki; Allah onlar hakkında bu kapsamlı ayeti indirmiştir. Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onun karşılığını görür Kim de zerre miktarı şer işlemişse onun karşılığını görür." (Buhari, Sahih Buhari, Hadis Numarası: 2317)

82b

وَرَجُلٌ رَبَطَهَا فَخَرًا أَوْ رِيَاءً وَنَوَا لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ فَهِيَ عَلَى ذَلِكَ وَزُرَّ

٢٣٧١ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ: أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِي صَالِحِ السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْخَيْلُ لِرَجُلٍ أَجْرٌ، وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ، وَعَلَى رَجُلٍ وَزُرٌّ: فَأَمَّا الَّذِي لَهُ أَجْرٌ، فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَأَطَالَ بِهَا فِي مَرْجٍ أَوْ رَوْضَةٍ، فَمَا أَصَابَتْ فِي طَبَلِهَا ذَلِكَ مِنَ الْمَرْجِ أَوْ الرُّوضَةِ كَانَتْ لَهُ حَسَنَاتٌ، وَلَوْ أَنَّهُ انْقَطَعَ طَبَلُهَا، فَاسْتَنْتَتْ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ، كَانَتْ آثَارُهَا وَأَزْوَائُهَا حَسَنَاتٍ لَهُ، وَلَوْ أَنَّهَا مَرَّتْ بِنَهْرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ، وَلَمْ يُرِدْ أَنْ يَسْقِيَ كَانَ ذَلِكَ حَسَنَاتٍ لَهُ، فَهِيَ لِذَلِكَ أَجْرٌ. وَرَجُلٌ رَبَطَهَا تَغْنِيًا وَتَعَفُّفًا، ثُمَّ لَمْ يَنْسَ حَقَّ اللَّهِ فِي رِقَابِهَا، وَلَا ظُهُورِهَا، فَهِيَ لِذَلِكَ سِتْرٌ. وَرَجُلٌ رَبَطَهَا فَخَرًا وَرِيَاءً وَنَوَاءً لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ، فَهِيَ عَلَى ذَلِكَ وَزُرٌّ وَسُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْخُمْرِ، فَقَالَ: مَا أَنْزَلَ عَلَيَّ فِيهَا شَيْءٌ إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ الْجَامِعَةُ الْفَادَةُ: {فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ}.

“Kıyamete kadar atın alnına hayır bağlanmıştır. At, (besleyenler için) üç durumdadır: At vardır, besleyenine ücrettir, at vardır besleyenine (ateşe karşı) perdedir, at vardır sahibinin sırtına vebâldir.

1) Ücret olan at: Bu, sâhibi tarafından Allah yolunda kullanılmak üzere beslenen attır. Bu at, her ne yiyip karnına gönderirse, sâhibine, her birisi, bir ücret olur. Şayet (yolda giderken) önüne bir çayırılık çıkarsa ve sahibi onu oraya veya bir bahçeye bağlasa, ipinin uzanabildiği

yere kadar çayır ve bahçeden yiyebildiği her şey ona bir ücret olur. At, ipini koparıp başını alıp birkaç tepe gitse, bütün izleri (Hâris'in rivâyetinde) bu esnada bıraktığı bütün gübreleri sahibine ücret olur. Şayet at, bir nehre uğrasa ve ondan su içse, (sahibi orada sulamak istememiş bile olsa) bu da sahibine ücret olur.

2) Perde olan at: Bu, kişinin binek ihtiyacını görmek, bu işte başkasına muhtaç olmamak maksadıyla beslediği attır.

Şu şartla ki, hayvana terettüp eden zekât, ihtiyaç sahiplerine iâreten vermek gibi Allah'ın haklarını unutmaz, öder. İşte bu at sâhibine (kıyamette ateşe karşı) perdedir.

3) Vebal olan at: Bu, sahibinin övünmek, gösteriş yapmak ve Müslümanlarla husumette bulunmak üzere beslediği attır. İşte bu at sahibinin üstüne bir yüküdür.

Resulullah (sav) efendimize merkebler hakkında soru soruldu. Onlarda at kısmından mı? Dedi ki; Allah onlar hakkında bu kapsamlı ayeti indirmiştir. Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onun karşılığını görür Kim de zerre miktarı şer işlemişse onun karşılığını görür." ((Buhari, Sahih Buhari, Hadis Numarası: 2317)

83a

۳۳۴۹۴ - حَدَّثَنَا وَكِيعٌ قَالَ: ثنا الْمُسْعُودِيُّ، عَنْ مُرَاجِمِ بْنِ زُرَّارِ النَّيْمِيِّ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ حَبَّابِ قَالَ: "الْخَيْلُ ثَلَاثَةٌ: فَرَسٌ لِلَّهِ، وَفَرَسٌ لَكَ، وَفَرَسٌ لِلشَّيْطَانِ، فَأَمَّا الْفَرَسُ الَّذِي لِلَّهِ فَالْفَرَسُ الَّذِي يُغْزَى عَلَيْهِ، وَأَمَّا الْفَرَسُ الَّذِي لَكَ فَالْفَرَسُ الَّذِي يَسْتَبِطُهُ الرَّجُلُ وَأَمَّا الْفَرَسُ الَّذِي لِلشَّيْطَانِ فَمَا قُومَرِ عَلَيْهِ وَرُوهُنَ"

"Atlara üç tanedir. Allah için, şeytan için ve insan için. Allah için olan at savaşta kullanılan attır. İnsan için olan at kişinin kendi için barındırdığı attır. Şeytanın atı ise üstüne kumar ve bahis oynanan attır." (Ebi Şeybe el-Absi el-Kûfi, el Müsanef b. Ebi Şeybe, Hadis Numarası: 33494)

84a

۳۷۵۶ - حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ، أَخْبَرَنَا شَرِيكٌ، عَنِ الرُّكَيْنِ بْنِ الرَّبِيعِ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "الْخَيْلُ ثَلَاثَةٌ، فَفَرَسٌ لِلرَّحْمَنِ، وَفَرَسٌ لِلْإِنْسَانِ، وَفَرَسٌ لِلشَّيْطَانِ، فَأَمَّا فَرَسُ الرَّحْمَنِ: فَأَلَّذِي يُرْبِطُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَعَلْفُهُ وَرَوْتُهُ وَيَوْلُهُ، وَذَكَرَ مَا شَاءَ اللَّهُ، وَأَمَّا فَرَسُ الشَّيْطَانِ: فَأَلَّذِي يُقَامِرُ أَوْ يُرَاهِنُ عَلَيْهِ، وَأَمَّا فَرَسُ الْإِنْسَانِ: فَأَلَّذِي يَرْتَبِطُهَا الْإِنْسَانُ يَلْتَمِسُ بَطْنَهَا، فَهِيَ تَسْتُرُ"

"Resulullah şöyle dedi; Üç çeşit at vardır, Rahman'ın atı, insanın atı, şeytanın atı. Allah'ın atı; Allah yolunda koşar, Allah'ı zikreder. Şeytanın atı, onun üzerine kumar ve bahis oynanır.

İnsanın adı ise insan o ata atın karnına dokunduğu yerden bağlıdır.” (İmam Ahmed bin Hanbel, Müsned, Hadis Numarası: 2291)

85b-86a

٩٩٣ - نا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنِ الدُّكَيْنِ، عَنْ أَبِي عَمْرِو السَّيِّبَانِيِّ، عَنْ رَجُلٍ، مِنَ الْأَنْصَارِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "الْخَيْلُ ثَلَاثَةٌ: فَرَسٌ يَرِبُطُهُ الرَّجُلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَمَنْعُهُ أَجْرًا، وَرُكُوبُهُ أَجْرًا، وَرَعَائِيَّتُهُ وَعَلْفُهُ أَجْرًا، وَفَرَسٌ يُغَالِقُ عَلَيْهِ الرَّجُلُ وَيُرَاهُنْ عَلَيْهِ، فَمَنْعُهُ وَرُزْرًا، وَعَلْفُهُ وَرُكُوبُهُ وَرُزْرًا، وَفَرَسٌ لِلْبِطْنَةِ، فَعَسَى أَنْ يَكُونَ سِدَادًا مِنْ فَقْرٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ"

“Efendimiz şöyle buyurduğu atlar üç çeşittir. Allah'ın rızası için insanın bindiği at, onun parası sevaptır. Ona binmek sevaptır, ona bakmak ve yem vermek sevaptır. Bir kişinin üzerine bahse gireceği bir at onun parası günahdır, onun yemi ve ona binmek günahdır.” (Ebi Şeybe el-Absi el-Kûfi, el Müsannef b. Ebi Şeybe, Hadis Numarası: 993)

94a

٥٠٥ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَقَالٍ، ثنا أَبُو جَعْفَرٍ النَّفِيلِيُّ، ثنا سَعِيدُ بْنُ سِنَانَ، عَنْ

يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَرِيبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ «الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ وَالنَّبِيلُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَأَهْلُهَا مُعَانُونَ عَلَيْهَا، وَالْمُنْفِقُ عَلَيْهَا كَبَاسِطٌ يَدِيهِ فِي صَدَقَةٍ، وَأَبْوَالُهَا وَأَرْوَاتُهَا لِأَهْلِهَا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ مَسْئَلِ الْجَنَّةِ»

“Resulullah şöyle buyurdu; atların alınlarında iyilik ve asalet vardır kıyamet günü sahipleri de onlarla beraberdir. Onlara infak edenlerin terazilerine o atların idrarı ve dışkısı da konur ve sahibi kendi ev halkıyla cennete girer.” (Tabarani, El-Mu’cemu’l-Kebir, Hadis Numarası: 505)

94b

٢٧٩١ - حَدَّثَنَا أَبُو عُمَيْرٍ عَيْسَى بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّمْلِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ رَوْحِ الدَّارِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُقْبَةَ الْقَاضِي، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ تَمِيمِ الدَّارِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ «مَنْ ارْتَبَطَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، ثُمَّ عَالَجَ عَلْفَهُ بِيَدِهِ، كَانَ لَهُ بِكُلِّ حَبَّةٍ حَسَنَةٌ»

“Resulullahdan şöyle işittim; Kim Allah rızası için bir atı bağlar ve yemini eliyle verirse o yemin her zerresi ona sevap olarak yazılır.” (İbn Mace, Sünen, Hadis Numarası: 2791)

95b

١٦٩٥٥ - حَدَّثَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي شُرْحَبِيلُ بْنُ مُسْلِمِ الْخَوْلَانِيُّ، أَنَّ رَوْحَ بْنَ زُبَّاعٍ زَارَ تَمِيمًا الدَّارِيَّ فَوَجَدَهُ يُنْفِي شَعِيرًا لِفَرَسِهِ قَالَ: وَحَوْلَهُ أَهْلُهُ، فَقَالَ لَهُ رَوْحٌ: أَمَا كَانَ فِي هَؤُلَاءِ مَنْ يَكْفِيكَ؟ قَالَ

تَمِيمٌ: بَلَى، وَلَكِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ " مَا مِنْ أَمْرٍ مُسْلِمٍ يُنْقِي لِقَرَسِهِ شَعِيرًا، ثُمَّ يُعَلِّقُهُ عَلَيْهِ إِلَّا كُتِبَ لَهُ بِكُلِّ حَبَّةٍ حَسَنَةٌ "

“Resulullah şöyle buyurdu; Hiçbir Müslüman yoktur ki, atı için arpayı temizleyip verdikten sonra o arpanın her bir tanesi ona sevap olarak yazılmasın.” (Ahmed bin Hanbel, Müsned, Hadis Numarası: 16955)

96a

٥٦٢٣ - حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ إِسْحَاقَ التُّسْتَرِيُّ، ثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، ثنا يَحْيَى بْنُ حَمْرَةَ، ثنا الْمُطْعِمُ بْنُ الْمِقْدَامِ الصَّنَعَانِيُّ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ، أَنَّهُ قَالَ لِابْنِ الْحَنْظَلِيَّةِ: حَدَّثَنَا حَدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ «الْحَيْلُ مَعْفُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَأَهْلُهَا مُعَانُونَ عَلَيْهَا، وَمَنْ رَبَطَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، كَانَتْ النَّفَقَةُ عَلَيْهِ كَالْمَادِ يَدُهُ بِالصَّدَقَةِ لَا يَقْبِضُهَا»

“Resulullah’ı şöyle Söylerken işittim; Atların alınlarında hayır vardır ve at sahipleri onlara infak ederler. Vallahi onlara infak etmek, elini uzatmak sadaka vermek gibidir. O eli hiç çekmek istemezler.” (Tabarani, El-Mu’cemu’l-Kebir, Hadis Numarası: 5623)

97b

٦٥٢ - حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ، ثنا أَبُو حَيُوهَ شُرَيْحُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ سِنَانَ، عَنْ ابْنِ الْمُلَيْكِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْلِهِ {وَأَخْرَيْنَ مِنْ دُونِهِمْ لَا نَعْلَمُونَهُمْ} [الأنفال: ٦٠] قَالَ: هُمْ الْجِنُّ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «إِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَخْبُلُ أَحَدًا فِي دَارٍ فِيهَا فَرَسٌ عَتِيقٌ»

“Resulullah şöyle buyurdu; Şüphesiz şeytan içinde yaşlı bir at bulunan evde kimseyi aldatmaz.” (Haris bin Ebi Usame, Müsned-i Haris, Hadis Numarası: 652)

98a

٧٥٢٩ - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْعَلَاءِ بْنِ زُبَيْرِ بْنِ الْحَمِصِيِّ، حَدَّثَنِي جَدِّي إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْعَلَاءِ، ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادِ الْأَلْهَانِيِّ، عَنْ أَبِي أَمَامَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «عَاتِبُوا الْخَيْلَ، فَإِنَّهَا تُعْتَبُ»

“Atları terbiye edin ve ehlileştirin çünkü onlar ikaz edilebilirler.” (Tabarani, El-Mu’cemu’l-Kebir, Hadis Numarası: 7529)

98a-98b

٩٩ - حَدَّثَنَا أَبُو حَاتِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا نُعَيْمٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ هَمَّامٍ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ «كَانَتْ الْخَيْلُ وَحْشًا كَسَائِرِ الْوُحُوشِ، فَلَمَّا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِبْرَاهِيمَ بِرَفْعِ الْقَوَاعِدِ مِنَ الْبَيْتِ، فِيهِ كَلَامٌ كَثِيرٌ، أَمَكَنَ اللَّهُ إِسْمَاعِيلَ مِنْ نَوَاصِيهَا، وَذَلَّلَهَا لَهُ، فَارْكَبُوهَا، وَاعْتَقِدُوهَا؛ فَإِنَّهَا مِيَامِينٌ، وَإِنَّهَا مِيرَاثٌ أَبِيكُمْ إِسْمَاعِيلَ»

“İbni Abbas’tan rivayetle; Atlar da bütün hayvanlar gibi hayvandır. Allah İbrahim’e (as) Kabe’nin temellerini yükseltmesini emrettiğinde, içinde pek çok mânâ vardı. Allah İsmail’i (as) güçlendirdi ve onun üstesinden geldi. Öyleyse atınızı sürün denildi. İsmail (as) inandılar ve bu inanış onlara bereket getirdi ve o Kâbe babanız İsmail’den (as) size mirastır.” (Muhammed b. İdris b. Münzir er-Râzî, el Zühed, Hadis Numarası: 99)

99b

٢١٩٦٢ - حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ جَابِرٍ، أَنَّ أَبَا الْمُصَبِّحِ الْأَوْزَاعِيَّ، حَدَّثَهُمْ قَالَ: بَيْنَمَا نَسِيرُ فِي دَرْبِ قَلَمِيَّةَ إِذْ نَادَى الْأَمِيرَ مَالِكَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْخَنْعَمِيَّ، رَجُلًا يَفُودُ فَرَسَهُ فِي عِرَاضِ الْجَبَلِ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَلَا تَرَ كَبُ؟ قَالَ: إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "مَنْ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، فَهُمَا حَرَامٌ عَلَى النَّارِ"

“Ebul Musbah el Guzai anlattı. Biz kalemiye yolunda yürürken Prens Malik bize seslendi. Abdullah el Kahtami, atını dağın zirvelerine çıkaran bir adamdı. Ey Ebu Abdullah binmeyecek misin? diye sordum. Resulullah’tan (sav) İşittim dediki; Kimin ayakları günün bir saatinde Allah yolunda toprakla kaplanırsa o kimseye ateş haram olur.” (Ahmed bin Hanbel, Müsned, Hadis Numarası: 21962)

100a

٨٠٩ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَسْرُوقِيُّ، ثَنَا عَمِّي مُوسَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ح، وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ الْأَخْرَمِيُّ الْأَصْبَهَانِيُّ، ثَنَا مُوسَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَسْرُوقِيُّ، ثَنَا عُيَيْدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، ثَنَا مُوسَى بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْرُو فَاشْتَرِ فَرَسًا أَعْرَ مُحَجَّلًا مُطْلَقَ الْيَمْنَى، فَإِنَّكَ تَسْلَمُ وَتَعْتَمُ»

“Resulullah şöyle dedi; eğer sefere çıkmak istiyorsanız uzun saçlı, düz bacaklı bir at satın alın. Eğer böyle bir atınız olursa hem kurtulursunuz hem de ganimet sahibi olursunuz.” (Tabarani, El-Mu’cemu’l-Kebir, Hadis Numarası: 809)

100b-101a

ذكر ابن (التين) أنه - صلى الله عليه وسلم - سابق بين الخيل على حلل أنته من اليمن فأعطى السابق ثلاث حلل، وأعطى الثاني حلتين، والثالث حلة، والرابع ديناراً، والخامس درهماً، والسادس فضة، وقال بارك الله فيك. وفي السابق والفسكل

“Resulullah (sav) şöyle buyurdu; Yemen’den gelen güzel kıyafetler vardı. Sahabeler Atlarla yarıştılar. Birincisine üç elbise, ikincisine iki elbise, üçüncüsüne bir elbise verildi. Dördüncüye bir dinar, beşinciye iki dirhem, altıncıya bir gümüş verildi ve Allah senden önceki ve sonrakilere bereket versin denildi.” (İbnü'l-Mülakkin, el-Tavzîh Fi Şereh el-Cemiu'l-Sahih, Hadis Numarası: 420)

102a-102b-103a

٢٩١ - حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ يَعْنِي ابْنَ حَازِمٍ، عَنِ الرَّبِيعِ يَعْنِي ابْنَ الْخَرَيْتِ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى بِفَرَسٍ فَقَامَ إِلَيْهِ، فَمَسَحَ وَجْهَهُ وَعَيْنَيْهِ وَمِنْخَرِيَهُ بِكُمِّ قَمِيصِهِ، فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ تَمَسُخُ بِكُمِّ قَمِيصِكَ؟ قَالَ: «إِنَّ جَبْرِيْلَ عَاتَبَنِي فِي الْخَيْلِ»

“Resulullah’a (sav) Bir at getirildi. Atın yanına giderek gömleğinin koluyla yüzünü, gözlerini ve burun deliklerini mesh etti. Sahabeler neden kendi elbisesiyle sildigini sordular. Resulullah (sav) şöyle dedi; Cebrail (as) atlar konusunda beni uyardı.” (Ebû Bekr Abdullah es-Sicistânî, el-Mesâhif, Hadis Numarası: 291)

103b-104a

وأخرج الحسن بن عرفة عن مجاهد رضي الله عنه قال: أبصر رسول الله صلى الله عليه وسلم إنسانا ضرب وجه فرسه ولعنه فقال هذه مع تلك إلا أن تقاتل عليه في سبيل الله فجعل الرجل يقاتل عليه ويحمل إلى أن كبر وضعف وجعل يقول: اشهدوا اشهدوا

“Resulullah (sav) Atının yüzüne vuran ve ona lanet okuyan bir adam gördü ve şöyle dedi; Atlarınızı, Allah yolunda kullanmadığını sürece bu böyledir, size sıkıntı verir. Bunun üzerine o adam, yaşlanıncaya kadar Allah için savaştı. Resulullah (sav) şöyle dedi; Şahit olun! Şahit olun!” (Celaledin el-Suyuti, Dürü'l-Mansur, Hadis Numarası: 4)

104b

٢٩٢ - حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ عُثْبَةَ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَوْشَبٍ، سَمِعَ مَكْحُولًا، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «امْسُخُوا الْخَيْلَ وَجَلُّوْهَا»

“Resulullah (sav) şöyle buyurdu; Atları temizleyin ve onlara binin.” (Ebû Bekr Abdullah es-Sicistânî, el-Mesâhif, Hadis Numarası: 292)

Adalet İle İlgili Hadisler

63a

١١١٧٤ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، حَدَّثَنَا فَضَيْلٌ، عَنْ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَقْرَبَهُمْ مِنْهُ مَجْلِسًا: إِمَامٌ عَادِلٌ، وَإِنَّ أَبْعَضَ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَشَدَّهُ عَذَابًا: إِمَامٌ جَائِرٌ "

“Allah katında ve onun meclisinde en sevimli insan adil imamdır ve kıyamet günü en sevmediği, azabının en şiddetli olduğu insan ise adaletsiz imamdır.” (İmam Ahmed bin Hanbel, Müsned, Hadis Numarası: 11174)

63a

عَنْ أَبِي رَجَاءِ الْغَطَارِدي، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ، عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: الْوَالِي الْعَادِلُ الْمُتَوَاضِعُ ظِلُّ اللَّهِ وَرُوحُهُ فِي أَرْضِهِ، فَمَنْ نَصَحَهُ فِي نَفْسِهِ وَفِي عِبَادِ اللَّهِ؛ حَشَرَهُ اللَّهُ فِي وَفْدِهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ، وَمَنْ غَشَّهَ فِي نَفْسِهِ وَفِي عِبَادِ اللَّهِ خَذَلَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَيُرْفَعُ لِلْوَالِي الْعَادِلِ الْمُتَوَاضِعِ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ عَمَلٌ سِتِّينَ صِدِّيقًا، كُلُّهُمْ عَابِدٌ مُجْتَهِدٌ فِي نَفْسِهِ.

قَالَ أَبُو زُرْعَةَ: هَذَا حَدِيثٌ مُنْكَرٌ،

Ebu Zür'a dedi ki: *Bu münker bir hadistir.*

“Adil ve alçakgönüllü lider kendi ülkesinde Allahın gölgesi ve mızrağıdır o halde kim ona tavsiyede bulunursa kendisi ve Allah’ın kulları Hakkında Allah kendi gölgesinden başka gölgenin olmadığı gün de onu kendi maiyetinde toplayacaktır. Ve kim nefisini aldatmak için kullanırsa Allah onu terk edecektir.” (İbn Ebi Hatim, ‘İlelü’l-hadîs, Hadis Numarası: 2789)

63b

٤٢٦٦ - حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزُّهْرَانِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَكِيمِ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ أَبِي حَسَّانَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ أَعَاتَ مَلْهُوْفًا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ ثَلَاثَةً وَسَبْعِينَ حَسَنَةً: وَاجِدَةٌ مِنْهُنَّ يُصَلِّحُ اللَّهُ بِهَا لَهُ أَمْرَ دُنْيَاهُ وَأَخْرَجَتْهُ، وَأَثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ فِي الدَّرَجَاتِ "

“Kim bir yoksula yardım ederse Allah ona 73 sevap yazar ve bunlardan birini dünya işlerinde ona bağışlar 72 sevap da ahirette ona kalır.” (Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, el Müsned, Hadis Numarası: 4266)

69b

٧١ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ النَّخَعِيُّ الْقَاضِي الْكُوفِيُّ، حَدَّثَنَا مِسْعَرُ بْنُ الْحَجَّاجِ النَّهْدِيُّ، حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْخَارِثِ، عَنْ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى»: «اِسْتَدَّ غَضَبِي عَلَى مَنْ ظَلَمَ مَنْ لَا يَجِدُ نَاصِرًا غَيْرِي» «لَمْ يَرَوْهُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ إِلَّا شَرِيكٌ تَقَرَّدَ بِهِ مِسْعَرٌ»

“Resulullah şöyle buyurdu; kim kime zulm ederse gazabım ona şiddetli olacaktır ve o zulme uğrayan benden başka yardım edecek kimseyi bulamayacak.” (Abu el-Kasım el-Tabarani, el-Ravd el-Dani, Hadis Numarası: 71)

Nasihah İle İlgili Hadisler

69a

٧٢ - عَنْ أَبِي بَانَ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ مَوْلَى أَبِي الدَّرْدَاءِ، أَنَّ عُمَرَ بَعَثَ حَبِيبَ بْنَ مَسْلَمَةَ فِي بَعْضِ الْمَتَاعِبِ، فَاتَى أَبَا الدَّرْدَاءِ لِيُسَلِّمَ عَلَيْهِ، فَانْطَلَقَ أَبُو الدَّرْدَاءِ يُسَبِّحُهُ، فَمَشَى مَعَهُ مَا شَاءَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، فَقِيلَ لَهُ: لَوْ رَجَعْتَ يَا أَبَا الدَّرْدَاءِ، فَقَدْ أُبْلِغْتَ فِي التَّشْبِيحِ، فَقَالَ: أَوْصِنِي؟ فَقَالَ: أَوْصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَالْمَحَافَظَةِ عَلَى الصَّلَوَاتِ، وَأَنْ تُصَلِّيَهُنَّ لِمَوَاقِيْتِهِنَّ، وَتُصَلِّيَ كُلَّ

صَلَاةٍ وَأَنْتَ تَرَى أَنَّهَا أُجْرُ صَلَاةٍ تُصَلِّيْهَا، وَإِيَّاكَ وَدَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ " : إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا ظَلِمَ فَلَمْ يُنْصَرَ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ مَنْ يُبَصِّرُهُ فَرَفَعَ طَرْفَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَدَعَا رَبَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَبَّاهُ، فَقَالَ: لَنِيكَ عَبْدِي، أَنَا أَنْصُرُكَ عَاجِلًا وَآجِلًا"

“Ömer bin Habip, Meslama’yı birtakım sıkıntılarla ilgilenmesi için göndermiş. Ebu Derda’nın yanına gelmiş biraz yürümüş Demiş ki, “Ey Ebu Derda! Bana Öğüt verir misin?” Allah’tan korkmanızı namazlarınızı vaktinde kılmanızı, her namazı kılacağınız son namaz olduğunu düşünerek kılmanızı ve mazlumlara dua etmenizi tavsiye ederim. Mazlumlara Allah’tan başka kimse yardım edemez.” (Musa’a bin Al-Zübeyir Al-Basri, Min Hadıs Ebi Ubeyde Majaa bin el-Zübeyr el-Ataki el-Basri, Hadis Numarası: 72)

2.4 Eserde Geçen Kişiler

Bagavi (59a): (ö. 1122) Şafi mezhebi fıkıh alimi. Hadis ve Kuran’a çok önem vermiş, bir müslümanın ilk başvuru kaynağının bunlar olacağına üzerinde durmuştur. Hadis rivayetleri ve tertibiyle alakalı çalışmalarda yapmış, kendinden sonraki gelenlere yol gösterici olmuştur (Güngör, 1992: 340-341).

Eserde, Bagavi’nin eseri kaynak gösterilerek Neml Sûresinden hikâye anlatılmıştır.

Firavun (73b) (74a) (74b) (75a) (75b) (76a): Eski Mısır toplumunda krallara verilen addır. Türk Edebiyatında genellikle Hz. Musa ile anılır. Zalimliği ve kibri ile bilinir. Çeşitli edebi türlerde ismi geçem Firavun, veziri Hâmân ve Hz. Musa; aşık, maşuk, rakip ile ilişkilendirilir. Kurandaki kıssalarda da adının geçmesi sebebiyle şairler tarafından sıkça telmihte bulunulan Firavun, ibret alınacak insanlardan biri olarak sürekli anılmıştır. Zalimliği etrafında deyimler dâhi oluşturulmuştur (Uzun, 1996: 121-122).

Eserde değinilen kısım ise Firavun’un helâkının hemen gerçekleşmemesinin sebebi, kendisine azabın gelme nedeni, veziri Hâmân’ın Firavun’a verdiği zarar ele alınmıştır.

Hâmân (74a) (74b) (75b) (76a): Kuran’da ismi Firavunla birlikte zikredilen, Hz. Musa ve onun getirdiği dine açtığı savaşla bilinen Firavun’un yakınındaki bir kimsedir. Firavun’un arkadaşı, veziri, baş rahip ya da sarayındaki ileri gelenlerden biri olduğu düşünülmektedir. Türk edebiyatında da ismi iyi anılmaz ve lanetlenmiş kişi olarak bilinir. (Kuzgun, 1997: 436-437).

Müellif eserinde Hâmân'dan Firavun bahsinde de değinmiş olduğumuz gibi Firavun'un zalimlik ve kötülüklerinin müsebbibi olarak ismi geçmektedir. Ayrıca 75b kısmında da Hâmân'ın sihir ve büyü işlerinde marifetli olduğu konusu geçmektedir.

Hız. Dâvud (61a): Kuran'da adı geçen, kendisine kitap verilen peygamberlerden biridir. Hz. Süleyman'ın babasıdır. Kuran'da ibadetleri Allah tarafın övülmüştür. Sesinin güzelliğı ile tanınmış, edebiyatta da bu şekilde de anılmıştır (Karman, 1994: 21-24).

Eserde çok kısa fakat her yerde bulunamayacak bir bilgide Hz. Dâvud'un ismi geçmektedir. Bu ismin Hz. Dâvud'a verilme sebebi söylenmiştir.

Hız. İbrahim- Halilullah (66a) (67a) (67b) (68a) (68b) (70b) (99a): Hz. İbrahim Kuran'da adı geçen peygamberlerden biridir. Onunla ilgili Kuran'da çeşitli kıssalar anlatılmaktadır. Putları kırması, oğlu İsmail'i kurban etmesi, Kabe'yi inşası, yaşlılık zamanında oğlu İshak'ın doğması vb. bu kıssalara örnek verilebilir. (Harman, 2000: 266-272)

Türk edebiyatında ismi çokça anılan kişilerden birisi de Hz. İbrahim'dir. Onun adına özel yazılan manzum mensur eserler bulunmakla birlikte birçok eserde de Hz. İbrahim'e ayrılan bölümler de vardır. Divan edebiyatında en çok da Hz. İbrahim'in ateşe atılıp yanmaması, ateşin gül bahçesine dönmesi üzerinde durulmuştur. Şairler Hz. İbrahim'e telmihte bulunarak çektikleri sıkıntıları onun sıkıntılarına benzetmişler ve kendilerini onunla bütünleştirmişlerdir (Uzun, 2000: 272-273).

Hız. İbrahim ile alakalı eserde anlatılanlar Türk Edebiyatında anlatılanlardan farklı değildir. Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'i kurban etmesi (66a), ateşe atılması (67a), bülbülün kendini İbrahim Peygamber'in ardından ateşe atması (70b) ve oğlu İsmail a.s ile birlikte Kabe'yi inşa etmesi konuları işlenmiştir (99a).

Hız. İsa (72a) (72b) (73a): Kuran'da ismi zikredilen diğer peygamberlerden biridir. Anne rahmine düşmesinden itibaren hayatı hakkında kıssalar Kuran'da anlatılmaktadır. Türk edebiyatında, Peygamber kıssaları türünde yazılan eserlerde de ismine geniş yer verilmiştir. Halk anlatılarına da konu olmuş, onun mucizeleri çeşitli adlarla eserleştirilmiştir. Hz. İsa zikredilerek türk edebiyatında çeşitli sanatlarda yapılmıştır (Uzun, 2000: 473-475).

Eserde, Hz. İsa ve Kuyu hikayesi 72a kısmında anlatılmaktadır. Hikaye İsa Peygamber çevresinde, en küçük bir haksızlığın dahi çeşitli sıkıntılara sebebiyet verebileceğı mesajıyla yer almıştır.

Hız. İsmail (99a): Kuran'da ismi geçen peygamberlerdendir. Allah'a olan teslimiyetiyle, sabriyle, zezem suyunun fişkırmasıyla, Kabe'nin inşasında babası Hz. İbrahim'e yardım etmesiyle Türk edebiyatında ismi sıkça anılmaktadır. Hz. İbrahim'in isminin geçtiği yerlerde genel olarak Hz. İsmail'den söz edilmektedir. Özellikle Allah'ın emriyle Hz. İbrahim tarafından kurban edilmek istenmesi kıssası edebiyatımızdaki ıydiyye türündeki eserlerde yer almıştır (Uzun, 2001: 80-82).

Hız. İsmail'in Ecyad Dağı'na çıkıp savaş atlarıyla ilgili dua etmesinden bahsedilen 99a kısmındaki hikayede, duanın kabulüyle savaş atlarının durumu bağdaştırılmıştır. Eserde de bu bağlamda ele alınmıştır.

Hız. Musa (73b) (74a) (74b) (75a) (76b) (79a) (79b): Kuran'da ismi geçen, üç büyük dinde de önemli olan, kendisine kitap indirilen peygamberdir. Divan edebiyatında ismi Firavun, Hâmân,¹ Hz. Harun ile anılır. Onun mucizelerinden divan şairleri eserlerinde faydalanmışlardır. Özellikle yed-i beyza, Tur dağında Allah ile konuşması, Kızıldeniz'i ikiye yarması, sihirbazların sihirlerini bozması gibi mucizeleri eserlerde en çok işlenen konulardır. Şairler ve yazarlar sadece telmih yoluyla Hz. Musa'yı anmazlar teşbih yoluyla da ondan sıkça bahsederler (Harman, 2020: 207-213).

Çalışmamız olan Eserin Hz. Musa ile bağlantısı Divan Edebiyatında işlenen motiflerle ayniyet gösterir. Hz. Musa, Firavun ve Hâmân kıssalarından örnekler verilmiştir. Hz. Musa ile ilgili ayrıca Hızır a.s. ve halktan insanlarla ilgilide antılardan çokça bahsedilir. Müellif, 76b kısmında da bu hikâyelerden birinden alıntılama yapmıştır.

Hız. Süleyman (57a) (58a) (58b) (59b) (60a) (60b) (61a) (61b) (62a): Hz. Davud Peygamber'in kendisine peygamberlik verilen oğludur. Cinlerle konuştuğu, hayvanlara ve rüzgâra hükmettiği bilinir. Âb-ı Hayât suyunu içmeyip sonsuz bir hayatın sahibi olmak istememesi dini ve edebi eserlerde yer almıştır. Hz. Süleyman aynı zamanda zenginliği ile de özellikle edebiyatımızda çok anılmıştır. Onun cinlere inşa ettirdiği saraylar uzun uzun betimlenmiştir. Yine karınca ile olan kıssalar da eserlerde sıklıkla anlatılmıştır (Akkaya, 2010: 60-62).

Kıssalar üzerinden dersler verilen eserde, en çok örneklendirilen kişilerden olan Hz. Süleyman, Divan Edebiyatı'nda anıldığı şekilde eserde anılmıştır. Karınca hikâyeleri, hayvanlarla iletişim, Âb-ı Hayât suyu, rüzgâra hüküm gibi konular etrafında Hz. Süleyman bahsi şekillendirilmiştir.

Hız. Yakub (65a) (65b) (66a): Hız. Yakub Türk edebiyatında ismi en çok geçen peygamberlerden biridir. İsmi daha çok Hız. Yusuf ile birlikte Yusuf u Züleyha metinlerinde geçer. Duaları, sabrı, hayvanlarla konuşması gibi özellikleriyle divan şairleri sıklıkla telmihte bulunmuştur. Peygamberlerin hayatlarıyla ilgili türlerde de doğrudan kendisiyle ilgili, Hız. Yusuf'un anlatıldığı kısımlarda da dolaylı olarak bilgilere ulaşılır. Hız. Yakub'un görmeyen göz motifi, Hız. Yusuf'un gömleğinin sürülmesiyle kör gözün açılması motifi divan edebiyatında ve halk edebiyatında diğer hikayelerle de benzerlik göstermiştir.

Divan şiirinde şairler üzüntü ve kederlerini Hız. Yakub'a benzetmişlerdir. Onun evi şairler tarafından hüüzün evi olarak nitelendirilmiştir (Uzun, 2013: 276-277).

Divan edebiyatında da olduğu gibi çalışmış olduğumuz eserimizde de Hız. Yakub Peygamber'den en çok bahsedilen kısım olan, oğlu Yusuf Peygamber ile ayrılığı ele alınarak telmihte bulunulmuştur.

Hız. Yusuf- Hız. Sıddık (65a) (77b) (78a): Hız. Yusuf ismi ve hikayesi hem Kuran'da geçen hem de Tevrat'ta geçen peygamberlerden biridir. Bu iki kaynak birbiriyle neredeyse uyuşmaktadır. Küçükken gördüğu bir rüya yüzünden kardeşleri tarafından kuyuya atılır. Bir iftira yüzünden de yıllarca Mısır zindanlarında kalır. Bu özellikleri ile Türk edebiyatında sıkça anılmıştır. Darlıkta ve sıkıntıda Hız. Yusuf'un hayatı ibret alınır ve bir nevi sosyal, psikolojik destek mahiyetindedir. Hız. Züleyha'nın Hız. Yusuf'a olan sevdası mesnevilerin baş konusu olmuştur. Modern edebiyatta dahi isimleri sıklıkla anılmakta, haklarında manzum, mensur eserler verilmeye devam etmektedir (Harman, 2013: 1-5).

Müellif, İlgili kısımlarda Hız. Yusuf'un isminin zikredildiği bir kıssa anlatmıştır fakat bu kıssada klasik edebiyatta alışageldiğimiz olaylardan bahsetmemiştir. Züleyha etrafında şekillenen kıssa Hız. Yusuf'un Allah'tan korkarak günahından vazgeçmesiyle nihayetlendirilir.

Hız. Zeliha (78a): Zeliha, Züleyha isimleriyle anılan, Kuran'da ismi geçmeyen, Yusuf Peygamber'in karısıdır. Hız. Yusuf'a olan aşkı ile dillere düşmüştür. Yusuf ile Züleyha hikayelerinin kadın kahramanıdır. Bu hikayelerdeki özellikler ve mazmunlar divan edebiyatı sanatçıları tarafından telmih ve teşbihlerde bulunulmuştur (Öztürk, 2013: 552-553).

Hız. Circis (54b) (55a) (55b) (Eserde CERCİS olarak yazılmıştır):. Hayatı hakkında belgelerde kesin bilgiler bulunmayan daha çok halk anlatılarında adına rastlanılan Circis Nebi Filistin bölgesinde, Hız. İsa'dan sonra yaşadığı düşünülen peygamber veya evliya şahsiyettir.

Ticaret için gittiği yerde insanları bir olan Allah'a inanmaya davet eder. Ona inanmayanlar tarafından türlü işkenceler görür ve Allah tarafında mucizevi olarak üç defa diriltir. Her ne kadar kral tarafından baskı ve zulüm görselerde, kralın karısı dahil onun mucizelerini görenler Hz. Circis'in dinine girerler. Circis Nebi'ye inanmayanlar helak olur.

Hristiyan dünyasında da hakkında birçok rivayet bulunan Circis Nebi kutsal kişi, şehit, asker vb. olarak anılmıştır. Günümüzde hâlâ Kudüs bölgesinde Müslümanlar ve Hristiyanlar tarafından ismi yaşatılan bir kişiliktir (Tümer, 1993: 26).

Müellif ilgili kısımlarda Circis kişisini Nebi olarak nitelendirmiştir. Circis Nebi eserde; duası kabul olan, komutanların muhatap aldıkları, toplumda söz sahibi kişi olarak ele alınmıştır.

Medyen (68b): Eserde Hz. İbrahim'in oğlu olarak geçiyor. Kaynaklarda da Hz. İbrahim'in üçüncü eşinden olan çocuğu olarak ismi anılmaktadır (Harman, 2003: 346-348).

Çalışmamızda hakkında kısaca anlatılmayan sadece Nemrud'un kızı Razz ile evlendirildiği bilgisi verilen bir kişiliktir.

Nemrut (67a): (68a) Divan edebiyatında zulmün ve kibrin sembolüdür. Nemrud bir sivrisinek tarafından öldürülmüştür. Divan şiirinde şairler, bütün zenginliğine ve hükmüne rağmen bir sinek tarafından öldürülen Nemrud'a ibretlik olarak telmih ve teşbihte bulunurlar (Pala, 2006: 555-556).

Hz. İbrahim ile adı anılan Nemrud, Divan edebiyatındaki gibi kibir ve zulüm ile çalıştığımız eserde de müellif ile aynı temada ele alınmış, istediği doğrultuda gidilmediği sürece kızına bile acıması olmadığı örneklendirilmiştir.

Raz (67a) (67b): Eserde Nemrud'un kızı olarak geçmektedir. Hz. İbrahim'e inandığı ve babasının ilahlığını reddettiği gerekçesiyle eserde türlü işkenceler çektiği, Cebrail a.s.'ın yardıma geldiği nakledilir. Hz. İbrahim Razz'ı, oğlu Medyen ile evlendirmiş, babasının zulmünden kurtarmıştır.

Hz. Muhammed- Resul-u Ekrem- Habibullah- Habib-i Ekrem- Servet-i Kaınat (55b) (57a) (69a) (95a): (ö.632) Hz. İbrahim'in soyundan gelen; annesi, babası ve kendisini himaye eden amcasıyla dedesini küçük yaşta kaybeden İslam dininin Peygamberidir. (Fayda, 2020: 477-479)

Türkler, Müslüman olduktan sonra ortaya koydukları eserlerinde Hz. Muhammed'e olan sevgilerinden sıklıkla bahsetmişlerdir. İslam'ı yaymak için yazılan çeşitli türlerdeki eserlerle Türkler hakkında örfi, hukuki, askeri, idari vb. bilgilere de ulaşılmaktadır.

Hz. Muhammed'e olan sevgi edebi sanatlara da yansımıştır. Edebiyatta Gül mazmunu Hz. Muhammed'i temsilen kullanılmıştır.

Türk edebiyatında Hz. Muhammed'e olan sevgi, saygı, özlem oldukça fazladır. Bu yüzden de doğrudan onunla ilgili eserler verilmiş, yaşadığı yere dair seyahatlerde bulunulmuş izlenimler not edilmiş ve bu eserler günümüze kadar gelmiştir (Uzun, 2020: 455-457).

Müellif eserinde, Hz. Peygamber'in sözleri olan hadis ilmini sıklıkla kullanmıştır. Anlattığı kıssaları güçlendirmek için İslamda Kur'an'dan sonra en önemli ikinci kaynak olan Hadis ilminden istifade etmiştir. Çalışmamızın "Hadisler" kısmında eserde geçen hadisler yer almaktadır.

Sultan Alaeddin Gazi (91b) (92b): (ö.1303) Selçuklu Devletinin en güçlü döneminin sultanıdır (Sümer, 2022: 357-359).

Kendisinin yaşlandığı devletin ise güçten düştüğü bir zamanda, yenilmek üzere olduğu savaştan muzaffer çıkması hadisesiyle müellif tarafından esere konu edilmiştir.

Sultan Ertuğrul (88b) (90a) (90b) (92b) (93a): (ö.1281) Hakkındaki bilgilere daha çok 15.yy başlarındaki eserlerde rastlanılır. Rivayetlere göre Ertuğrul Bey Sultan Alpaslan'ın emriyle ilk önce Ahlat'a gelir ve sonra da Anadolu'da çeşitli yerlerde obasını kurar. Osmanlı Devleti kurucusu Osman Bey'in babası olan Ertuğrul Gazi Anadolu'da çok sevilmiştir (Başar, 1995: 314-315)

Eserde de bir savaşta Sultan Alaeddin'e olan yardımı ve bu yardım sayesinde kazanılan savaştan bahsedilmektedir.

Sultan Osman Gazi (87b) (93a): (ö.1324) Osmanlı Devleti'nin kurucusu, Ertuğrul Bey'in oğludur. Eserde Ertuğrul Gazi'nin Sultan Alaaddin'e yardımcı olduğu için Osman Gazi'ye yer verdiğine değinilmektedir. Aynı bilgiler Halil İncalcık'ta da geçmektedir. İncalcık'a göre önce Karacadağ'da sonra da Söğüt'te yurt verildiği rivayet edilmektedir (İncalcık, 2007: 443-453).

Eserde hakkında herhangi bir bilgi aktarılmayan Sultan Osman'a neden sancak verildiği ile ilgili bilgi aktarılmaktadır.

2.5 Miftâhu'l-'Adâle'de Hadis Rivayet Eden Sahabeler

Müellif, kaleme almış olduğu eserinde Peygamberimizin sözlerine sıklıkla yer vermiştir. Bunun başlıca nedeni anlattıklarını güçlü bir kaynağa dayandırmak. Çünkü Hz. Peygamber'den nakledilip sağlam kaynaklandırılan bir dayanak koşulsuz kabulü ve uygulamayı gerektirir. İslamda Hz. Muhammed'in sözleri ve yaşayışı Kur'an ayetleri gibi emir niteliğindedir. Bu yüzden de bağlayıcılığı önemli düzeyde fazladır.

Abdullah b. Mesud (84a): İslam'ı kabul eden ilk kişiler arasındadır. Türlü sıkıntılar çekmiş, Medine'ye hicret etmiş, Hz. Peygamber'in hizmetinde bulunması ve onunla çok vakit geçirmesi sebebiyle de birçok hadis rivayetinde bulunmuştur. Kuran tefsirine ve fıkıh gibi ilimlere çok ehemmiyet vermiştir. Hadis ravisi (Cerrahoğlu, 1988: 114-117).

Abdurrahman b. Ziyad (96a): Hadis ravisi.

Eba Rukayya (95a): Temîm ed- Dârî olarak kaynaklarda ismi geçen sahabedir. Hz. Peygamberden rivayet ettiği hadislerle tanınır (Özkan, 2011: 419-421).

Ebi Zer (96b): İslam dinine inanmış, onun için mücadele etmiş, Hz. Peygamber'in arkadaşlarından birisi. Bedevi aileye mensup ilk Müslümandır. Doğru sözlülüğü, cesurluğu, mütevaziliği herkese örnek olacak mahiyettedir. Hz. Peygamber'in onunla ilgili övgü dolu sözleri vardır. İslam dünyasında çok sevildiği için çeşitli yerlerde makamı oluşturulmuştur. Kendi kabilesi başta olmak üzere birçok insanın hidayetine vesile olmuştur (Aydınlı, 1994: 266-269).

Ebu Kebşe (55b): Hz. Peygamberin kendisiyle birlikte Medine'ye hicret eden azatlı kölesi. Hz. Peygamberle birlikte İslam Tarihi için önemli birçok savaşa katılmıştır (Yardım, 1994: 176).

Hanzale (95b): Çokça hadis rivayet ettiği bilinen, Hz. Peygamber'in arkadaşlarından biridir. Hakkında çok bilgi bulunmayan Hanzale, meleklerin guslettirdiği sahabe olarak anılmış, savaş meydanında şehit düşmüştür (Önkal, 1988: 104-105).

Hiz. Cerih (96b): Sahabe.

Hiz. Enes (86b): Hz. Peygamber'in himayesinde büyümüş, birçok hadis rivayet etmiştir. Bu konuda fazlasıyla ehillemiş, sahabeler için ehli diye bilmediklerini Hz. Enes'e sorarlardı (Canan, 1995: 234-235).

Hiz. Mekgûl (104b): Aslen Afganistanlı olan azatlı köledir. Mısır'da ilmi çalışmalarda

bulunmuş, tabiin dönemi fakihleri arasında yer almıştır. Büyük hadis âlimleri onun rivayet ettiği hadislerden faydalanmıştır (Kaya, 2003: 552-553).

Hız. Şafî (101a): (ö.820) Soyu Hz. Peygamber'in soyu ilen birleşen İslam alimi. Şafî mezhebinin kurucusu (Aybakan, 2010: 223-233).

Hız. Vehab (97b): Hadis ravisi

İbn Abbas (98a): Metinde ibn Abbas olarak geçen sahabenin asıl adı Abdullah b. Abbas'tır. Hz. Peygamber'in arkadaşlarından biridir.

İbni Ebi Şeybe (85b): Ebu Bekir hadis alimi, müfessir tarihçi (Yardım, 1999: 442-443).

Ma'kûl Bin Yesâr (87a): Az sayıda hadis rivayet eden, Hz. Peygamberin arkadaşlarından biridir (Döndüren, 2003: 445).

Müslim bin Yesâr (102b)

Temîm ed Dârî (95a)

Şeyban bin Abdurrahman (103b): Hadis, nahiv ve kıraât alimi.

Zeker bin Benîd (100b):

2.6 Eserde Geçen Yer Adları

Diyâr-ı Acem (87b): Arap diyarının haricinde kalan yerler Diyâr-ı Acem olarak isimlendirilir. Eserde, Ertuğrul Gazi'nin savaştığı düşmanların memleketlerini ifade etmektedir.

Diyâr-ı Rûm (88a): Kaynaklarda Bizans ve Anadolu, bu bölge dışında yaşayanlar tarafından Diyâr-ı Rûm olarak isimlendirilmiştir. Eserde, Ertuğrul Gazi'nin yeni yerleşme yeri kararında bahsi geçmektedir.

Ecyad Dağı (99a): Kabe'nin etrafındaki dağlardan birinin adı. Bugün bulunduğu yerde büyük bir alışveriş merkezi faaliyet halindedir. Eserde, Hz. İsmail'e tebliğ yapması için gitmesi gereken yer olarak geçmektedir.

Konya (88b) (89b) (91b): Selçuklu devletine başkentlik yapmış olan Konya, önemli güzergâhların üzerinde de bulunması sebebiyle sosyal, siyasi, ekonomik olarak önemini günümüzde de sürdürmektedir. Müellifin Sultan Alaeddin ile ilgili anlattığı kısaca Konya

Ovası'nda yaşanmaktadır.

Mısır (75b): Birçok peygamberin nübüvvet yeri olarak bilinen Mısır; tarihin ve medeniyetin başlangıç noktası olarak bilinir. Bu düşünce dünya genelinde yaygınlık gösterir. Nitekim Elliot Simith ve arkadaşları yayılma kuramlarında da Mısır'ın ilk kültür merkezi olduğunu savunurlar. Eserde ise Firavun'un veziri Hâmân ile ilgili anlatıda yer olarak verilmektedir.

Silifke (91b): Mersin'in ilçesi. Eserde, Selçuklu devletinin yaptığı savaşlardan birinde düşmanın geldiği taraf olarak zikredilmektedir.

Vâdi-i Nemle (59b): Türkçeye Karınca Vadisi olarak çevirilen yerin, Kuran'da geçiyor olması sebebiyle metinlerde sıkça adı geçmektedir. Hz. Süleyman ile Karıncı kıssalarının sıklıkla geçtiği mekân olarak zikredilir. Eserde de yine bu bağlamda Süleyman Nebi ile Karınca'nın hikâyesinde mekân unsurudur.

2.7 Eserde Başlangıç ve Sebep Bağlamı

Ebusuud bin Sa'dullâh eserinde, farklı bir metodoloji uygulayarak 'başlangıç ve sebep' konulu birçok bilgiye yer vermiştir. Bunlar arasında kişilere verilen isimlerin sebepleri, meşhur söylemlerin ve hikayelerin doğuş nedenleri, peygamber kıssalarının başlangıç noktaları gibi konulara değinilmiştir. Bilinenin dışında verilen bu bilgiler eserin özgünlüğünü arttırmaktadır.

İlk olarak eserde; bülbülün gül bahçesiyle ilişkilendirilmesinin temel dayanağından bahsedilmiştir. Bülbül kuşu, Hz. İbrahim ateşe atıldığı zaman o da kendini ateşe atar. Ateş gülbahçesi olunca bülbülü Allah cc oradan kurtarır ve bu sadakati için bülbülün ne istediğini sorar. Bülbül kıyamete kadar gülbahçesinde nesliyle birlikte Allah'ı zikretmek istediğini söyler (70b) (71a) (71b). Türk Edebiyatı'nda en çok kullanılan mazmunlardan olan Gül ve Bülbül hikayesinin başlangıç noktası, müellif tarafından Hz. İbrahim'in ateşe atılmasında bülbülün rolüne dayandırılmıştır.

İkinci olarak ise eserde; *Fe kâne mâkâne. Peydâ-yı ʿummâl u iltizâm Hâmân-ı laʿinden kalmışdur* (74b) şeklinde bir ifade geçmektedir. Bu ifade, “olanlar böyle oldu, iltizam ve görevlilerin ortaya çıkışı Firavun'un Hâmân isimli vezirinden kalmadır” anlamındadır. İfade, bir işin ortaya çıkış zamanını ve kim tarafından başlatıldığını belirtmektedir. Hâmân'ın,

çalışanların haklarını taksim ederken haklarını vermemesi üzerine ortaya çıktığını düşündüğümüz, halk arasında kullanılan bir özlü söz niteliğindedir.

Müellif eserde (61a) Hz. Davud isminin manasına değinmemiş bu ismin ne sebeple verildiğiyle alakalı bilgi nakletmiştir.

(65a) (65b) (66a) Eserde sebeplere dayandırılan bir başka kıssada Hz. Yusuf kıssasıdır. Müellifin eserde anlattığı hikâyeye göre Hz. Yakup Peygamber'in Hz. Yusuf'tan ayrılmasına sebep olan vakıa, Yakub Peygamber'in kendi evladını düşünerek bir başkasını evladından ayırıp zulümde bulunmasıdır. Eserde ana tema özelliği gösteren zulmetmeme fiili ortadan kalktığına ise huzur sağlanmaktadır.

(65b) Eserde geçen başka bir sebep kavramı ise Hz. Yakup ve Yusuf Peygamberle ilgilidir. Edebiyatımızda da çokça yer alan Hz. Yusuf'un babası Hz. Yakup'tan ayrılmasını müellif eserinde Hz. Yakup tarafından yapılan haksızlığın bedeli olarak almıştır. Bu bedel hakkın yerini bulmasıyla sona ermiştir.

2.8 Eserde Geçen Metafizik Varlıklar

Cin (57a): Allah'ın ateşten yaratmış olduğu bilinen, gözle görülmeyen varlıklar. Eserde bu varlıklara ait bir bilgi verilmemiş, yaratılan bütün varlıklardan bahsedilirken ismi anılmıştır. Türkçede genellikle ins u cin şeklimde kullanımı vardır. İnsanlar gibi oldukları düşünüldüğü için akli olmayan hayvan, bitki gibi varlıklardan ayrı tutulurlar.

Cebrail (68b) (103a): Allah'ın dört büyük meleğinden biri olan, peygamberlere Allah'ın mesajlarını ileten nurani varlık. Eserde de Allah'ın emirlerini gerçekleştirmek üzere yaptığı fiiliyetlerle ele alınır.

Şeytan (85b): Cennetten kovulmasıyla bilenen kıyamete kadar lanetlenmiş, insanoğluna düşman olan, insanoğlunun da kendisine düşman olduğu varlık. Eserde cennetten kovulan şeytandan değil, bir insanın nasıl şeytanlaşacağından bahsedilmiştir.

2.9 Eserde İsmi Geçen Eserler

Me'âlimu't Tenzîl (59a): Begavî (ö.516/1122) tarafından yazılan Kuran-ı Kerim tefsiri. Eserde sıklıkla hadis kaynaklarına başvurulmuştur. Bu nedenle de içinde pek çok hadis ihtiva eder. Eser çok ilgi çekmiştir. Çok fazla nüshası olan eserin, İstanbul'da da nüshaları bulunmaktadır. (Bakırcı, 2003: 203-204) Yazıldığı dönemden itibaren çok fazla rağbet gören *Me'âlimu't Tenzîl*, *Miftâhu'l-Adâle* gibi birçok eserde, müelliflerin ortaya koyduklarını

delillendirmek ve anlatılanların manalarını kuvvetlendirmek için zikredilmiştir. Bizim çalışığımız eserde de Neml suresinin tefsirinin delili olarak eserin ismi geçmektedir.

Bustânu'l-Ârifîn (53b): Fakih, Müfessir ve sufi olan Ebü'l Leys es- Semerkandî'nin (ö. 373/983) ibadet, zühd ve ahlâka dair eseri. Yazar eserde, topladığı bilgileri Kuran, Hadis ve alimlerin fikirlerine dayanarak açıklar. Eserin İstanbul kütüphanesinde çokça yazma nüshası bulunmaktadır. (Yılmaz, 1992: 475) Eser, daha çok nasihatname üslubuyla yazılmıştır. İncelemiş olduğumuz *Miftâhu'l-'Adâle*'de de müellif tarafından hikayeler aracılığıyla nasihatlerde bulunulması sebebiyle, müellifin anlamı kuvvetlendirmek amacıyla yakın özellikleri gösteren *Bustânu'l-Ârifîn* adlı eserden faydalandığı anlaşılmaktadır. *Miftâhu'l-'Adâle*'de Cercis Nebi ile ilgili hikayenin *Bustânu'l-Ârifîn*'de geçtiği belirtilmektedir.

2.10 Eserde Geçen Hayvanlar

Eserde geçen hayvanların hepsine bir anlatı etrafında değinilmiştir. Anlatılarda, bazı hayvanların sadece ismi geçerken bazıları ana karakter özelliği göstermektedir. Eserde at ile ilgili geçen anlatılarda bu özelliğin dışında tutulur. Müellif eserinde atlara özel olarak bir anlam yüklemiş ve diğer hayvanların dışında tutmuştur. Atların özellikleri, önemleri, türleri gibi bilgiler veren müellif, atlarla ilgili söylemlerini Hadis-i Şerifler ile kuvvetlendirmiştir.

Arap Atı (esb-i arabi, feres, at) (56b) (81b) (82a) (92b): Eserde, hikaye kahramanından ziyade özellikleri ve faziletleri üzerinde durulmuş, gerek müellif tarafından gerek Hz. Peygamber tarafından övgüye mazhar olmuştur. Eserin incelediğimiz kısmında tek bir yerde atlarla ilgili yergi ifadesi kullanılmıştır. 58ada atların özelliklerinin anlatıldığı kısımda, atlar vefasız, sahibinden başkasına da itaat gösteren olarak nitelendirilmiştir.

Tuyur (Kuşlar) (57a): Eserde yaratılmış bütün mahlukatlar arasında zikredilen kuşlarla ilgili özel bir başlık açılmamıştır.

Şahbaz (Kartal) (57b) (58a): Hz. Süleyman'ın emriyle kirpiyi davet için gönderilen hayvanlardan biri olarak ismi anılmaktadır. Eserde müellif şahbazların kötü vasfından bahsetmiştir. Bu vasıf vefasız olması, sahibinden başka herkese, sahibinin düşmanı bile olsa yakınlık göstermesidir.

Kirpi (Kunfuz) (58b): Hz. Süleyman'ın alacağı bir kararda bütün yaratılmışların fikri alınır. Tek fikir beyan etmeyen hayvan diğer hayvanlar tarafından hakir görülen kirpidir.

Eserde kirpi aklın, mantığın sembolüdür. Fikri, Hz. Süleyman'ın alacağı kararda bütün yaratılmışların fikirlerine ağır basmıştır.

Kelp- (Köpek- Kilâb) (58a): Hz. Süleyman kıssasında ismi özel olarak anılan hayvanlardan bir diğeridir. Eserde, vefalı, sadık olarak nitelendirilir. Bu sebeplede aracılığı kabul edilmiştir.

Karınca (Havmâ- Tafiye- Şâyid) (60a) **Nemle** (Karınca) (61b) (62a): Kur'an'da da ismi geçen karınca, Hz. Süleyman ile ilgili kıssalarda bolca anılır. Eserde de yine bu şekilde ismi geçmiş, askerlerinin çokluğu ile anılmıştır.

Andelib (Bülbül) (71a): Bülbül, Türk Edebiyatı'nda vazgeçilemeyen, sıklıkla kullanılan bir mazmundur. Eserde, yukarıda da değindiğimiz gibi sadakatiyle ve enbiyaya muhabbetiyle yer almıştır.

Semek (Balık) (80a): Özel olarak hakkında bilgi verilmeyen, sadece ismen anılan balık, bir hikayede öznedir.

2.11 Eserde Geçen Deyimler ve Atasözleri

Yed-i Münbasît / Eli Açık (55b): Arapça bir tamlama olan yed-i münbasit deyiimi eserde hem Arapça hem Türkçe eli açık olarak kullanılmıştır. Deyim, eserde günümüzde kullanılan manayla ifade edilmektedir.

Zîr u Zeber (60b): Türkçeye altüst etmek olarak çevrilen deyim güncel manasını kullanıldığı dönemde de korumaktadır. Bu deyim eserde tevriyeli olarak kullanılmış olup hem mecaz anlam olan karıncaların altüst olması manasıyla hem de gerçek anlam olan yıkmak harap etmek manasında kullanılmıştır.

Leşmeten Bilşmeten ya ni bir tabanca bir tabancadan ivaz vâkı olmuştur (66b): şeklinde eserde geçen ibare, eserin yazıldığı dönemde kullanılan bir atasözü şeklindedir. Günümüzde bu söylem değişmiştir fakat mana itibariyle yakın anlam olan “Bir tokat başka bir tokatın bedeli olarak vuku bulmuştur” şeklindedir. Bu söylemden de şunu çıkarıyoruzki aslında meydana gelen iyi veya kötü herhangi bir mesele, gerçekleştirilen bir fiilin cezası ya da ödülüdür.

Kulak Vrmak (87b): Bu deyim günümüze ‘kulak vermek’ olarak gelmiştir. Mana itibariyle metinde geçen ve günümüzde kullanılan anlam benzerlik göstermektedir. Önemsemek, değer vermek, dikkat kesilmek gibi manalarda kullanılmaktadır.

Kulak Tutmak (89a): Bir meseleyi dikkatlice dinlemek anlamına gelen deyim günümüzde 'kulak kabartmak' ile aynı anlama gelmektedir.

3. ÇEVİRİYAZILI METİN

[53b] Hikāyet *Bustānu'l-‘Ārifīn* içinde meşhūr ki Hāzret-i Cercīs nebī şalavātu’llāhi ‘aleyhi ve selāmuhu [54a] bir tenhā yirde şavma‘a yapup rüz-u şeb münācāta meşğūl idi. Bir gün kavmi gelüp feryād eylediler ki: Yā Nebiyya’llāh feryādumuza yetiş kāfir beglerinden fulān beg cümle ‘askerin çeküp üzerimize geldi. Ġāyet pehlevān ve kıttāl zālīmdür. Cümlemüzi helāk eyler. Ve ‘askeri dağı bī-nihāyedür. Anı kimesne karşı turımaz. Hemān ol sultān yalnız şavma‘asından taşra çıkup mübārek ‘aşası ile karşı vardı. Hemān pādīşāhları ileri gelüp didi ki Yā Cercīs [54b] Rabbūne söyle nice yıllardır kağıt çekerüz bize yağmur virmez yā bize yağmur virsün yā hōd kendüsini incidürem. Hemān bu ağı bī-edebāne vü cāhilāne kelimāti gūş idüp ol sultān Cenāb-ı Rabbü’l-‘ālemīne müteveccih oldı. Fi’l-hāl vahy oldı ki yā Cercīs istifsār eyle ne vechile incitmege kıdır olur. Ol pādīşāh didi ki ben bilmez miyem ki ol Rabbü’l-‘ālemīndür. Her nesneye kıdirdür velākin kılları elüm altındadır. Zīr-i destümde olan kıllarını rencīde [55a] iderem ba‘zın tīg-i bürrān ile hāk ile yeksān u ba‘zın savt ve topuzlarıyla turāba ğaltān iderem. Hemān yine vahy oldı ki yā Cercīs di varsun tahtına ne isterse virilsün. Ol pādīşāh dönüp memleketine vardı. Hemān varduğı gibi ol kadar mağar-ı rahmet nāzil oldı ki ‘ālemi ucuzlık tutdı. Bir kaç günden sonra yine Hāzret-i Cercīsün şalavātu’llāhi ‘aleyhi ve selāmuhu kavmi yine feryād idüp meded yā Nebiyya’llāh ol emīr yine ‘asker çeküp gelür cevāb virse didiler [55b] Hemān mübārek ‘aşasın alup yine karşı vardı ki yine “ne istersin?” kavmümün üzerine ‘asker çekersin havflerinden helāk oldılar. Hemān atından inüp ol pādīşāh yüzünü yerlere sürüp barmağın gütürüp Didi ki evvelā cenge geldüm idi hālen şulha geldüm. Eşhedü enlā ilāhe illa’llāh ve enne Cercīs Nebiyye’llāh İslāma geldi ve ‘askeri dağı cümleten ĩmāna geldiler. Ve dağı Ebu Kebşe Hāzretleri ki Rasūl-i Ekremün Şallallāhu ‘aleyhi ve sellem müşāhiblerinden idi rażıyallāh te‘ālā anhü [56a] buyurdılar ki server-i kāyināt buyurdı ki الخيل معقود بناواصيلها الخيرا يا يوم القيمة و اهلها معانون المنفق عليها كالباسط يداء با لصدقت Ya’ni hayr u bereket ata binüp ğazāya gidenlere vāşıl olur ve yā hōd ticārete varanlara hāşıl olur rüz-ı kıyāmete deĝin. Ve dağı buyurdılar ki ferese zamānıyla yim ve şu ihsān eylemek hemān kendü eliyle fuķāraya dāyimā yed-i münbasit ve eli açıķ olup bezle vü seħā vü şadaķa vü ihsān u ‘atā eylemiş gibidür. Ve dağı bir [56b] hadīs-i şerīfde dağı vārīd olmuşdur ki الخيل في نواصيلها الخير الي

يوم القيمة و اهلها معان نون عليها فا مسحوا نواصيها و ادعوا الله با لبركت
bereket u hayrāt u hasenāt esb-i ‘arabīye suvār olup küffār ile kārüzār itmeyince hāşıl
olmaz ve server-i kâināt esbi mübârek eliyle şığayup hayr u bereket ile du‘ā iderler
idi ve emr iderlerdi kim siz dağı hayr u bereketile du‘ā eyley.

Hikāyet aḥbār kitāblarında rivāyet iderler ki [57a] Hāzret-i Süleymāna şalavātu’llahi
‘aleyhi ve selāmuḥu āb-ı hayāt bulup bir şīşe ile getürdiler götüri ‘askeri didiler ki
eger içseñüz kıyāmete deg ölmezsiz ins u cin ve sāyir maḥlūk ve vuḥūş ve tıyūr ile
müşāvere eyledi. Ne dirsiz nüş itsem olur mı? Cümleten didiler ki nüş eyley yā
Rasūlallāh zīrā ki dünyāda muḥalled olursız sa‘ādetile. Buyurdılar ki ‘acabā dağı
maḥlūqdan müşāvere idecek bir kimsene qaldı mı? Didiler ki qalmadı. Yine muḥkem
diğkat itdiler. [57b] Key görüñ cāyız ki bir kimsene qaldı ola anuñla müşāvere idüp
andan bir iş idelüm. Didiler ki bir maḥlūk vardur velākin siz müşāvere idecek
mertebede degüldür ğayet ḥaḳīr nesnedür. Sa‘ādet ile buyurdılar ki bir şey’ ḥaḳīr
degüldür kimdür beyān eyley. Didiler ki kirpi ya‘ni ḳunfuzdur hemān feresile şāhini
gönderüp da‘vet itdiler anlar ile gelmedi. Tekrār kelbi gönderdiler geldi buyurdılar
ki feresile şāhbāza ne içün icābet itmedüñ kelb ile geldüñ? Didi ki anlarda [58a] iki
şıfat vardur mezmūmdur. Bunda ba‘zı şıfat vardur memdūḥdur. Şordılar ki nedür
anlardaki şıfat-ı mezmūme? Didi ki feres bī-vefādur zīrā ki şāhibi elinden nice ğidā
yirse şāhibinüñ ‘adūsı elinden dağı ḳabūl idüp aña muḳī‘ olur ve şāhbāz dağı kezālik
şāhibinden ğayrıya muḳī‘ olur. Ammā kilāb vefādārdur. Şāhibi döğüp redd dağı
eylese yine şāhibi ḳapusına gelür. Buyurdı Süleymān ‘aleyhisselām āb-ı hayāti nüş
idelüm mi? [58b] Kirpi didi ki dünyā ki fānī ve sicn u zülle ola anda ḳarār
istemekden ‘izzetile firār evlādur. Ve milk-i fānīde ḥuld istemekden bāḳīde istemek
ḥod aḥrādur.

(mefûlü/ mefâîlü /mefâîlü/feîlün)

*Dünyā egerçi ḥuld-i berīn oldı bezenmiş
neyler kişi ol ḥuldı ki ḥuldı olmaya anda*

sa‘ādet ile içmediler. Bir deryāya dökdiler. Ol deryā sükker gibi ‘azb u lezīz oldı.

Hikāyet: Hāzret-i Süleymān şalavātu'llāhi 'aleyhi ve selāmuhu bu kadar kuvvet u kudret u salṭanat ile 'adālet ile muḳayyedler idi 'ucubdan ḫazer [59a] idüp sa'adet ile ḫurmā çöpünden zenbīl örüp bāzārda bey' idüp anuḫ bahāsından ta'am alup varup mesākīn ve fuḳārayla bāzārda oturup bilece yirlerdi. Ve buyururlardı ki *miskīnün celese miskīnā*. Kuvvet u kudretleri bu ṭabakada idi ki Baḡavī Hāzretleri *Me'ālimü't-Tenzīl*'de, sūre-i kerīme sūre-i Neml tefsīrinde tafşīl buyurmuşlardır ki taḫt-ı şerīflerini ki rīḫ götürürdi. Ḳande isterlerise 'askerleriyle fī'l-ḫāl varurlardı ol taḫtuḫ ini ve uzunı bir ucından bir ucına otuz gün ve otuz gice gitmek ile [59b] at ile sür'atile gücile varulurdu. İslāmboldan Mısr'a kadarı yir olur ini ve uzunı ne kadar yüz biḫ kerre yüz biḫ 'asker olurdu. İçinde şahrālara ve 'azīm ḳorılara nihāyet yok idi 'askerile mālāmāl idi.

Hikāyet kaçan ki Hāzret-i Süleymān şalavātu'llāhi 'aleyhi veselāmuhu Vādi-i Neml'e geldi 'asker-i 'azīm ile. قال الله تبارك و تعالی قالت نملة يا ايها النمل دخلوا مساكنكم لا يحطمنكم سليمان و جنوده وهم لا يشعرون Ya'ni kaçan sa'adeti Vādi-i Nemle buyurdılar [60a] bir nemle ki pādişāhı idi Götürü ḳarıncaların. Ḥaḳ tebareke ve Teālā Hāzret-i kuvvet u kudreti ile cümle ḳarıncaları ana muṭī' u teshīr eylemiş idi. Ve kendüsi ḡāyet küçük ve ḫaḳīr ḳarınca idi ve bir ayaḡı daḫı aḳsaḳ idi adı Ḥavmā idi bir rivāyetde daḫı Ṭāfiye idi. Ve bir rivāyetde daḫı Şāhid idi. Hāzret-i Süleymānı 'aleyhisselām 'askeri ile gördüḡi gibi 'askerine didi ki rūy-ı zemīnde bölünmeḡ Hāzret-i Süleymān ve daḫı 'askeri sizi bī-ḫaber [60b] olup görmeyüp çigneyüp ayaklayup zīr u zeber itmesünler. Bu ne kuvvet bu ne kudretdür ki ḳarıncada ḫod şadā olmaz üç mīl miḳdārı yirden Hāzret-i Süleymān şalavātullahi 'aleyhi veselāmuhu nemlenün ḫiṭābını işidüp teveccüh buyurup nemle cānibine buyurdılar ki yā nemle 'askerünḡi benim ile ve 'askerüm ile ḳorḳudursın bilmez misün ki ben nebīyy-i 'ādil olam ḳulm mi iderem? Nemle didi ki *وهم لا يشعرون* dimedüm mi şu'uruḡuz olsa ḳulm itmedüḡünüz muḫaḳḳaḳdur. Ve daḫı murādum [61a] nefslerini çignemek degül idi. Belki ḫavf eyledüm ki 'askerünüz ve zīnetünüz seyrine meşḡul olup tesbīḫlerinden ḳalalardı. Hāzret-i Süleymān “yā nemle va'z eyle mütanaşşih olalum” didi. Didi ki babaḡa ne için Dāvūd diyü tesmiye olundu bilür misin? Muttaşıl devā-i ḳalbine meşḡul idi ol sebepten dinildi. Ve saḡa Süleymān dinildüḡine sebep nedür bilür misin? Selāmet şadruḡ olduḡı içündür. Ve

dağı didi ki sağı rîḥ müseḥḥar olduğına sebep nedür bilür misin? Milk-i [61b] dünyā hemān rîḥ-ı maḥz̄dur aña işāretdür. Ve cümle milkünün niḡin-i ḥātemünde konulduğu ne ḥikmetden idüğü ma'lūmuḡ mıdır? Milk-i dünyā bir pāre-i ḥacere müsāvī idüğünü ta'līmāndür didi. Ve yine Ḥāzret-i Süleymān buyurdı ki yā nemle senün 'askerün mi çok ola yoḡsa benüm 'askerüm mi? Nemle didi ki benüm 'askerüm artuḡdur. Ḥāzret-i Süleymān 'aleyhisselām buyurdı ki göster görelüm. Buyurdılar nemle 'askerinden bir cinse çıkıḡ rüy-ı zemīne diyü emr eyledi yitmiş gün muttaşıl [62a] yir yüzine çıkıldılar cibāl ü vādīler u beriyyeler ḡoldı. Ḥāzret-i Süleymān 'aleyhisselām buyurdı ki yā nemle dağı derün-ı arzda 'askerün ḡaldı mı? Nemle didi ki yā Süleymān dağı bir cinsi dağı çıkup gözükmeydi. Yitmiş cins dağı vardur bundan. Mütezāyid Ḥāzret-i Süleymān 'aleyhisselām dürlü dürlü ḥiḡşeler u 'ibretler alup Rabbü'l-'ālemīnün kuvvet u ḡudretin müşāhede eyledi.

Ḥikāyet rivāyet olunur ki bir gün Ḥāzret-i Süleymān ḡalavātu'llāhi 'aleyhi veselāmuḡu 'askeri ile taḡt-ı ḡerīfini rîḥ [62b] götürüp gideriken ḡamış-i ḡerīfiniḡ leḡāfetine baḡup ḡalb-i ḡerīfleriflerine cüz'ice nesne geldi. Hemān rîḥ fī'l-ḡāl taḡt-ı ḡerīf-i arz-ı meḡān-ı ḡerīflerine indürüp ḡodı. Rîḡa buyurdılar ki bu ne işdür ben sağı böylece emr eylemedüm? Rîḡ didi ki ben tamām Ḥāḡḡa muḡi' olana muḡi'am. Fī'l-ḡāl tedārük ve istiḡfār idüp yine 'urüc eydediler. Muttaşıl işleri ve 'ibādetleri 'adālet idi. Zīrā 'adālet Cenāb-ı Rabbü'l-'ālemīne lāyık 'ibādet idüğü ma'lūm-i ḡerifleri [63a] olduğüçün. *كما قال رسول الله صلى الله عليه وسلم احب الناس الى الله امام عادل* Ve bu sa'ādet u devlet dağı Cenāb-ı Rabbü'l-'ālemīnden ne 'ināyetdür 'adālet-i me'āb sa'ādetlü vü devletlü pādiḡāhuma ki rüz-u ḡeb 'adl itdüklerince altmış ḡiddīḡ [63b] ḡevābı 'arz olına. *وقال صلى الله عليه وسلم من اغاث ملهوفاكاتب الله تعالى له ثلث وسبعين حسنة واحدت منها يصلح الله بها امردنياه واخرته* Ve bu devlet dağı ne se'ādetdür ki bir gün bir maḡlūmuḡ istiḡāşesine icābet buyurduḡları çün Ḥāḡ tebareke ve te'ālā Ḥāzreti yetmiş üç ḡasene iḡsān buyura birisi ile tamam cümle umūr-ı dünyā tamam olup yitmiş ikisi umūr-ı āḡiretde cennāt içinde [64a] rafī' deracāte sebep ola.

Hikāyet pādişāhlardan birisi hacc-ı şerīfe gitmek istedi. ‘Ulemā icāzet virmediler ‘ālemün kıyāmı vücūd-ı şerīfünüz birledür. A‘dā zuhūr ider ahvāl-i re‘ayā fesāde varur. Evliyā’u’llāhdan bir velī vardur. Andan bir hacc şevābı şatun alınsun didiler. Varup ol velī cānibine ‘arz eylediler ki haclaruñdan birisini bey‘ eyle. Eger cāyiz ise. Anlar dağı buyurmuşlar ki cümlesini bey‘ iderem. Pādişāh buyurmuş ki haccātüñe [64b] ne virelüm? Ol ‘azīz buyurmuş ki her adımına cümle dünyā ve mā fī-hāyı isterem behā. Pādişāh didi ki buyurduñuza biz degül bir kimesne qādir degüldür. Yine ol ‘azīz pādişāha didi ki bilmiş ol ki cümle haccātümün şemeni ve behāsı hazzīneñde vardur. Qatun da hāzırdu. Pādişāh didi ki nedür ol buyuruñ? Ol ‘azīz didi ki bir mazlūmuñ huşuşında bir kerre ‘adl iderseñ götüri haccātümün şemeni ve behāsı olur. Haq tebarek ve te‘ālā Hazret-i ‘ādildür esmā-i’ hüsnādan [65a] birisi ‘Adl’dür. ‘Adil kullarını sever cümle enbiyā vü evliyā kulları ile dağı hikmeti ile mu‘āmele idüp hikmetini vü ‘adlini ta‘līm buyurur.

Hikāyet rivāyet olınur ki Hazret-i Yūsufun şalavātu’llāhi ‘aleyhi veselāmuhu vālidesi fevt olup bir dāyesi var idi. Ol dāyesi emzürürdi. Hazret-i Ya‘qub şalavātu’llāhi ‘aleyhi veselāmuhu Hazret-i Yūsufa ‘aleyhisselām sūt çok olmasın murād idinüp dāyenün oğlanuğı adı Beşīr idi. Tefriq idüp [65b] ayırup şatdı. Dāye āh eyleyüp didi ki Yā Rabbī beni sevdüğümdeñ ayırdı sen dağı anı sevdüğinden ayır. Sebeb-i fürqat Hazret-i Ya‘qub’a bu olmuş idi. Kırk yıl rüz-u şeb gözyaşını döküp mübarek gözlerinün nūrı gitdi. Ne şahīhce sağ idüğü ma‘lūmları idi ve ne hoż vefātı ma‘lūmları idi. Qaçan ki Beşīr beşāretiyle kamīş-i şerīfini getürüp mübarek gözleri münevver oldı. Dāye feryād eyleyüp didi ki Yā rabbī ben umardum ki Hazret-i Ya‘qub’dan evvel [66a] ben murāduma vāşıl olaydum. Zīrā ‘adle lāyık olan ol idi. Beşāratile gelen beşīrün nāmın şorup ve ‘alāmetlerin görüp şoruşdılar u görüşdiler u bilişdiler. Dāyenün şatılan oğlı çıkup dāye murādına evvel vāşıl olup du‘ā itdi. Ba‘de Hazret-i Ya‘qub ‘aleyhi’s-selām ber-murād oldılar.

Hikāyet Hazret-i İbrāhim şalavātu’llāhi ‘aleyhi ve selāmuhu Cenāb-ı Rabbi’l ‘ālemīne münacāt idüp didi ki Yā rabbī sebep ne oldı ki oğlumun zebħ ile [66b] emr buyurup böyle belāya mübtelā eyledün ben kuluña. Vahy eyledi ki yā Halīlüm *leṭmeten*

biltemeten ya'ni bir tabanca bir tabancadan 'ivaz vâkı' olmuşdur. Hâlîlu'llâh tezarru' eyledi ki Yâ rabbî buyur nedür ol tabanca? Vahy oldı ki yâ Hâlîlüm bir buzağı boğazladuñ vâlidesi inek aña bakar idi. Sebeb bu olmuşdur. Velhâşıl enbiyâ kullarıyla mu'amele böyle olıcağ 'âkıllı oldur ki her hâlde Huzâdan havf u hâzerde ola dâyimâ teşebbüh-i enbiyâ vu evliyâyâ [67a] ola. Sa'âdete yitişmek muqarrerdür.

Hikâyet kaçan Hâzret-i İbrâhîm şalavâtu'llâhi 'aleyhi ve selâmuhu Nemrud-ı la'în âteşe atdı. Rabbü'l-'âlemînün fazlı ve ihsânıyla tevekkül-î ve Cenâb-ı Rabbü'l-'âlemîne i'timâdı u 'atâsı berekâtı ile nârı ol sultâna gülzâr eyledi. Nemrud-ı la'înün bir kıızı var idi. Adına Ra'z dirlendi. Babası la'inden isti'zân itdi ki bir kerre Hâzret-i İbrâhîme nazar ideyüm nicesi oldı hâli göreyüm. La'în didi ki nâm u nişân qalmadı. [67b] Andan belki küli mağz olmuşdur. Hele icâzet alup âteşe nazar eyledi. Gördi ki âteş bir dîvâr olmuş ortası gülzâr olmuş. Hâlîlu'llâh 'aleyhi's-selâm gülzâr içinde seyrân ider. Ra'z'a bu hâli görüp Hâzret-i Hâlîlu'llâh'a didi ki âteş yakmadı mı? Hâzret-i Hâlîlu'llâh buyurdı ki: Bir kimesnenün ki qalbinde ma'rifetullâh ola lisânında bismi'llâh ola anı âteş mi yaqar? Ol nigâr didi ki icâzet virür misin ben dağı yanuğa varam? Hâzret-i Hâlîlu'llâh 'aleyhi's-selâm didi ki [68a] lisânun ile derun-ı dilden di ki lâ ilâhe ill'allâhu İbrâhîm Rasûlu'llâh di dağı üşenme âteşe başup yanuma gel. Nigâr tevhid idüp Hâlîlu'llâh 'aleyhi's-selâm yanına gelüp temâm imâna gelüp tekrâr babasına gelüp va'z eyleyüp dîne da'vet eyledi. Varup Hâlîlu'llâh'a buluşup imâna geldüğine envâ' dürlü şükrlere eyleyüp 'ayân eyledi. Nemrud-ı la'în qabül itmeyüp emreyledi. Envâ'î 'azâbları ve işkenceleri eylediler. [68b] Hattâ bedenine ol nigârun niçe yüz egşeri mıhladılar. Hemân Rabbü'l-'âlemîn Hâzret-i Cibrâ'ile Salevâtu'llâhi 'aleyhi ve Selâmuhu emr eyleyüp ol mesâmîri beden-i şerîfinden ihrâc idüp alup Hâzret-i Hâlîlu'llâh ulaşdurdı. Bir qulına emr-i Huzâ ile zarar gelmedi. Hâzret-i İbrâhîmün Medyen adlı bir oğlı var ıdı. Aña nikâh eyledi Haq tebarek u te'âlâ Hâzreti imânına vu şabrına teşrîfen yigirmi qarne varınca evlâdından enbiyâ ve mürsel getürdi. [69a] Ol kızuñ babası la'în Nemrûddur. Cânını cehenneme işmarladı. قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان العبد اذا ظلم ولم يجد من ينصرة رفع طرفه الي قال الله تعالى لبيك عبدي انا انصرك عاجلا واجلا Ya'ni Habîb-i Ekrem şallallâhu 'aleyhi ve sellem buyurdı ki kaçan Rabbümün bir qulına zulm olınsa aşlâ bir nâşır ve mu'în

bulunmasa yüzini Cenāb Hāzrete döndürüp Yā rabbī mazlūmam nuşret sendendür dise Rabbüm ‘izzeti [69b] ve celāli u kibriyāsı ile buyurur ki lebbeyk yā ‘abdī ben senün nāşırınam şimdi ve dağı gelecekte. **و قال صلى الله عليه وسلم يقول الله تعالى اشد غضبي على من ظلم احدا لا يجد ناصرا غيري** Dağı serveri kāināt şallallāhu ‘aleyhi ve sellem buyurur ki Rabbüm buyurur ki benüm ğazabum ol kimesneye müştēd olur ki bir kimesneye zūlm eyleye anuñ benden ğayri nāşırı olmaya ya‘ni zu‘afāya dimekdür. **و قال صلى الله** **كانت حراما كان كمن حج البيت سبعين الف مرة [70a] عليه وسلم من ترك من اي حبات** Ve dağı server-i kā’ināt şallallāhu ‘aleyhi ve sellem buyurdı ki bir kimesne bir ħabbe ħarāmı terk eylese kankı ħabbeden olursa olsun yitmiş biñ kerre ħac şevābı kadar şevābı vardur. Ol terkün ve bu ħadīs-i şerīf ol ħadīs-i şerifi mü’eyyid u müfessir ki **قال رسول الله صلى الله** **عليه وسلم ما عبد الله بشيء افضل ما نهى الله عنه** Ya‘ni Hāğ tebarek u te‘ālā Hāzretine bundan efđal ‘ibādet ile ‘ibādet eylemeye bir kimesne ki [70b] nehy bildüğinden bir şey işlemeye vel-ĥaşıl enbiyā vu evliyāya teşebbüh ile se‘ādet bulalar.

Hikāyet kaçan ki Hāzret-i Hālīlu’llāh şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellemehu nāra atıldı cümle vuĥuş u tıyūr ağlaşdılar ve melā’ike feryād eylediler. Tıyūrdan bir tayr ki ğāyet za‘ıfcedür aña ‘andelīb dirler ol sultāna teşebbühen Hālīlu’llāh şalla’llāhu ‘aleyhi ve selleme atıldığı gibi kendü kendözini bilece atdı. Rabbü’l-‘ālemīnden Hāzret-i Cebrā’ile emr olup Hāzret-i Hālīl necāt [71a] bulduğu tekrār emr oldu ki ‘andelīb-i ħaķiri dağı kurtar. Taĥlīş idüp ‘andelīb gülzārda naĥller üzerine konup oturdı. Vaĥy oldu ki bu şabruñ ve enbiyāya meĥabbetün için ne vechile teşrīf olunmağ murād idinürsin didi ki işitdüm ki Rabbümün biñ bir ism-i şerīfi varımış tā devr-i kıyāmete dek baña ol esmā-i ‘izām ta’līm olına. Evlādum ile gülzārda ol esmāyı ‘add idüp oқыavuz. Du‘āsı maķbül oldu. Devr-i kıyāmete dek evladı [71b] ile iştiğāl üzerinedür.

Hikāyet kaçan ki Hāzret-i Hālīlu’llāh şalavātu’llāhi ‘aleyhi ve selāmuĥu nāra atıldı nāra atıldı. Vaĥy oldu. Nidā eyledi ki gülzār u berd ve selām ol **كما قال الله تعالى قلنا يا نار** Hāzret-i Hālīlu’llāh se‘ādetile ağladı. Didi ki Yā Rabbī nāra atılan ben kılunğ teşrīf u ĥiĥābuñ āteşe ben kılunğa degül. Vaĥy oldu ki yā Hālīlüm nāra ĥiĥābum yüzün şuyınadır. Yoksa sen olmasağ āteş ne kimsedür? [72a]

Müfessîrin buyurmuşlar ki nâra berd ü selâm ol hitâbı geldüğü gibi dünyâda ne kadar âteş varısa şovuyup tondı buz oldu. Cümleten ‘alâ İbrâhîm hitâb-ı şerîfi buyurulduğı gibi yine gayri âteşlere harâret geldi.

Hikâyet Hazret-i ‘İsâ şalavâtu’llâhi ‘aleyhi ve selâmuhu bir gün bir nehr kenârından geçdi. Görđi ki nehrün kenârında muhkem kirecile yapılmış bir kuyı var. Şovuk şuyla yine ol nehrün şuyından tölmiş. Hazret-i ‘İsâ ‘aleyhi’s-selâm ol [72b] kuyudan meyl idüp içdi. Görđi ki şuyı gâyet acı zehre benzer. Te‘accüb itdiler ki ne ‘aceb bu nehrün şuyı şekkere benzer andan alınup kuyuya dâhil olmağ ıla zehre dönmiş. Vechini Cenâb-ı Hazrete tütup hikmetin şorup niyâz eyledi. Vağy oldu ki yâ ‘İsâ kuyuya icâzet virildi. İcâbete andan istifsâr ile Hazret-i ‘İsâ ‘aley’s-selâm emr-i huza ile kuyuya su’âl eyledi. Kuyu didi ki yâ Rûhu’llâh ben bir âdemidüm tokuz yüz yıldur ki öldüm üç yüz yıl kabrümde [73a] yatup toprak oldum. Gelüp kirecciler beni kerpic düzdiler. Bir pâdişahuñ kaşırına şuvadılar. Üç yüzyıl dağı anda turdum ba‘dehu ol kaşır harâb oldu. Gelüp kuyu yapıcı tekrâr beni düşürüp ezüp bu arada kuyu düzdi. Üç yüzyıl miqdârı oldu ki bunda karar ttdum. Dağı harâret-i mevtün acısı dimâğumdan çıkmadı. Ve mu‘azzebem ol ecilden baña dâhil olan şu acı olur. Hazret-i ‘İsâ buyurđı ki ‘azâbuña ne aşl zulm eyledüğ ki sebep oldu? Didi ki Yâ Rûhu’llâh ظلمت [73b] bir iğne sevbüm بابة لاجل خياطة ثوبي dikmege zulm ile aldum ve bu kadar zulm dağı nedür didiğüm bu kadar yıl ‘azâbuma sebep oldu. كما روي في الاخبار اعظم الذنوب ما يستخف به صاحبه

Hikâyet rivâyet olunur ki evvelâ Fir‘avn Benî İsrâ’ili istiğdâm idüp kullandı. Velâkin ücret virürđi. Her birisine bir kırağ gümüş kırağ sekiz hardal dânesi miqdârınca dirler. Hazret-i Mûsâ’ya va‘d olunmuş idi Fir‘avnuñ helâkı Hazret-i Mûsâ münâcât iderđi ki *ilâ eyne yâ Rabbi?* Dağı [74a] niceye korsın bu zâlimi dünyâda kaldura vağy olunurđı ki yâ Mûsâ bu zulmün evvelidür. Dağı nihâyetine varmadı zamân geçdi. Bu üslüb üzerine başladı ol virdüğü kırâtı dağı virmez oldu. Yine Hazret-i Musâ münâcât idüp dirdi ki اصبر هذا في الدرجت الى اين نايدتي vağy olurđı ki *اصبر هذا في الدرجت الى اين نايدتي* Giderek Hâmân-ı la‘în ki Fir‘avnuñ vezîriydi. Didi ki hazîneye ağce u mâl lâzımdur. Halkuñ götüri her gün kazanduklarını mültezimlere iltizâma virüp

[74b] ‘ummāl peydā eyledi. Eyledi didi ki her kişünün kendüye ve ‘ayāline yitecek miqdārı hazineleden virülsün ziyādesini kesblerinün neylerler. قال الله تعالى يا موسى الان حقت فekāne mākāne. Peydā-yı ‘ummāl u iltizām Hāmān-ı la‘īnden qalmışdur.

Hikāyet rivāyet olunur ki Hāzret-i Mūsā buyurdu ki başa emr oldu ki Fir‘avun’a qavl-i leyinle söyle zīrā sebep bu idi ki ol zamān da Fir‘avn re‘āyāya cevr eylemezdi. Ve dāyimā [75a] mazlūmlara inşāf üzerine idi ve cümle şurukdan haramiler münkaṭı‘ olmuşıdı. Yollarda kemāl-i mertebe emn u rāḥatlık varıdı. Başa Rabbümden dāyimā vahy olurdu. ‘Azāb u helākin istedüğüm gibi ki başa küfrinün ne zararı var ‘ibāduma nefi var ya Mūsā ‘ibāduma nāfi‘ iken ‘azāb itmege ḥicāb iderem. Ya Mūsā vaḫ tākim Fir‘avun zālīm küfr u zulm mābeyninde iken seḥare müsülmān olduğı gibi *le ukaṭṭi‘anne eydiyeküm ve ercülekiim* didüğü gibi du‘āsını Hāzret-i Hāzret-i Mūsā du‘āsını [75b] te’şīr itdürdi dirler.

Hikāyet rivāyet iderler ki Fir‘avnuñ başına ne qadar belā vü nekbet geldiyise sebep Hāmān-ı la‘īn olmuşdur. Hāmān-ı la‘īn ‘ilm-i nücūmda gāyet pehlevān idi. Kendü ṭālī-i şūmını ṭutdu. Bir gün gördi ki gāyet şūm u za‘īf ṭālī‘lere baqup muttaşıl bir gāyet qavī ṭālī‘ teccüs eyledi ki aña muqārenet idüp dünyāda bir iş ide. Gördi ki kırk yıldan sonra bir gāyet qavī ṭālī‘ kimesne gelse gerekdür Mısr’da fülān çārsūda fülān [76a] sā‘atde fülān dükkānda serḥānede baş eklitse gerekdür. Dırāz bālā siyāh bī ḥaliyye bir oğlandır. Varup ol çārsūyı buldu. Hāmān-ı la‘īn gördi ki anda başcı dükkānı yokdur. Kendüsi başcı dükkānı açup kırk yıl miqdārı la‘īn ol dükkānda ol sā‘ati gözetdi. Bir gün sā‘at yitişüp Fir‘avn u pelid bir dırāz u bālā siyāh çerde oğlan başcı dükkānında kelle talep eyledi. Hemān Hāmān-ı la‘īn şeytanat ıla bilüp öjine kelle qodı qarnın toyorup didi ki ey oğlan [76b] gel başa ḥizmet eyle qarīb yigitsin saña bu qadar aqçe vireyüm diyü yanına aldı. Daḫı rüzigārda bu qadar belā vü fitneye sebep oldılar.

Hikāyet bir gün bir kimesne gelüp Hāzret-i Mūsā’ya ‘aleyhis’selām tazarru‘ ve niyāz eyledi ki yā kelīma’llāh luṭfeyle. Beni Rabbü’l-‘ālemīnden şefā‘at eyle münacātum

ḥācētüm maḳbūl olsun. Ḥāzret-i Mūsā şalavātu'llāhi 'aleyhi ve selāmuḥu kerīmdür du'ā eyledi. Vaḥy oldı ki yā Mūsā gözleri semāya müteveccih olsa ve ellerin du'āya [77a] ḳaldursa cümle eti eriyüp kemükleri dökülse ol şaḥşuḥ du'āsın ḳabūl itmezem. Tā kī bir maẓlūmdan bir ğirbāl şaman almışdur. Anı şāḥibine redd idüp ḥelālleşmeyince كان ظلمه كهذا و موضعه الطور و شفيعه موسي عليه السلام كان الحال كذلك فكيف كان اخواني اخواني

Ḥikāyet rivāyet olnur ki putperestlerden birisi erbab-ı sūḳdan baḳḳāl idi. Dükkānına bir perde aşmış idi. Ḳaçan eline terāzū alsa varup perde [77b] ardına baḳup yine gelürdi. Ḥikmetin şordılar didi ki ḳaçan elüme terāzū alsam nefsum ḥīleye ḳaşd ider. Bu metā'yı ben vezn itdügüm zamānda ağır ağır aluram velākin şatduğum zamānda yeyni virüp mābeynde tefāvüt veznde bir miḳdār nesne alıḳomak isterem. Perde ardında putum vardır. Varup anı görüp ḥicāb idüp yine şanemümden ḥavfümden ḥaḳ üzerine oluram didi.

Ḥikāyet Ḥāzret-i Yusuf'uḥ şalavātu'llāhi 'aleyhi ve selāmuḥu [78a] yidinci ḥāne içinde Ḥāzret-i Zeliḥā'nuḥ ibrāmı günāḥ itdüğünde görüdi ḥānenüḥ köşesinde bir perde var. Ḥāzret-i şiddīḳ şordı ki Ḥāzret-i Zeliḥā'ya bu perde ne perdedür. Didi ki anda ilāhum vardır. Önüne perde tıtdum görmesün diyü ba'dehu cenābına varup yüz sürüp i'tizār iderem. Hemān Ḥāzret-i şiddīḳ bu kelāmı gūş idince ḥayḳırup mekānından şıçrayup yā Allāḥ diyü ḳaçdı. Günāhdan ḥalāş bulup ma'şüm-ı Ḥuzā oldı ve didi ki [78b]

Beyit:

(feilātün/mefāilün/feilün)

Bir cemādı bu ḥayy şanup ol⁹ utanur

Ḥāliḳu külli şey' şanup utanur

Ben utanmam ḥakīm-ü dānādan

Ḥayy u ḳayyūm u Rabb-i bīnādan

⁹ Kelime vezni bozmaktadır.

Hikāyet: كما قال الله تعالى ويل للمطففين الذين اذا اكتالوا على الناس يستوفون واذا كالوهم اووزنوهم يخسرون
ya'ni veyl ol kişinüñ başına vezn ila veya ĥod kileyle alup şaticılardur. Kaçan kileyle ve yā ĥod veznile alur olalar artuğ ve ağıra alurlar. Fe emmā şatar olsalar eksük şatup mabeyninde [79a] tefāvüt-i vezn alıkorlar ġāyet yaramazdur. Rivāyet olunur ki Hāzret-i Mūsā'ya şalavātu'llāhi 'aleyhi ve selāmuhu kavmi didiler ki tefāvüt-i veznden bir miğdār nesne var nice idelüm. Yā Rasūlallāh buyurdı ki Benī İsrā'il fuqarāsına infāk eyleñ ve tevbe eyleñ fuqarā qabūl eylemedi. Buyurdı ki bahāsına ba'zı ĥabbe alup buğday ve arpa gibi tenhā şahrālara şaçun kuşlar ekl eylesünler. Etdiler aşlā kuşcuğazlar yüzine baqmadı. Buyurdı degirmenlerde [79b] ögidüp bihāra şaçdılar. Kırk günden şonra bir faķir gelüp didi ki yā Rasūlallāh ben bir faķirem şayyād-ı bahrem semek şikār idüp aņunla sebeplenürdüm. Kırk gündür deryāya ağ şalaram bir dāne balıq elüme girmez didi. Hāzret-i Mūsā şalavātu'llāhi 'aleyhi ve selāmuhu Cenāb-ı Hāzrete müteveccih oldı. Vaĥy oldı ki bahre su'āl eyle. Bahre su'āl olınuğda balıcağlar didiler ki tefāvüt-i vezinden daķiğ dökdiler. Oldur sebeb-i firārumuz.

Hikāyet Benī İsrā'ılden [80a] birisi sūqlarda bir eli maqţū' açup muttaşıl nidā idüp aydurdı ki zūlm itmek isteyen bürāzerler benden 'ibret alsunlar. Su'āl itdiler. Aytdı ki pādişāh qullarından idüm. Bir gün sāhil-i bahra indüm gördüm ki bir şayyād bir balıq avlamış. İstedüm irādet-ile virmedi zūlmen ve ġaşben aldum. Baş barmağuma takup getürüp evde bir qazuğa aşdum. Barmağuma semekenüñ bir dişi batdı. Cırāĥatı oñulmadı. Ākile zaĥmetine mübeddel oldı. Üstādlar barmağunu [80b] kesdürmeyince olmaz eger kesdürmeziseñ götüri bedenüñe sirāyet ider didiler. Qağ itdürdüm götüri barmağlarına sirāyet eyledi. Qağ itdürdü. 'Āķibet elini qağ itdürdü. Yine oñulmadı. Dirseginden kestürmeği muqarrer idüp cerrāĥ dükkanına giderken qulağına bir āvāz geldi ki cümle a'zāñı kesdürseñ daĥı ĥalāş bulmazsın. Tā kī semeki verüp şāĥibi ile ĥelālleşmeyince. Cān başuma şıçradı. Varup şāĥib-i semeke'i bulup tazarru' vu niyāz idüp [81a] ĥelālleşdüm. Fi'l-ĥāl qolumdan bir qurd düşdi. Ve ol marāzdan biĥamdi'llāhi te'ālā ĥalāş buldum didi. Ve daĥı Sevāde bin Rabī' rağıya'llahu'anhu server-i kāinātdan rivāyet buyururlar ki بنواصيتها الخير الى يومم القيمة فمن ربطها عدة في سبيل الله كانت له ذخيرة في ميزانه فان شبعها وجوعها وريها

[84b] Buyururlar ki buyurdılar ki feres üç dürlüdür. Birisi Raḥmānī vü birisi insānī vü birisi şeyṭānīdür. Ol ki Raḥmānīdür maḥzā gāzā için ola. Sa‘ādetlü vü mürüvvetlü vü devletlü pādişāhumuzuñ cümle devābbı gibi vücūd-ı şerīfleri gibi ‘āleme rahmet için gelmişdür. Zīrā ki zıllu’llāhdur *يا عوي اليه كل مظلوم* Ve heykel-i laṭīfleri gāzā için binā olunmuşdur. Muttaşıl her rüz gāzāda dururlar. Zīrā ki ḥilāf-ı nefis üzerine muttaşıl şerī‘at-ı muṭahharaya uymayanların ḥaḳlarından [85a] gelüp zarb-i şerī‘at-i muṭahhar-’i icrā vu ‘adālet itmek üzerine dururlar. Ve ‘askerüñ her köşede iḳdām u gāzāsı dāyimā vücūd-ı şerīflerine arḳalanur ve sebeb-i himmetleri vü iḳdāmları ile iderler. *Ḥalledet ḥilāfetuhu vu ebeddet salṭanatuhu* cümle devābları şāfīce gāzā için merbūṭdur. Bu kadar ḥadīs-i şerīfeye muḳtezāsınca defter-i a‘māl ü dīvān-ı şerīflerine envā‘i şevāb rabṭı devābdan mektūbdur. El-ḥamdüli’llāhi ammā feres-i insān oldur ki mü’minler ya buṭününden intifā‘ [85b] için iltimās iderler. Ve yā ḥod bahāsından ve yā ḥod taḥmīlinden yine vaḳtī ile zūlm olunmayup ḥaḳḳ-ı ri‘āyet olunduğı taḳdīrce faḳrine setr olur. Fe emmā feres-i şeyṭān oldur ki zīneten u riya‘en ola vizri-i maḥzıdır. Ve yine bir ḥadīs-i şerīfde vārid olmuşdur. İbni Ebi Şeybā razıya’llāhu ‘anhu rivāyet ider server-i kāyināṭ şalla’llāhu ‘aleyhi ve selleme buyurdu ki *ورعايته اجر و علفه اجر و فرس [86a] الخيل ثلاثة فرس يرتبطها الرجل في سبيل الله فثمنه اجر و ركوبه اجر و يعالق عليها الرحيل و يراهن عليه فثمنه وزرو و علفه وزرو و ركوبه وزر و فرس للبطنة فعسى ان تكون سدادا من فقر انشاء الله تعالى* Ya‘ni feres üç dürlüdür. Ol ki fī-sebīli’llāh gāzā niyyetine merbūṭ ola sa‘ādetlü devletlü pādişāhumuñ götürü devābbı gibi semeni ecr rukūbında ecr ri‘āyetinde ecr eklinde ve şürbinde ecr muḥaḳḳaḳ ve muḳarrer ḥadīs-i şerīfe muḳtażāsınca. Ammā şol feres ki [86b] ‘avām içinde el-ān canbāzlarda vardır. Baḥş idüp uçurlar. Yaraḳ idüp ḳoşu iderler. Ḳumār-ı maḥz ecri yirine zecr vizri muḥaḳḳaḳ vü muḳarrerdur. Bir kısım daḥı vardır ki buṭününden intifā‘ için fuḳarā alup bislerler intifā‘-ı mübāḥ ve belki faḳrdan ḥalāş ve faḳra sedd u setr olmaḳ muḳarrerdur. İnşā’llāhu te‘ālā zīrā anuñ tenāsülünde bütününden gāzālere at ḥāşıl olup gāzāya gidilmek ihtimāldür. Ve Ḥazret-i Enes’den razıya’llāhu te‘ālā ‘anhü rivāyet-i [87a] şaḥīḥa vardır ki Ḥabīb-i Ekremüñ ḥādımıdır. Buyurdılar ki

Ḥikāyet Server-i kāyināta esb-i arabīden eḥab bir nesne daḥı yok idi. Şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve selleme ve Ma‘ḳıl Bin Yesār Ḥazretleri daḥı buyurur razıya’llāhu

‘anhü. Aşla server-i kāyinātuñ Şalla’llāhu ‘aleyhi ve selleme huzūr-ı şerīfnde esb-i ğazādan eħab vü efzal bir nesne görmedüm buyurdılar. Nice sevgülü olmasun ki bunda olan kerāmāte ħadd yoķdur. Cümle futūħāt bunuñ zāhrında [87b] ħāşıl olmuşdur. Ve rivāyet iderler ki esb-i ğazāda bu ħāşşa var-ımuş. Biş ğünlük yirden ķulaķ urup arza cenk olduğın ma’lüm idinüb cüş u ħurūşa gelür imiş.

Ĥikāyet Rivāyet iderler ki sa‘ādetlü vü mürüvvetlü vü devletlü pādişāhumuzuñ *ħuldet ħilāfeteħu ve ebeddete saltānataħu* cedd-i ‘ālīleri sa‘īd u şehīd Sulţān ‘Oşmān Ğāzī t̄ābe şerāhu babası sa‘īd u şehīd Sulţān Erţuğrul t̄ābe şerāhu diyār-ı ‘acemden küffar ıla cenk [88a] u ħarb u ğazā üzerine biş dane ğāzī emīrler olup bir ğün ol emīrler ittifāķ eylemişler ki diyār-ı Rūmda küffār-ı ħāksāra nihāyet yoķdur. Ve vāsı‘ yirlerdür gelün ehl u ‘ayāl ve ‘askerimüz ıla. Varup her birimüz bir memleket iħtiyār idinelüm ve küffār-ı ħāksāra kılıç şalup Ĥuzā yolına kārüzār u diyār-ı Rūmda ķarār idelüm. Belki nice yirler fetħ idevüz ehl-i İslāmuñ iksārına sebep olavüz diyüp çıķmışlar. Ve ol biş emīr ehl [88b] u ‘ayāl u ‘askerleri ıla vedā‘ idüp her birisi bir köşeye perişān olmuşlar. Sulţān Erţuğrul yalnız ħalup ehl u ‘ayāl askeri ıla Ķonya‘ya biş ğünlük yol ħalduķda görmişler ki atlarına bir ‘azīm ħālet gelüp her birisi cüş u ħurūşa gelmiş. Sulţān Erţuğrul yalnız ħalup tevekkül-i Ĥaķ idüp görmedüği diyārlar olup bu ķadar ehl u ‘ayāl ile diyār-ı ğurbet ‘acabā ķande ķarār idevüz. Ve ħālimüz nice ola diyüp Cenāb-ı Ĥāzrete müteveccih iken [89a] atlaruñ bu ħālini görüp te‘accüb eyleyüp ‘askerinün iħtiyārları ve rüzğār dīdeleri ile müşāvere eylemişler. Fenn-i ğazāda ve cenkde ħāzıķ kimesneler varımuş. Dimişler ki yakın yirde cenk u ħarb ve ķıtāl-i ‘azīm vardır. Sebebi budur didiler. Buyurdı ki arza inüp siz daħı ķulaķ tutuñ cenk ķanķı cānibdedür teşĥiş eyleñ. Tā kī tevekkül-i Ĥaķ idüp ol cānibe revāne olalum. Hemān cümle dilāverler ol baħr-ı ğazāda şināverler [89b] arza ķulaķ tıtuñ Ķonya cānibinde muħkem uğraş olduğın ta‘yīn u taħķıķ eylediler. Cümleten hemān Bi’smi’llāhi’r-raħmāni’r-raħīm diyüp niyyet-i ğazā ıla ilğar idüp bişinci ğün emir melik-i ğaffār ıla Ķonya ovasına çıķtılar. Gördiler ki bir ‘azīm ‘asker bir ‘asker ile muħkem cenk u ħarb u ķıtāl üzerine. Velākin bir cānibi ğāyet za‘īf hemān şınup temām olmaķda bir cānib-i muħkem ğālib. Fe emmā teşĥiş idemezler idi ki ķanķısı müsülmān ve ķanķısı kāfir ve bunlar ne milletden [90a] idüğin aşlā

bilmediler. Fi'l-hāl bir kũhsār zeylinde ağrık u 'ayāllerin ıondurup ĩıřār idinũp bekciler ıoyup silahşorler ve nāmdārlar ve cenksũvār nīze-'i ābdārların ellerine alup her birisi kāruzāra ĩāzır oldılar. Sultān Ertuğrul 'askeriyle ve 'ayāliyle cũmleten ĩelālleřũp mũřāvere eyledi ki bunlaruğ ıanķısına mu'āvenet idelũm. Ve bu 'askerũp ıanķısı ile kāruzār idelũm? Nāmdārlara didiler ki ol bir cānibuđ ĩāli dũřvār [90b] olmuş bunlaruğ za'fi ve inkisārı muĥaķķaķ varup ol 'asker-i ıavīye arķa virũp bu 'asker-i za'fi temām idelũm. Sultān Ertuğrul bu kelāmı 'askerinden gũř idũp bī-ĥuzũr olmuş ve buyurmuş ki bu iş nāmdārlar işi ve ařlā merdāneler cũnbũři degũldũr ki ıavīye ıuvvet virũp za'fi ıignedevũz. Aşl hũner za'ife yardım idũp ıuvvet virmekdedũr. Cũmlesi bařũstine didiler. Ol sultānu'l-guzāti ve'l-mũcāhidinũp [91a] ũzerinde biş yũz miķdārı er varidi. Yā Allāh diyũp tevekkũl-i ĥuzā eyleyũp bir kezden ol 'asker-i za'if cānibine gelũp ol ıoldan ııķup 'asker-i ıavīye emr-i ĥuzā ıla eylece kılıc urdılar ki zuĥā'i kũbrādan zamān-ı zevāleden ol 'asker-i 'azīmũp yũzin dũndũrũp sancağın dũřũrũp serdārlarınũp başın kesũp ol ıadar māl ve ģanīmete vāřıl oldılar ki beyāna gelmez. Górdiler ki cũmleten ıırduķları kũffār-ı ĩāksār ve mu'āvenet eyledũkleri ehl-i ĩslām [91b] ve nāmdārlar bu cānibden ehl-i ĩslāma baķup bu ĩāli gũrũp řũkr eylediler. Meger sa'id u şehid Sultān 'Alā'eddīn-i Ĝāzī ģāyet pīr-u za'if olup ıonya taĥtı idi. Anda ıarār itmişidi. Ařlā evlādı yok idi. Kũffār-ı la'ın iřidũp efrenc-i pelid nice yũz pāre ıadırgālar ve barıalar ıla Silifke cānibine 'azīm 'asker ııķārup gelũp ũzerine ehl-i ĩslāmı ııra ııra ol mertebeye iletmişleridi ki hemān temām olalar. Merĥũm Sultān [92a] 'Alā'eddīn Ĝāzī řābe řerāhu bu ĩāli gũrũp sancaķ dibinde atından inũp yũz yire ıoyup Cenāb-ı Ĥāzrete kendũden ve 'askerinden me'yũs olup tazarru' ve niyāzda iken bu ĩāl zuĥũr eyledi. Beřāret itdiler. Başın yirden ve vech-i şerifin zeminden gũtũrũp ıuvvet virũp size kũffārı ııran ne asl 'askerdũr ve ne aşl kimesnelerdũr diyũ şordı. Didiler ki biz daĥı bilmezũz melā'ike midũr ne řā'ifedũr. [92b] Velākin ehl-i ĩslām sancaķları var cānibi řarķdan fi'l-hāl zuĥur itdiler ve fi'l-hāl kũffār-ı ĩāksārı ĩāke yiksān itdiler. Emr-i ĥuzā ile Sultān 'Alā'eddīn řũkũrler idũp meded serdārlarını baĥa getũrũp didi. Sultān Ertuğrul Ĝāzī řābe řerāhu kũffāruđ serdārı başını getũrũp atı ayağına bıraķdı. Sultān 'Alā'eddīn yine atından inũp Sultān Ertuđruluđ iki gũzlerin ũpũp bağrına başdı. Kim idũđini şordı. [93a] bildi. Gũtũri tevāriĥ silsilelerinde meřũr ki yine silsileleri silsile-'i

pādişāha ne mülāşık ve muttaşıldur. Bilinden kılcın çıkarup biline kuşatdı. Ve velī‘ahdı idindi. Ve Sulţān Oşmān’a sancağ virdi. Soğra bu kadar fetğler anlar elinden müyesser oldı. *طاب ثرا هما وجعل الجنة و الفردوس مثواهما* Sulţān Erţuğrul ol gice bir ‘azīm vākı‘a gördi. Ol niyyet-i hālişanuğ ve zu‘afāya mu‘āvenetüñ ve rāh-ı Huzāya istikāmetüñ fi’l-hāl [93b] āşār-ı zuhura eyledi. Ol ‘azīm vākı‘a-’yı evliyā-’ü’llāhe ta‘bīr itdirdiler. Cümlesi ittifāk eylediler ki evlād-ı kirāmüñ dār-ı İslāma devr-i kıyāmete dek pādişāh olup şarğ-u ğarbi tuta ve İslām ellerinden zuhūr ide. Ve ocağundan devr-i kıyāmete dek salţanat gitmeye. Dünyañ ve āhıretüñ ma‘mūr ve salţanat evlādu emcāduñ rüy-ı zemīni şarğ-u ğarba dek kaplaya. *اتيد هم الله تعالى و شيدهم الله تعالى و قواهم الله* Ve dağı aşhāb-ı kibārdan rażıya’llāhu ‘anhüm birisi buyurur ki işıtdüm Rasūl-i Huzā şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellemu buyurdılar ki *الخيول و ابوالها وازواؤهاكف من مسك الجنة و المنفق على الخيل كباسط يده على الصدقت لا يقبضها* Ya‘ni buyuruldı ki esb-i ‘arabī cümle a‘zāsı misk-i cennetden bir keffedür. Ya‘ni bir avuç misk-i firdevs-i berīndür feres. Ve bir kimesne ki esb-i ğazāya muttaşıl vağtı ile nafağa infāk ide ke-ennehu ol kimesne [94b] yedini fuğarāya infāk u i‘tā u şehādan men‘ itmemişdür. Dāyimā münbesiğdur. Şadağa şevābı mektüb olur. Ve rivāyet olunur ki aşhāb-ı kibārdan birisi muttaşıl kendü eliyle iderdi. Atı yimini ve ‘alīkını torbaya kendü eliyle kordı. *فقلنا له يا ابارقيه امالك من يكفيل قال بلى و لكني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من ارتبط فرسا في سبيل فعاجل عليه بيده كان له بكل حبة حسنة* Didiler ki ħuddāmıñ yok mı ki bu ħızmeti [95a] ideler? Yā Ebā Ruğayya buyurdı ki bi ħamdi’llāhi te‘ālā çok velākin işıtdüm Ĥabīb-i Ekremden şalla’llāhu ‘aleyhi ve selleme buyurdı ki bir kimesne bir ğazā atı bislese ‘alīkını kendü eliyle korsa her ħabbe ve dāne başına bir ħasene yazılır imiş ol sebeddendür ki kendüm muğayyed olurum didi. Ve yine Temīmu’d-Dāri rażıya’llāhu te‘ālā ‘anhu ħazretinden dağı böylece rivāyet olunur ki kendüleri ‘alīk-ı esbleriyle muğayyed olurlar idi. İstifsār itdiler ki [95b] ħızmetkārları yok mıdır ki bu ħızmeti ide buyurdılar. El-ħamdüli’llāh vardur velākin işıtdim Ĥabibu’llāh buyurdı ki şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem *ما من امر مسلم ينقى لفرسه لفرسه شعيرا ثم يعلق عليه الا كتب الله تعالى له بكل حبة حسنة* Ya‘ni bir kimesne kendü eliyle atı arpasın pāk ayırup başına aşā Rabbü’l-‘ālemīn ihsānı ve fazlı ile her ħabbe başına bir ħasene kitābetin emr eyleye. Ve dağı İbni’l-Ĥanzala Ĥazretlerine didiler ki feres ħağğında sen dağı [96a] Server-i Kāyinātdan ħadīs-i şerīf işıtdüñ mi? Buyurdılar ki belī

işitdüm. سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول من ارتبط فرسا في سبيل الله كانت النفقة عليه كالمديء بصدقت. كانه منفق في سبيل لايقطعها Ya'ni buyurdılar ki bir kimesne esb-i ğazāya nafaqa ihsān itse الله Yedi şadaqadan münkaṭi' degüldür. Ve hikāyet olundu ki Abdur'rahmān bin Ziyād vaḳtā ki Mışra dāhil oldılar bir 'azīm çayırı vu merġzārı [96b] varidi. Ceriḥ Ḥazretiyle seyre vardılar. Gördiler Ebī Zerr ḥazretleri bir laṭif atı var. Çayıra ḳomuş otladur. Didiler ki nedür bu at yā Ebā Zerr buyurdı ki bu at bir 'aceb atdur ki müstecābu'd-da'vettür. İstifsār itdiler ki at daḫı du'ā eyler mi? Buyurdı ki belī bir gice olmaya ki at Cenāb-ı Rabbü'l-'ālemīne yüz urup du'ā eylemeye. ي قول اللهم انك سخر Ya'ni اللهم ارزقه مني و ارزقني على يد [97a] تني لابن ادم وجعلت رزقي بيد فاجعلني احب اليه من اهله وما له her gice du'ā iderimiş ki yā Rabbī beni ādeme beni teşhīr eyledüñ ve rızḳuma yedinde ḳoduñ umaram cenābuñdan ki beni ehlerinden ve evlādından anlara eḫab eyle. Ve beni ellerinden rızḳlandur. Ve Ebī Zerr Ḥazretleri rażıya'llāhu te'ālā 'anhu ḫabību'llāhdan rivāyet ider. Şalla'llāhu 'aleyhi ve selleme esbi 'arabī yoḳdur ki her şabāḫ du'ā itmeye. Dir ki yā Rabbī çünki Benī Ādeme beni teşhīr eyledüñ beni [97b] kendülere ehlerinden ve mällarından eḫab eyle. Ve daḫı Vehb Ḥazretleri rażıya'llāhu te'ālā 'anhu buyurdı ki bir esb-i 'arabī yoḳdur ki üzerinde rākibi tekbīr ve tahlīl eyleye. Beher ḫāl cevāb virüp bilece tekbīr ve tahlīl ider. و قال رسول الله صلى الله Ya'ni şeyṭān ol dāra dāhil olup ḫalkını izlāl idemez ol ḫānede esb-i 'arabī 'atīḫ ola. Ve 'an Ebī İmāme rażıya'llāhu 'anhu [98a] قال رسول الله صلى الله عليه و سلم عاتبو الخيل فانها تعتب اي ادبوا وروضوها للحرب و الركوب فانها تتأدب و تقبل قال العيتب Ya'ni buyurdılar ki esb-i 'arabīyi te'dīb idüp ta'līm-i ğazā eylen insān gibi ḳābildür edeb ḳabül ider. Ve 'an İbn-i 'Abbās rażıya'llāhu 'anhumā قال كانت الخيل كسائر الوحوش فلما اذن الله تعالى عز وجل لي ابراهيم و اسماعيل عليهما السلام برفع القواعد من البيت قال الله تعالى اني لكما ثم او حى الله تعالى الي اسماعل ان اخرج فادع الله ان يدنيك الي الكنز فخرخ – [98b] معطيكما كنزا ادخرته اسماعيل عليه السلام الي اجياد وكان موطنامعه ومايدري مالدعاء ولا الكنز فالهمه الله عز وجل الدعاء فلم يبق على وجه الارض فرسا بارض العرب الا اجابته و امكنته من نواصيها وذللهافاركبوها فاعتقرها فانها ميامين و انها ميراث Ya'ni evvelā at vaḫşī idi. Sāyir vuḫuş gibi. Ḳaçan ki [99a] Ḥazret-i İbrāhīme şalavātu'llāhi 'aleyhi ve selāmuhu beyt-i şerīfi binā emr olundu. Ve daḫı Ḥazret-i İsmā'īl 'aleyhis'selām vaḫy olundu ki bir kenz-i muṭī' itsem gerek size kim sizüñ için maḫzün idi. Vaḫy olundu Ḥazret-i İsmā'īle ki ecyād ṭaġına çıḳup da'vet eyle. Rabbü'l-'ālemīnün ilhāmı vu ihsānı ile Ecyād ṭaġına çıḳup du'ā eyledi. Vech-i

arzda bir esb-i ‘arab-î kalmadı ki gelüp hâzır olup ol sulţānlara tezellül eylemeye. Ve ol sulţān saçına [99b] yapışmaya emr oldu. Binüñ bağlañ ve bisleñ ma‘lūm oldu ki bize ol sulţānlardan mīrās kalmışdur ki el-ḥamdü-li’llāh. Ve daḥı aña biri eşḥābdan birisi gördi ki bir ulu ġazāya giderken atnı yidegine almış gider. Didüm ki ne için süvār olmazsın süvār olsañ ne? Didi ki yā ‘Abdī’llāh اني سمعت ان رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول يا ‘Abdī’llāh من اغبرت قدماه في سبيل الله ساعت من نهار فهما حرام علي النار ‘aleyhi ve selleme rivāyet-i ṣaḥiḥa ki [100a] bir kimesnenüñ sâ‘at-i nehārıdan bir sâ‘at ayaqları muğber olsa ya‘ni tozlanısa fi-sebīli’llāhi te‘ālā ol iki kademine āteş-i cehennem ḥarām olur. Ve ‘an Mūsā bin ‘Alī ‘an ebīhi ‘an ‘Uḳbe bin ‘Āmr. قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا اردت ان تغزو فاشتر فرسا اغز محجلا مطلق الميبي فانك تسلم و تغنم Ya‘ni rivāyet olunur ki buyurdılar ki ġazāya ġitmek istesek ol aşl feres iştera eyle ki elni sāḳar ola ve şāğ ayağı sekil ola [100b] üzerinde ġanīmet ve selāmet muḳarrar ve muḥaḳḳaḳ. Ve daḥı aşḥāb-ı kibār rızvānu’llāhi te‘ālā ‘aleyhim ecma‘īne Şorışdılar ki ġazālarda ḳanḳı ṭonda atı şābir buldılar. İttifāḳ eylediler ki ṭorı ya‘ni ḥurmāyī ṭorı ve şāğ ayağı sekil atı mübārek şāydılar. Ve Zeker ibni Benīd في كتابه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم سابق بين الخيل على حلل ائته من اليمن فاعطا السابق ثلاث حلل والمصلى حلتين وا لثالث حلة و الرابع ديناراً و الخامس درهما Ya‘ni rivāyet-i ṣaḥiḥa Server-i Kayinātdan ki at ḳoşısın tecvīz buyurup kendüler sa‘ādet ile bir ḳoşıda evvel gelen ata üç dane ḥulle-’i yemeni iḥsān itdiler. Ve şāniye iki ḥulle ve şālişe bir ḥulle ve rābi‘a dīnār ve ḥāmise dirhem ve sādise cıda iḥsān itdiler. Ve eşḥāb-ı kibārdan şoruldı ki ne miḳdār yerden ḳoşı itdürdiler? Buyurdılar buyurdılar ki altı mīl ve yā ḥod daḥı ziyāde. Ḥazret-i Şāfi‘iden [101b] rażıya’llāhu ‘anhu rivāyet var ki her mīl dōrt biñ adım. Ve cāyize alanlara Server-i Kāyināt şalla’llāhu ‘aleyhi ve selleme buyurdı ki برك الله فيكم و في كسبكم و في شرح ايضا سابق بين الخيل فسبق فرس لابي بكر رضى الله عنه فاخذ السبق و هو اول سباقه كانت في الاسلام ذكر ذلك جماعة من العلماء فدللت هذه الاحاديث على جواز المسابقت بين الخيل و جواز تضميرها وهذا مما لا خلاف فيه Ve el-ḥāşıl ‘ulemā beyninde ḳoşı cāyiz [102a] ve cāyize iḥsānında daḥı ḥilāf yok. Ve ‘an Ebī hinden Rasūla’llāhi şalla’llāhu ‘aleyhi ve selleme Ya‘ni ḥuzur-ı şerīflerine bir esb-i ‘arabī hediyye getürdiler. Hemān sa‘ādet ıla ḳalḳup mübārek yenleriyle gözlerini ve yüzini sa‘ādetile mesh eyleyüp sildi. Ḥazır olanlar didiler ki ḳaç bu ḳadar atı ta‘zīm idersiz جبرئيل عليه [102b] ان Rasūla’llāh ki mübārek yikleriniz ıla silersiz? Buyurdılar ki

SONUÇ

Bu çalışmada Şeyh İbrahim Tennûrî'nin soyundan gelen Ebussu'ûd bin Sa'dullâh adlı bir müellif tarafından Sultan III. Murad adına kaleme alınmış olan, bilinen tek nüshası Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hekim Ali Paşa 562 numarada kayıtlı olan *Miftâhu'l-Adâle* adlı eser incelendi. Yapılan literatür çalışması neticesinde bu eser üzerinde şu zamana kadar bir çalışma yapılmadığı görülmüştür.

Eser fezailülcihat konulu olsa da kısmen feresnamelere, siyasetnamelere, gazavatnamelere, menakıpnamelere ve pendnamelere yaklaşıır. İki baktan oluşan bu eserin ilk babı gazi ve mücahitlerin faziletlerine ikinci babı ise gazilerin bineklerinin faziletlerine ayrılmıştır. Sade bir nesir diliyle kaleme alınmış eserde konuyla ilgili kaside, kıta ve beyit gibi manzum örnekler de yer alır. Eserde öne sürülen düşünceleri kanıtlamak amacıyla hikâye başlığıyla anlatılara da yer verilmiştir. Bu anlatıların bir kısmı peygamber kıssaları bir kısmı dini-destani hikâyeler bir kısmı da tarihî anlatılardır.

Eserde Osmanlı ile İran arasında süregelen ve Sultan III. Murad döneminde etkin olarak devam eden savaş için de propaganda yapılmıştır. Müellif karşı tarafın yanlış yolda olduğunu göstermek amacıyla hikâyeler anlatmıştır.

Adaletin önemini vurgulamak için peygamber kıssalarına da başvurulmuştur. Hz. Yakup'un, oğlu Hz. Yusuf'a tuttuğu süt anneyi oğlundan ayırdığı için kendi oğlundan ayrı düşmekle imtihan edilmesi, karıncaları ezmekten çekinen Hz. Süleyman'ın kainata hükmetmesi ancak kendi kıyafetini beğendiğinde havada seyretmekte olan tahtının yere indirilmesi, Hz. İbrahim'in küçük bir buzağıyı kestiği için oğlunu kurban etmekle imtihan edilmesi, Hz. İsa'nın, hayattayken birinin iğnesini zorla alan bir adamın gömüldüğü toprakla sıvayan kuyunun suyunun dokuz yüz yıl sonra bile acı olduğuna şahit olması, Hz. Musa devrinde içine hile karıştırılan bir unun denize dökülmesi yüzünden denizden kırk gün balık avlanamaması, Hz. Musa'ya Firavun'un helakin söz verilmesi ancak bu helakin işçilerin hakkını vermediğinde gerçekleşmesi gibi kıssalar bu minvaldedir. Tüm bu kıssalar padişahı adaletle davranmaya teşvik etmek amacıyla aktarılmıştır. Ayrıca Firavun'un başına gelenlerin zalim veziri Hâmân'dan kaynaklandığını anlatan kıssa ile padişah maiyetini iyi seçme konusunda uyarılmıştır. Savaş atlarının faziletlerinden bahsedildiği bölümler de III. Murad ile ilişkilendirilmiştir. Savaş için at beslemenin en hayırlı ibadetlerden olduğuna işaret eden hadisler aktarılmıştır. Bir kişinin en fazla bir at beslerken III. Murad'ın binlerce atı beslediği

için çok büyük mükafat kazanacağı söylenmiştir. Tüm bunlar açısından değerlendirildiğinde Miftâhu'l- 'Adâle'nin devrin padişahı III. Murad'a sunulduğu için onu merkeze aldığını ve bu yönüyle siyasetnamelere dahil edilebileceğini, içerisinde ele alınan konular bakımından fezailülcihat ve feresname türlerine yaklaştığını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Adalıoğlu, H. H.** (2009). "Siyaset-nâme", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 37, s. 304-306.
- Akkaya, H.** (2010) "Süleyman", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 38, s. 60-62.
- Akün, Ö. F.** (1992). "Bursalı Mehmed Tâhir", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 6, s. 452-461.
- Aybakan, B.** (2010) "Şâfiî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 38, s. 223-233.
- Aydınlı, İ.** "Ebû Zer el- Gıfârî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 10, s. 266-269.
- Bakırcı, S.** (2003). "Meâlimü't Tenzîl", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 28, s. 203-204.
- Başar, F.** (1995). "Ertuğrul Gazi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 11, s. 314-315.
- Benli, Ş.** (2022). "el-İstînâs Fî Ahvâli'l-Efrâs". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*.
<http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/el-istinas-fiahvali-l-efras>.
- Bursalı M. T.** (2016). *Osmanlı Müellifleri*, (Çev.) M. Yekta Saraç, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara.
- Canan, İ.** (1995). "Enes b. Mâlik", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 11, s. 234-235.
- Cerrahoğlu, İ.** "Abdullah B. Mes'ûd", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 1, s. 114-117.
- Çoban, M.** (2021). Başlangıçtan Yirminci Yüzyılın İlk Yarısına Kadar İslâmî Yazımda Cihad Literatürü, *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 6(2), 393-444.
- Dadaş, C.** (1995). *Baki Fezailü'l-Cihad*, Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Demirkazık, H. İ.** (2021). *Murâdî Sultan III. Murat*, İdeal Kültür Yayıncılık, s.19-26
- Döndüren, H.** (2003). "Ma'kıl b. Yesar", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 27, s. 445.
- Eliaçık, M.** (2013). Tayyazade Ahmed Ata'nın Bir Baytarname Tercümesi, *Mavi Ateş-Gümüshane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 1, 8-20.
- Erkan, M.** (1996). "Gazavatnâme", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 13 s.439-440.
- Ermış T. A.** (2019). *El-İstinâs fî Ahvâli'l-Efrâs Adlı Yazma Eserin Çeviri Metni ve İncelemesi*, Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Fayda, M.** (2020). "Muhammed", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.30, s. 477-479.

Gacek, A. (2017). *Arapça Elyazmaları İçin Rehber*, (Çev.) Ali Benli & M. Cüneyt Kaya, Klasik Yayınları, İstanbul.

Güngör, M. “Begavî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 5, s. 340-341.

Harman, Ö.F. (2000). “İbrâhim”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 21, s. 266-272.

Harman, Ö.F. (2000). “Medyen”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 28, s. 346-348.

Harman, Ö.F. (2013). “Yûsuf”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 44, s. 1-5.

Harman, Ö.F. (2020). “Mûsâ”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 31, s. 207-213.

İmamoğlu, A. T. (2014). I. Dünya Savaşı'na Bibliyografik Bir Katkı: Osmanlı'da Cihad Risâleleri, *Savaş Tarihi Araştırmaları Uluslararası Kongresi 100. Yılında I. Dünya Savaşı ve Mirası*. ed. Halil Çetin, Lokman Erdemir, 151-179, Çanakkale Valiliği Yayınları, Çanakkale.

İnalcık, H. (2007). “Osman I”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 33, s. 443-453.

Karabulut, A. R, & Yıldız, R. (1978). *Gülzâr-ı Ma'nevî ve İbrahim Tennûrî*, Elif Matbaası, Ankara.

Karabulut, A. R. (1995). *Kayseri Raşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesindeki Türkçe, Farsça Arapça Yazmalar Kataloğu*, Mektebe Yayınları, Kayseri.

Karabulut, A. R. (2008). *Dîvânçe-i Reşit Efendi ve Kayseri Müellifleri*, Mektebe Yayınları, Ankara.

Karma, Ö. F. (1994). “Dâvûd”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 9, s. 21-24.

Kaya, E. S. (2003). “Mekhûl b. Ebû Müslim”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 28, s. 552-553.

Kırkılıç Ahmet H. (2015). *Murâdî Dîvânı*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul.

Koçoğlu, T. (2014). *Nakşî Şeyhi Ebussuûd El-Kayserî, Şerh-i Mesnevî*, Laçın Yayınları, Kayseri.

Kozan, A, & Çakırbaş, A. (2013). Bir Osmanlı Aydınını Bursalı Mehmed Tahir Bey'in Menâkıb-ı Harb Risalesi, *Tarihin Peşinde - Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9, 37-71.

Kur'an-ı Kerim. Âraf 7/95.

Kur'an-ı Kerim. Enbiyâ 21/69.

Kur'an-ı Kerim. Mutaffifin 83/1-2-3.

Kur'an-ı Kerim. Nahl 16/8.

Kur'an-ı Kerim. Neml 27/18.

Kuzgun, Ş. (1997). "Hâmân", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 15, s. 436-437.

Kütükoğlu, B. (1993). *Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri (1578-1612)*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul.

Levend, A. S. (1962). Siyaset-nameler, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten* 10, 167-194.

Levend, A. S. (2000). *Gazavatnameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavat-namesi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Matthee, R. Saiklerin ve Sebeplerin Işığında 986-998/1578-1590 Tarihli Osmanlı-Safevî Savaşı, (Çev.) İlker Külbilge, *Cihannüma: Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 115-140.

Önkal, A. (1988). "Abdullah B. Hanzale", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 1, s. 104-105.

Özel, A. (1993). "Cihad", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 7. s. 527-531.

Özkan, H. (2011). "Temîm ed- Dârî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 40, s. 419-421.

Öztürk, U. (2021). III. Murad'a Sunulmuş Üç Kaside: Kâmî, Nâlî ve Mehmed Suûdî Efendi'nin Kasideleri, *Hikmet Dergisi*, 14, 259-281.

Öztürk, U. (2021). Kitaplar ve Hazineler: III. Murad'ın Kütüphanesi İçin Hazırlanmış Bazı Madalyonlu Eserler, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 27, 609-687.

Öztürk, Z. (2013). "Züleyha", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 44, s. 552-553.

Pala, İ. (2006). "Nemrud", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 32, s. 555-556.

Samancı, M. (2023). Heykel-i İnsân: Kemâl Paşa-Zâde'nin Risâle Fî Şahsi'l İnsân Adlı Eserinin Osmanlı Türkçesi İle Genişletilmiş Bir Tercümesi, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [Journal Of Old Turkish Literature Researches]*, 6(2), 395-433.

Samancı, M., & Güney, Z., & Yalçın, M. (2023). III. Murad'a Sunulan Gazanın Ve Savaş Atlarının Faziletine Dair Bir Eser: Miftâhu'l-'Adâle, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, 9(19), 201-232.

Sümer, F. (2022). "Keykubad I", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 25, s. 357-359.

Tekin, Ş. (2014). *İştikakçının Köşesi- Türk Dillerinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Tümer, G. (1993). “Circis”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 8, s. 26.

Uğur, A. (2020). Yûnus Emre Dîvânı’ndaki Bir Anlatı Üzerine, *Mizanü’l-Hak, İslami İlimler Dergisi* 6(11), 323-331.

Uzun, M. İ. (2000). “İbrâhim”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 21, s. 272-273.

Uzun, M. İ. (2000). “Îsâ”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 22, s. 473-475.

Uzun, M. İ. (2001). “İsmâil”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 23, s. 80-82.

Uzun, M. İ. (2001). “Ya’kûb”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 43, s. 276-277.

Uzun, M. İ. (1996). “Firavun”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 13, s. 121-122.

Uzun, M. İ. (2020). “Muhammed, Türk Edebiyatı”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 30, s. 455-457.

Ünlü, O. (2015). *Kaniye Müdafaası ve Cihâd-nâme-i Hasan Paşa*, Doğu Kütüphanesi.

Yardım, A. (1999). “Ebi Şeybe”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 19, s. 442-443.

Yılmaz, C. (2009). “Siyaset-nâme- Osmanlı Dönemi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 37. s. 306-308.

Yılmaz, H. K. (1992). “Bustânu’l-Ârifin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 6, s. 475.

ايدرم بعضين قبيح بران ايله خاگله يكسان و بعضين سوط و

توپزلر ايله ترابه غلطان ايدرم • هان ينه و خي اولديكي بالاجين

دي وارسون تختنه نه استرشه ويرلسون اولپاد شاه

دوب مملكتنه واردي هان واردي و غي كيمي و لقد ز مطر رحمت

نازل اولديكي عالمي او جزلق طتدي • برنج كندن صلكن ينه حضرت

جرجيسك صلوات الله عليه و سلامه قومي ينه قرياد ايدوب

مدد يانبي الله اولامير ينه عسكر چكوب ^{كلمه} جواب و يرينه ديدلر

رَبُّكَ سَيْلَهُ نَجِّهِ يَلْدَرُزْ قَطْ چَكْرُو زِبَنِ يَمُوزِ وِرْمَزِ يَابِنِ

يَمُوزِ وِرْسُونِ يَا خُو دَكَنْدُ وِسِي اِنجِدُ وِرْم هَمَانِ بُوَاصلِ

بِي اِدْبَانَه وَجَاهِلَانَه كَلِمَاتِي كُو شَا اِيْدِبِ اُو سُلْطَانِ جَنَابِ

رَبِّ الْعَالَمِينَ مُتَوَجِّهٍ اَوْلَادِي فِي الْحَالِ وَخِي اَوْلَادِي يَا جَرَجِيرِ

اِسْتِفْسَارِ اَيْلَه نَه وَجِهَلَه اِنجِتْمَكَه قَادِرِ اَوْلُو زِ • اَوْلِيَا دِشَاه

دِيْدِي كِي بِنِ بِلْمِيمِ كِي اَوْلِ رَبِّ الْعَالَمِينَ دُرْ هَرَنْسِيَه قَادِرْدُرْ وَا لَكِنْ

قَوْلِي اَلْوَمِ التَّنَادِ دُرْ زِيْرِدِ سَمْتَه اَوْلَانِ قَلْدِرِي دِ نَجِيْدَه

يُوزِدُ يَدِي سُرُورَ كَانَاتِ يُوَزِدُ بِي الْخَيْلِ مَعْقُودُ بِرُصَيْتِهَا

لِغَيْرِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَأَهْلَهَا مَعَانُونَ عَلَيْهَا وَالْمَنْفُوقُ عَلَيْهَا كَالْبَاطِطِ

يَدَهُ بِالصَّدَقَةِ • يَعْنِي خَيْرَ وَبَرَكَتِ اللَّهِ نُبُوبِ غَزَايَةِ كَيْدَنْلَرِ وَأَصْلِ

أَوْلُرُ وَيَاخُودِ تَجَارَتِهِ وَأَرَنْدَلَرِ حَاصِلِ أَوْلُورُ وَرُوزِ قِيَامَتِهِ

دَكِينِ • وَدَاخِي يُوَزِدُ يَدِي فَرَسَهُ زَمَانِي يَلَهُ يِيمَ وَصُؤَاخِيَانِ

أَيْلِكَ هَانُ كَنْدُ وَإِلَيْهِ فُقْرَايَةِ دَايْمَا يَدِ مُنْتَسِطِ وَالْحِجُوقِ أَوْلُوبِ

بَذَلِ وَنَحَا وَصَدَقَةِ وَلِحْسَانِ وَعَطَا أَيْلَشِ كَيْبِيدُرُ • وَدَاخِي يُوَزِدُ

هَان مَبَارَكْ عَصَاسِينِ الْوَبِينِہَ قَرُشُو وَا زِدِي كِي نِيہَ نَهَ اِسْتَرَسِينِ

قَوْمُكَ اَوْ زَارِينِہَ عَسْكَرْ چَا كَرَسِينِ خَوْفَا رِنْدَنِ هَا ذَا كِ اَوْلَادِي لَرُكْحَانِ

اِتِنْدَنِ اِنُوبِ اَوْلِيَا دِ شَاہِ يُو زِي يِرْلَرِ سُو رُبِ تَرَاغِنِ كُو رُبِ

دِي دِي كِي اَوْ لَاجَنَكِهَ كَلْدَمِ اِي دِي حَالَا صُلْحِهَ كَلْدَمِ • اَشْهَدَا نِ لَآ اِلَہَ

اِلَّا اللّٰهُ وَا نَّ جَرَجِي سِنِي اللّٰهُ اِسْلَامَهَ كَلْدِي وَعَسْكَرِي دَاخِي جُمْلَةً

اِيْمَانَهَ كَلْدِي • وَ دَخِي اِي كِبَشَهَ حَضْرَتِي كِي رَسُوْلِ الْكَرِيْمُو نِ

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُصَاحِبِي رِنْدَنِ اِي دِي رِضِي اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُ

حَضْرَتِ سُلَيْمَانَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبْحِيَاتُ بُولُ

بِرْشَيْشَه اَيْلَه كَتُور دِيلَر كُوتُرِي عَسْكَرِي دِيلَر كِي اَلْاِحْسَاكُز

قِيَامَتَه دَك اَمْرِنِ اِنْسِ وِجْزِ وِسا يَرِ مَخْلُوقِ وِوُحُوشِ وِطُيُورِ

اَيْلَه مُشَاوَرَه اَيْلَدِي نَه دِير سِرِ نُوْشِ اِسْمِ اُولُورِ مِي جُمْلَه دِيلَر

كِي نُوْشِ اَيْلَكِ يَا رَسُوْلَ اَللّٰهِ زِي رَا كِي دُنْيَا دَه مَخْلُودَا اُولُور سِي

سَعَادَتِي لَه بِيُور دِيلَر كِي عَجِيْبَا دَاخِي مَخْلُوقِدَنْ مُشَاوَرَه اَيْدَجَك

بِرْمَنْسَه قَالِدِي دِي دِي لَر كِي قَلَمَا دِي بِنَه مُخَلَّم دِقْتِ اِنْدِيلَر

حَدِيثِ شَرِيفِكَ دَاخِي وَارِدَاوَلْمَشْدُرِي الْخَيْلِي فِي تَوَاصِيهَا الْخَيْرِ

إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَأَهْلَهَا مَعَانُونَ عَلَيْهَا فَامْسَحُوا بِهَا وَأَدْعُوا

اللَّهُ بِالْبَرَكَةِ • يَعْنِي يَوْمَ لَدَيْكَ خَيْرٌ وَبَرَكَتٌ وَخَيْرَاتٌ وَحَسَنَاتٌ

السَّعْبِيَّةِ سَوَارًا وَلَوْ كَفَّارًا إِلَيْهِ كَارِزًا زَانِمًا نَجْمًا حَاصِلًا وَمَلَأَ

وَسَرَّوَرِ كَلِمَاتِ ابْنِي مُبَارَكٍ إِلَيْهِ صِغَا يُؤْتِي خَيْرًا وَبَرَكَتًا

دُعَايِدْرَ لَرَايِدِي وَأَمْرَايِدْرَ لَرَدِيكُمْ سِرْدَاخِي خَيْرًا وَبَرَكَتًا

دُعَايِلِكَ **حكاية** أَخْبَارِكَا بَلْدِنْدَه رِوَايَتِ ائِدْرَ لَرَكِي

ایکی صفت و اردو مذموم مذربوند بعضی صفت و اردو

ممد و حد ز صور دیلر کی نہ در آنلر کی صفت مذمومہ دیدیک

قوس خروفاد ز زیر کی صاحبی لندن خجہ غذا یرسہ صاحبک

عدوسی لندن داخی قبول ایدوب کامطیع اولر و شاهباز داخی

کذلک صاحبندن غیر یہ مطیع اولر • اما کلاب وفادار

در صاحبی کوب رذ داخی نلیہ ینہ صاحبی قوسنہ کلور

بیوردی سلیمان علیہ السلام اب حیاتی نوشتاد الومی

کي کورک جايزي برکسنه قالدي ولا انرکله مشاوره ايدب

اندن برايش ايدا لوم ديد لرکي بر مخلوق وارد زولکن سز

مشاوره ايداجک مرتب د کولدر غايت حقير نسند رسعادتيله

بوز ديلرکي بيرشي حقير د کولدر کيمد زببان اينک د ديلرکي

کري يعني قمر در همان فرسيه شاهني کند رب دعوت ايديلر

انرايله گلدي تکرار کلي کند ديلر گلدي بوز ديلرکي فرسيه

شاهباز نه چون اجابت اتمدک کلبيله کلدک ديدکي انرد.

ايدُ بَصَادِ تَيْلَهْ خَرْمَا چُونْدَن دَنْبِيلِ اَوْ رَبِّ بَا زَارْدَه بَيْعِ ايدُ وَبِ

اَنُوكْ بَهَا سِنْدَن طَعَامِ اَلْوَبِّ وَا رَبِّصَا كَيْنِ وِفَقْرَا بِلَهْ بَا زَارْدَه اَوْ رَبِّ

بَلَجَهْ بَرَزْدِي • وِسُوْر زَرْدِي كِي مَسْكِيْنِ جَلَسِيْنَا • قُوْتِ وُقْدَرْتَرِي

بُوَطْبَقَدِ ايدِي كِي • بَقُوِي حَضْرَتَرِي مَعَالِمِ اَلتَّنَزِيْلَتِ سُوْرَهْ كَرِيْمَهْ

سُوْرَهْ مَثَلِ تَفْسِيْرَتَدَا تَفْصِيْلِ يُوْر مِشَلَرْدَرِي تَحْتِ شَرِيْفَلَرِي نِي كِي حَلُوْرِي

مَنْدَا اِسْتَرَلِي سَهْ عَسْكَرِي اَيْلَهْ فِي اَلْعَالِ وَا رَزَلَرِي دِي وَا لِحْتَاكْ

اِبْنِي وَا وُزُوِي بَرَا وُجْدَنِ بَرَا وُجْنَهْ اَوْ تَرْكُنِ وَا وُتَرْكِي كَتْمَكِي لَهْ

کری دیدی دنیا کی فانی و سخن و ذل اولاً اند قرار استمکدن

عزتیه فرازا اولدور • و ملک فانی خلد استمکدن باقیده

استمک خود احرایدز • دنیا اگر چی خلد برین اولدی بزغش

نیکر کشی اول خلد یکی خلد اولمیه اند • سعادتیه ایجا د کر بردر یایه

دو کدیلر اولد زیا سکر کی عذب ولد نیدا اولیه **حکایت**

حضرت سلیمان صلوات الله علیه وسلامه نوقدر قوت

وقدرت وسلطنت ایله عدالت ایله مقید لرایدی عجب دن حذر

بِرَغْمِهِ كَيْبَادِ شَاهِي اِيْدِي كُوْتَرِي قَرْنَجَه لَرُوْد حَقِّ تَبَارَكِ وَتَعَالِي

حَضْرَتِي قُوْتِ وَقُدْرَتِي اِيْلَه جَمَلَه قَرْنَجَه لَرِي كَامَطِيْعِ وَتَسْمِيْعِي

اَيْلِيْشِ اِيْدِي • وَكَنْدُو سِي غَايَتِ كُوْتَجَكِ وَحَقِيْقَرِ قَرْنَجَه اِيْدِي وَبِرَ

اِيَاغِي دَاخِي اَسْوَا اِيْدِي اِدِي حُوْمَا اِيْدِي بَرِرِ وَاَيْتَدَ دَاخِي طَانِيَه

اِيْدِي • وَبَرِرِ وَاَيْتَدَ دَاخِي شَاهِيْدِ اِيْدِي • حَضْرَتِ سُلَيْمَانِي عَلِيَه

السَّلَامِ عَسْكَرِي اِيْلَه كُوْرْدُو كِي كِي عَسْكَرِي نَه دِيْدِي كِي رُوِي

زَمِيْنَدَ بُوْلْمَاكِ حَضْرَتِ سُلَيْمَانِ وَدَاخِي عَسْكَرِي سِرِي فِي خَبَرِ

اَيْلَهُ سُرْعَيْلَهُ كَوْجِيْلَهُ وَارِيْلُوْرُدِيْ سِيْلَهُ مَبُوْلَدَنْ مِصْرَقَدَرْيِ

يَزَاوَلُوْرَايِيْ وَاوْزُوْ فِيْ نَقْدَرْيُوْزِيْبَكْ كَتْ يُوْزِيْبَكْ عَسْكَرَاْلُوْرُدِيْ

اِحْنَدَنْ صَحْرَاْلَنْ وَعَظِيْمْ قُوْرِيْلَنْ نِهَايْتْ يُوْقْ اِيْدِيْ عَسْكَرِيْلَهُ مَا لَا

مَالْ اِيْدِيْ **مَكَا** فِجْنِيْ حَضْرَتْ سُلَيْمَانَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ وَ

سَلَامُهُ وَادِيْ نَمَلَهْ كَلْدِيْ عَسْكَرِ عَظِيْمْ اِيْلَهُ • قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَ

تَعَالَى • قَالَتْ نَمَلَةٌ يَا اَيْهَا النَّمْلُ ادْخُلُوْا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ

وَجُنُوْدُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ • يَعْنِيْ فِجْنِ سَعَادَتِيْلَهُ وَادِيْ نَمَلَهْ يُوْزِيْبَكْ

تفسرین چکنمک د کولاییدی بلیکی خوف ایلدوم کی عسکر بکوز

وزینکوز سیرنه مشغول اولوب تپشملرندن قاللرایدی حضرت

سایمان یاغماکه و عطا ایله منصح اولام دییدیدیکی بابا که نه ایچون

داود دیوشیمیه اولندی بلورمین متصل د وای قلبینه مشغول

ایدی اول سببدن دینلیدی • و سکه سایمان دینلید و کنه سبب

ندر بلورمین سلامت صدرک اولدوغی ایچوندر • و داخی

هو دیکی سکارنج مسخر اولدوغینه سبب نه در بلورمین ملک

اُولُو كُورٍ مَوْبُجٍ كَيْسُوبٍ اَيْ قَلِيوبٍ غَيْرِ زَبْرٍ اَيْ مَسُونِ لَرٍ • بُونَه

قُوْتِ بُونَه قَدَرْتَدُرِي قَرَجِدَ خُوْدَ صِلَا اَوْلَمَ اَوْجِ مِيْلَمَقْدَارِ

بِرْدَن حَضْرَتِ سَلِيْمَانَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ نَمَلُوكَ

خِطَابِ بَنِي اَيْشِدُوْبِ تَوْجِهَ يُوْرُبِّ نَمَلَه جَانِبِنَه يُوْرِدِ يَلِرِكِي

يَا نَمَلَه عَسْكَرُوْكِ بِنُوْمَلَه وَعَسْكَرُوْمَ اَيْلَه قُوْر قُوْد رِيْنِ بَلِرْمَسِيْنِ

كِي بَنِي عَادِلْمَ اَوْلَامِ ظَلْمِ يَ اِيْدَارْمَ نَمَلَه دِيْدِي وَهْمَ لَا شِعْرُوْدِ

دِيْدَمِ شِعُوْر كَزَاوْلَسَه ظَلْمِ اَيْمَدُوْكَوْكَرْ حَقَقْدَر • وَدَاخِي مَرَادَمِ

بِزِيُونِيهِ جَقْدِ يَلْرِ جِبَالُ وَا دِ يَلْرِ وِ بَرْتِه لَزَطُولِدِي حَضْرَتِ

سُلَيْمَانًا عَلَيْهِ السَّلَامُ بِيُورِدِي كِي يَانَمَاهُ دَاخِي دَرُونِ اَرْضِ عَشْرَكَه

قَلْدِي مِي نَمَاهُ دِي دِي كِي يَا سُلَيْمَانُ دَاخِي بِرَجْنِسِي دَاخِي جَتُوبِ كُوزْمَدِي ^{تَهَجِيه}

بِتَمِشِ جِنْسِ دَاخِي وَا رُ دَر بُونَدَن مُتْرَا يَدِ حَضْرَتِ سُلَيْمَانِ عَلَيْهِ السَّلَامُ

دُر لُودَر لُوحِصَه لَزُ وِعَبْرَتَلَرِ اَلْوَبِ رَبِّ الْعَالَمِينَ قُوْتُ وُقْدَرَتِنِ

مُشَاهَدَه اَيْلَدِي **حكايت** رِوَايَتِ اَو لِنُورِي بَرْكُونِ حَضْرَتِ

سُلَيْمَانِ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَسْكَرِي يَلَاهُ تَحْتِ شَرِيفِي رِيحِ

دنياهان بچ محضدزاكا ايشارتدَر • وَجْمَلَه مَلِكُو كَلَك

بَكَمِين خاتمكده قونولديغي نه حكمتدن اِدُو كِي معلومكميز

مَلِك دُنْيَا بَر بَارَه جَمَّه مَسَاوِي ايدوكي تعليمان دَر دِيدي • وَيَنَه

حَضْرَت سُلَيْمَان يُوْر دِي كِي يَانْمَلَه سَنَك عَسْكَر كِي چوق اولايوقسه

بَنُوْم عَسْكَر مِي نَمَلَه دِي دِي كِي بَنُوْم عَسْكَر و م اَر تُو قُد ر حَضْرَت سُلَيْمَان

عَلَيْهِ السَّلَام يُوْر دِي كِي كَسْتَر كَر الَوْم • يُوْر دِي كِي نَمَلَه عَسْكَر دِن

بَرْجَسَه چقوك ر وِي زَمِينَه دِي وَا مَر اَيْلَدِي بِمَش كُون مُتَّصِل

أَوْلَادُ وَعِجُونٌ • كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • أَحَبُّ

النَّاسِ إِلَى اللَّهِ إِمَامٌ عَادِلٌ • خَلِيفَةُ عَادِلٍ لَدُنَّ أَحَبِّ حُضُورٍ

رَبِّ الْعَالَمِينَ نَهْ دَوْلَتِ وَسَعَادَتُ تَذَكِيرٌ كَبِيرٌ لِكِسْفَةِ أَوْلِيَاءِهِ • وَقَالَ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • يُرْفَعُ لِلْوَالِي الْعَدْلِ الْمُتَوَاضِعِ فِي كُلِّ

يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ عَمَلِ سِتِّينَ صِدِّيقًا • وَبُورِ سَعَادَتِ وَدَوْلَتِ دَائِمِي

جَنَابِ رَبِّ الْعَالَمِينَ نَهْ عِنَايَتُ رِعْدَاتِ مَا بَسَعَادَتُلُو

وَدَوْلَتُلُو بَادِ شَاهِهِ كِي مَرُوزِ شَبْعَدَلِ اتِدُ وَكَلْرِ خَجَهَ التَّمْرِ صِدِّيقًا

كُورُب كِد رِيكُن قِيصِ شَرِيفِيكَ لَطَافَتِنَه بَاقُوبِ قَلْبِ شَرِيفِ لَرِينَه

جُرِيحَه نَسْنَه كَلَدِي هَمَان رِيحِ فِي الْحَالِ تَحْتِ شَرِيفِي اَرْضِ مَكَانِ

شَرِيفِ لَرِينَه اِنْدُ وُرُب قُودِي رِيحَه بِيُورِدِيلَرِي بُونَه ايشُدُر

بِن كَابُوجَه اَمْرَايِلَادُم رِيحِ دِدِيلَكِي بِن تَمَامِ حَقَه مُطِيعِ

اُولَانَه مُطِيعِ فِي الْحَالِ تَدَارُكِ وَاسْتِغْفَارَايِدُ وَبِنِه عُرُوجِ

اَيِلْدِيلَرِ مُتَّصِلِ اِشَارِي وَعِبَادَتَلَرِي عَدَالَتِ اَيِدِي نِيرَا عَدَالَتِ

جَنَابَتِ الْعَالَمِينَه لَا يَتُوعِبَادَتِ اَيِدُوكِي مَعْلُومِ شَرِيفِ لَرِي

رَفَعَ دَرَجَاتِهِ سَبَبَ أَوْلِيَاءِ حَيْكَةِ پادشاه گردن بر سنج

شَرِيفَهُ كَثْرَةَ اسْتِدْيِ عُلَمَاءِ اجازت و زمدیدر عالموند قیامی

و جود شریفو کز بر له دُر • اَعْدَا ظُهُور ایدر احوال رعایا

فَسَادَهُ وَاُرْر • اَوْلِيَاءُ اللّٰهَدُنْ بَرُو جی و از در آندن بَرَح

تَوَاحِصَاتُونَ النُّسُونِ دِیدیلر و اُر و ب اول و ط جابینه عرض

اَيْلَدِيلر کی بخار و کدن بر سنی بیج ایلله اگر جایز ایه آنلرداخی

بیور مشلر کی جمله سنی بیج ایدارم پادشاه بیور مشلر کی خاتکن

تَوَابِعِ عَرْضِ أُولِيهِ • وَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • مَزَامِعَاتُ

مَلْهُوفَاتِكُمْ اللَّهُ تَعَالَى لَكُمْ تِلْكَ وَسَبْعِينَ حَسَنَةً وَأَحَدَةً مِنْهَا

يُصَلِّحُ اللَّهُ بِهَا أَمْرَ دُنْيَاهُمْ وَأَخْرَجَتْهُ وَأَثْنَانِ وَسَبْعِينَ فِي الْجَنَّةِ

دَرَجَاتٍ • وَبُودَ وَكَتَ دَاخِي نَهْ سَعَادَتُهُ دُرُكِي بَرَكُونِ بَر

مَظْلُومًا اسْتِغَاثَةً سِنَهُ اجَابَتِ يُوْرِدُ قَلْبِ جُونِ حَقِّ تَبَارَكَ

وَتَعَالَى حَضْرَتِ يَمُشِرُ أَوْجِ حَسَنَهُ إِحْسَانِ يُوْرِدُ بَرَسِيْلَهُ تَمَامَ

پ و آ فرزند سو

جُمْلَهُ أُمُورِ دُنْيَاهُمْ تَمَامَ أَوْلِي يَمُشِرُ أَيْ كِسْفِي أُمُورِ أَخْرَجَتْهُ جَنَاتِ الْجَنَّةِ

بِرِّي عَدَدُ رَعَادٍ قَوْلًا رِي سَوْجَلَهُ أَنْبِيَاءُ وَأَوْلِيَاءُ قَوْلًا رِي

أَيْلَهُ دَاخِي حِكْمَتِي أَيْلَهُ مَعَامَلَهُ أَيْدُ وَبِحِكْمَتِي وَعَدَلِي تَعْلِيمِ يَوْمِ رَز

مَكَّا رِوَايَتِ أَوْلِيَاءِ رِي حَضْرَتِ يَوْسُفَ صَلَوَاتُ اللَّهِ

عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ وَالِدِ سِي فَوْتِ أَوْلِيَاءِ رِي دَايَسِي وَارِيدِ أَوْل

دَايَسِي أَمْرُ رَزْدِي حَضْرَتِ يَعْقُوبَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ

حَضْرَتِ يَوْسُفَ عَلَيْهِ السَّلَامُ سُوْدُ جُوقَا وَمَا سِينِ مَرَادِ

أَيْدِ نَوْبِ دَايَسِي نَوْلِكَ أَوْغَلَا نَجْعِي أَدِي بَشِيرِ أَيْدِي تَفْرِيقِ أَيْدِ وَب

نَهْ وَرَالْوَمِ اَوْلَعَزِيْرِيُوْمَشِكِي هَرَادِمِنَه جُمَّلَه دُنْيَا وَمَا فِيهَا ^{تَب}

اِسْتَرَمَ بَهَا پَادِشَاهَ دِيْدِي كِي يُوْرَدُوْغُكُوْرَه بُوْرَدُ كَلْ بَرَكِسْتَه

قَا دِرْدُ كَلْدُرُ • يِنَه اَوْلَعَزِيْرِيُوْغُ پَادِشَاهَه دِيْدِي كِي بِلُشِرْ اَوْلَا كِي

جُمَّلَه حَجَا تَمَكْ ثَمْنِي وَبَهَا سِي خَزِيْنَا كُنْ وَا رَدُرْفَتَكُنْ حَا ضِرْدُرُ •

پَادِشَاهَ دِيْدِي كِي نَدْرَا وُلْيُوْرَكْ اَوْلَعَزِيْرِيُوْغُ دِيْدِي كِي بَرْمَظْلُوْمَكْ

خُصُوْصِنَدَه بَرَكَتَه عَدَلْ اِيْدُرْسَكْ كُوْتُرِي حَجَا تَمَكْ ثَمْنِي وَبَهَا سِي

اَوْلُوْرُ • حَقْ تَبَارَكْ وَتَعَالَى حَضْرَتِ عِمَا دِلْدُرَا سَمَاءِ حُسْنِي دَنْ

اير و ب صا ت د ي د ا ي د ا ه ا ي ل ي و ب د ي د ي ك ي ي ا ر ت ي ب ن ي س و د و ك و م د

ا ي ر د ي س ن د ا خ ي ا ن ي س و د و ك ن د ن ا ي ر س ب ب ف ر ق ت ح ص ر ت ي ع ت ر ب ه

ب و ا و ل ش ا ي د ي ق ر ق ي ل ر و ز ش ب ك و ز ن ا ي ش ن ي د و ك ت م ب ا ر ك

ك و ز ل ر ي ن و ك ن و ر ك ت د ي ن ه ص ح ح ج ه ص ا غ ا ي د و ك ي م ع ل و م ل ر ي

ا ي د ي و ن ه خ و د م ع ل و م ل ر ي ا ي د ي ^{و ن ا ي د ي} ت ج ن ك ي ب ش ر ي ب ش ا ر ت ي ل ه ك ا ن

ق ي ص ر ي ف ن ي ك و ر ب م ب ا ر ك ك و ز ل ر ي م ن و ر ا و ل د ي د ا ي ه ف ز ي ا د

ا ي ل ي و ب د ي د ي ك ي ي ا ر ت ي ب ن ا و م ا ز د م ك ي ح ص ر ت ي ع ق و ب د ن ا و ل

أُولَا سَعَادَتَهُ يَبْتَشِمُكَ مُقَرَّرٌ دَرَّ **حكايت** چمن حضرت ابراهيم

صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَزُوْدَ لَعَيْنِ اَنْتَهُ اَنْدِي رَبِّ

الْعَالَمِيْنَ فَضْلٍ وَاِحْسَانِيْلَهُ تَوَكَّلِي وَجَنَابِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ اِعْتِمَادِي

وَاعْتِنَاسِي بَرَكَاتِيْلَهُ نَارًا وَاوَسُلْطَانَهُ كَلِمًا اَزْ اَيْدِي نَزُوْدَ لَعَيْنِكَ

بِرَفِي وَاِرْدِي اِدْنَهُ رَعْفَهُ دِرْ لَرْدِي بَابَ اَسِي لَعِينَت

اِسْتِيْدَانِ اْتْدِي كِي بَرْ كَرْتِ اَبْرَاهِيْمَهُ نَظْرًا اِيْدَا يَوْمَ

نَجْسِي وُلْدِي حَالِي كُوْرًا يَوْمَ لَعَيْنِ دِيْدِي كِي نَامُ نَشَانِ قَلْبِي

أَمْ يُورِثُ بُوَيْلَهُ بِلَا يَهْ مَبْتَلًا أَيْدَاؤُكَ بِنُ قَوْلِكَ وَحَيَّ أَيْدِيكَ

كَيَا خَلِيلًا لَسَطْمَةً بِلَطْمَةٍ يَعْنِي بَرَطْبَجَهْ بَرَطْبَجَدَنَ عِيَوْضَ

وَإِقَاعًا أَوْلَشِدُّ رَحِيلُ اللَّهِ تَضَرُّعًا أَيْدِيكَ يَا رَبِّي بِيُورِنْدُر

أَوْلَطْبَجَهْ وَحَيَّ أَوْلَدِيكَ يَا خَلِيلًا بَرَبُورَاغِي بُوَغَزَلْدَاؤُكَ

وَالِدَ سَيِّبِيكَ أَكَا بَقْرَايِدِي سَبَبُ بُوَاوَلَشِدُّرَ وَالْحَاصِلُ

أَنْبِيَاءُ قَوْلِ رَبِّي لَهُ مُعَامَلَةٌ بُوَيْلَهُ أَوْلَجِقُّ عَا قِلْدَاؤُلْدُ رِي كِهْرَا لَدَا

خُدَادَنَ خَوْفٍ وَحَذَرَدَهْ أَوْلَادَايَا تَشْبَهُهُ أَنْبِيَاءَهُ وَأَوْلِيَاءَهُ

لِسَانُكَ يَا دَرُونَ دِلْدَن دِيكِي لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ اِبْرَاهِيمَ رَسُولُ

اللَّهُ دِي دَاخِي اَوْشَمَمَه اَتَشَه باصُوبِ يَا نُومَه كُلِّكَ اَرْتَوْحِيدُ

ايدُ وِبَخْلِيلُ اللَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَا نَبِيَّه كُلُّوبِ تَمَامُ اِيْمَانِه

كُلُّوبِ تَكْرَارِ يَا بَا سِنَه كُلُّوبِ وَعَظِ اَيَلِيُوبِ دِيْنَه دَعْوَتِ

اَيَلَدِي وَاَرُوْنِ خَلِيلُ اللَّهِ بُولُوشُوبِ اِيْمَانِه كُلُّدُ وِكْنَه

اَنْوَاعِ دِرْ لُوشَكْرِ لَرِ اَيَلِيُوبِ عِيَانِ اَيَلَدِي نَمْرُودِ لَعِينِ قَبُولِ

اَيَمِيُوبِ اَمْرِ اَيَلَدِي اَنْوَاعِ عَدَا بَلَرِي وَاَشْكُفْ لَرِي اَيَلَدِي لَرِ

ان دن بلكي كوي محض اولمشدر هاله اجازت لوباته نظر

كورد يكي تشريد يواز اولمش اور تاسي كلزاز اولمش خليل الله

عليه السلام كلزاز اچندن سيران ^{ابدر} رعضه بو حالي كور ووب

حضرت خليل الله ديد يكي تشيا قادي مي حضرت خليل

الله بيورد يكي بركسنه نو ك كي قلبندن معرفت الله اول لسانندن

بسم الله اولاني تشي يا قرا اول نكار ديد يكي اجازت وير ^{مسير}

بزداخي يانوكا وارم حضرت خليل الله عليه السلام ديد يكي

أَوْلُ قُرُوكَ يَا بَابِي أَعِينْ نَمُودِ دُرْجَانِي جَهَنَّمَ اضْمَلَدِي قَالِ
 رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا ظَلَمَ وَلَمْ
 يَجِدْ مَنْ يَنْصُرُهُ رَفَعَ طَرْفَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَدَعَى اللَّهَ قَالِ اللَّهُ تَعَالَى
 لَبَّيْكَ عَبْدِي أَنَا أَنْصُرُكَ عَاجِلًا وَآجِلًا يَعْنِي حَيْبُ الْكَرَمِ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ دِيكِي چَن رُبَّمَا بِرِ قَوْلِهِ ظَلَمَ
 أَوْلَيْتَهُ أَصْلًا بِرِ نَاصِرٍ وَمُعِينٍ بُولَيْتَهُ يَوْمَ فِي جَنَابِ حَضْرَتِهِ
 دُنْدُورُ رَبِّ يَا رَبِّي مَظْلُومٌ نَصْرَتِ سَنَدُ نَدْرِيهِ رُبَّمَا عَزَّرْتِي

حَتَّى يَدْنِيَهُ أَوْلَادُكَ بِنَجْمِهِ يُؤْتِرُكَ كَثْرِي مَجْدِهِ لِرَهْمَانِ رَبِّ

الْعَالَمِينَ حَضْرَتِ جَبْرِئِيلَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

أَمْرًا يَلِيُونَ وَأَمْسًا مِيرْبَدِنِ شَرِيفِنْدَانِ إِخْرَاجِ إِيدُ وَبِالْوَبِّ

حَضْرَتِ خَلِيلِ اللَّهِ أَوْلَشُدُرْدِي بَرَقْلِينِهِ أَمْرُ خُدَا بِإِلَهِ صَرِّ

كَلْدِي حَضْرَتِ بَرَاهِيمِكِ مَدِينِ أَدَلُونِ أَوْغَلُو وَارْدِي

أَكَا نِكَاحِ أَيْلِدِي حَقِّ مَبَارَكِ وَتَعَالَى حَضْرَتِ إِيْمَانِيهِ وَصَبْرَتِهِ

تَشْرِيفِنَا بِكِرْمِي قَرْنِهِ وَارِنَجِهِ أَوْلَادِنْدَانِ أَنْبِيَا وَمُرْسَلِ كَتُورْدِي

70
كَانَتْ حَرَامًا كَانَ كَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ سَبْعِينَ لَفْمَةً • وَدَاخِيَ سُرُورًا

كَائِنَاتٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • يُورِدُ يَكِي يَرْكُسْنَهُ بِرَحْبَةِ حَرَامِي

تَرَكَ أَيْلَهُ فَتَقَى حَبَدَنَ أَوْ لُرسَهُ أَوْ لُسُونَ يَمْشِي بِكَ كَتَى حَجَّ ثَوَابًا

قَدَّرَ ثَوَابِي وَأَرَادَ رَأُولَ تَرَكَكَ وَبُوَحْدِيثِ شَرَفِيَا وَوَلِحَدِيثِ

شَرَفِي مُؤَيَّدٍ وَمُفَسِّرِي • قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

مَا عَبَدَ اللَّهُ بِشَيْءٍ أَفْضَلَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ • يَعْنِي حَقَّ تَبَارَكَ وَ

تَعَالَى حَضْرَتِهِ بُوَنَدَنَ أَفْضَلَ عِبَادَتِي لَهُ عِبَادَتِ أَيْلِي يَرْكُسْنَهُ كِي

وَجَلَدٍ وَكَبِيرٍ يَا سَيِّدَ إِلَهِي يَا بِيورُزْكِ لَيْتَكَ يَا عَبْدِي بَنَ سَنُوكَ

نَاصِرُوكُمْ شِمْدِي وَدَاخِي كَلْجَاكَ • وَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ • يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى اشْتَدَّ غَضَبِي عَلَى مَنْ ظَلَمَ أَحَدًا

لَا يَجِدُ نَاصِرًا غَيْرِي • دَخِيَ سِرُّ وَرِكَائِنَاتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

بِيورُزْكِ رَمَّ بِيورُزْكِ بِنُومٍ غَضَبُومٍ أَوْلَ لِمَسْنِيَهٍ مُشْتَدًّا أَوْلَ لِمَسْنِيَهٍ

بِرِكَاسِي ظَلَمَ أَيْلِيَهَ أَنْوَكِ بِنْدَانِ غَيْرِي نَاصِرِي أَوْلِيَهٍ يَعْنِي ضَعْفَايَه

دِي مَلَكُوزِ • وَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • مَنْ تَرَكَ مِنِّي حَبَاتٍ

بُولدُونِغِي تَكَرَارًا مَرَّةً وَوَلَدُوكِي عِنْدَ لَيْبِ حَقِيرِي دَاخِي قُورْتَار

تَخْلِيصِ ايدُونِغِي عِنْدَ لَيْبِ كَلْزَارْدَه نَخْلَلَرَا اوزارينه قونبَا اوتُرَدِي

وَخِي اَوْلَادُوكِي بُو صَبْرُوكِ وَايُنِيَايَه مَحَبَّتُكَا اچْچُون نَه وَجْهَلَه

تَشْرِيفِ اَوْلِيَاقُ مَرَادِ ايدُونُورسِين ديدِكِي ايشْتَدُم كِي تَرْتَبُك

بِك بَرِاسِمِ شَرِيفِ وَايَا مِشْتَادُور قِيَا مَتَه دَك بَكَا اَوْلِاسْمَاءِ

عِظَامِ تَعْلِيمِ اَوْلِيَا اَوْلَادُوم اَيْلَه كَلْزَارْدَه اَوْلِاسْمَاءِي عَزَا ايدُونِغِي

اَوْ قِيَا وُزْدُ عَاسِي مَقْبُولِ اَوْلَادِي دُور قِيَا مَتَه دَك اَوْلَادِي

نَهَى بِلْدُوكِنْدَكَ بِرَشِيٍّ اِسْمِيَّهِ وَالْحَاصِلُ اَنْبِيَا وَاَوْلِيَايَه تَشْبِهَهُ

سَعَادَتِ بَوْلَا لَز **حكايت** چُنْكِ حَضْرَتِ خَلِيلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَامَةً اَتَلْدِي جُمَّلَه وُحُوشِ وَطِيُوزِ اَعْلَشْدِيَرِ وَ

مَلْدِيَكِه فَرِيَادِ اَيْلْدِيَرِ طِيُوزِ دَنْ بِرُطْرِي كِي غَايَتِ ضَعِيْفَه دِرَاكَ

عَنْدِ لَيْبِ دِرَاوَلِ سُلْطَانَه تَشْبِهَاهَا خَلِيلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَتَلْدُو غِي كِي كَنْدُ وَا كَنْدُ وَا زِي بِلْجَه اَتْدِي رَبِّتِ

الْعَالَمِيْنَ حَضْرَتِ جَبْرِئِيْلَه اَمْرًا وَا لِحَضْرَتِ خَلِيلِ نَجَاتِ

مُفْتَرِنِ يَوْمِ مِثْلِكِي نَارَهُ بَرْدُ سَلَامٍ أَوْلِ خِطَابِي كَلْدُوكِي

كِي دُنْيَا دَه نَقْدَرَاتَش وَارِسَه صَوُوبِ طُو كَلْدِي بُو زَاوُدِي

جَمَلَه عَلِي اِبْرَاهِيمِ خِطَابِ شَرِيفِي يُو رُدُو عِي كِي بِنَه غَيْرِي

اَتَشَلَرَه حَرَارَتِ كَلْدِي **بِسْمِ** حَضْرَتِ عَيْسَى صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ

وَسَلَامُه بَرَكُونِ بَرَنْهَرِ كِنَارِنْدَن كَلْدِي كُو رِدِي كِي نَهْرَكِ

كِنَارِنْدَن مُخَلَمِ كِرْجِيَاهَه يَابِلَشِ بَرَقُو بِي وَارِصُوقِ صُوِيلَه بِنَه

أَوْلِ نَهْرَكِ صُوِينْدَن طُولَشِ حَضْرَتِ عَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامِ أَوْلِ

اَيْلَهُ اسْتِغَاثَ اَوْ زَارِيَهُ دُرِّ حِكْمَاتٍ تَجَنَّبُكَ حَضْرَتِ خَلِيلِ اللّٰهِ

صَلَوَاتِ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ نَارَ اِتْلَافِي نَارَ اِتْلَافِي وَحَى

اَوْلَادِي نِدَاكَ لِي كُلُّ اَرْزُوقٍ وَبُرْدٍ وَسَلَامٍ اَوْلَى كَمَا قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ حَضْرَتِ خَلِيلِ اللّٰهِ

سَعَادَتِي لَهْ اَغْلَافِي دِي دِي يَارْتِي نَارَ اِتْلَن بِنَ قَوْلِكَ تَشْرِيفِ

وَخِطَابُكَ اَتَشَه بِنَ قَوْلِكَ دُكُلِ وَحَى اَوْلَادِي يَا خَلِيْمَ نَارَ

خِطَابُ يَرْزُوقِ صُوْنِيَه دُرِّ يُوْقَه سَنَ اَوْلَاكَ اَتَشَه نَكْسَه دُرِّ

یا توبطبراق اولدم کلوب کر خجیلر نی کرخ دزدیلر بر یاد شاها

قصرنه صواد یلر اوج یوزیل داخی اندا طردم بعد اول قصر

خراب اولدی کلوب قویاچی تکرار نیی و قریب ازب بو اراده

قویده وزدی اوج یوزیل مقدار ی اولدی کی بوندن قزار طندم

داخی حرارت موتوک اجسی دماغدن چقما دی و معدنم اول جلدن

بکاد اخل اولان صواچی اولر حضرت عیسی یوزدی کی غذا بو که

نه اصل ظلم ایلدن کی سبب اولدی دیدی کی بار و ح الله ظلمت

قُوَيْدَن مِيل ايدُ وِب اچدي كورد يكي صوتي غايت اچي زهر بگور

نَجَب اِتد لزي نه عَجَب بونهر ل صوتي شگره بگور اندن انوب

قُوِيه داخدا اولما غله زهر دونش وجهني جناب حضرته طوب

جگنن صورت نياز ايددي وحى اولديكي يا عيسى قُوِيه اجازت

ويرلدي اجابته اندن استفسار ايله حضرت عيسى عليه السلام

امخدا ايله قُوِيه سوال ايددي قُوِيديكي يا روح الله بنبر

ادميتم طقوز يوز يلدزي الدم اوج يوز يلدزي يا قبر ومد

نَجِيه قورسن بوظالمی نیاده قالد ورا وخی اولنوردیکی باموسی

بوظلمنا اولید زداخی نهاییتی نه وازمادی زمان کچدی بو

اسلوب اوزرینه بشادی اول ویزد وکی تیراطی دخی ویزمن

اولدی نه حضرت موسی مناجات اید و بی بردیکی الی این یازتی

وخی اولدیکی اصبر هذا فی الدرجه من العلم ^{الثانیة} • کیدرک هامان

لعین کی فرعونک وزیریدی دیدکی خزینیه کجه و مال لازمدر

خلقک کو بری هر کون قزند قلاوی فی ملتزملک الترامه و پروب

بَابُ رِقَابَةِ لِحْيَا طَهْرَتِهِ تُوْبِيهِ بِرَأْسِهِ تُوْمٌ دَرَمَكُهُ ظُلْمَةُ الدُّوْمِ

وَبُوْقَدَرُ ظَلَمٍ دَاخِي نَهْدُ زِدِيدِ كَمْ بُوْقَدَرُ يَلْعَدُ بَوْمَهُ سَبَبٌ أَوْلَادِي

كَمَا رُوِيَ فِي الْأَخْبَارِ اعْظَمُ الدُّنُوْبِ مَا يَسْتَحْفِ بِهٖ صَاحِبُهُ
سِتْ
حَكَ

رِوَايَاتِ أَوْلَادِي وَأَوْلَادِي وَأَوْلَادِي وَأَوْلَادِي وَأَوْلَادِي وَأَوْلَادِي وَأَوْلَادِي وَأَوْلَادِي

وَلَكِنْ أَلْجَزْتُ وَبِرُزْدِي هَرَبْرِيْسَهٗ بِرُقْبَلِكُشْ قَبْرُ كَزْخَرْدَادَانِي

مِقْدَارِ نَجْمِ دِيْرُ لَزْ حَضْرَتِ مُوسَايَهٗ وَعَدَا أَوْلَادِي دِيْرُ فِرْعَوْنِكُ

هَذَا كِي حَضْرَتِ مُوسَايَهٗ مَنَاجَاتِ اِيْدَرُ دِيْكِي اِلَى اِيْنِ يَارِ نَجْمِ اَخِي

75
مَظْلُومٌ مَلُوهٌ اِنْصَافًا وَزَارِنَةٌ اِيْدِي وَجَنَاحَهُ طُرُقْدَن حَرَامِيْدِر

مُنْقَطِعٌ اَوْ مَشِيْدِي يُوَلِّدُهُ كَمَا لِمَرْتَبَهُ اَمِّنٌ وَرَا حَتْلِقُ وَارِدِي

بَكَارِ بَدَنٌ دَايَا وَحِي اَوْلَادِي عَذَابٌ وَهَلَاكِيْنٌ اَيْتَدُوْمٌ كِي

كِي بَكَارِ بَدَنُكَ نَهْ ضَرِي وَارِعْبَادُ وِمَهْ نَفْعِي وَارِيَا مُوسَى عِبَادِم

نَافِعٌ اِيْكِنْ عَذَابٌ اَتَمَّكَ حِجَابٌ اِيْدِرْمُ يَا مُوسَى وَقَتَا كَمْ فِرْعَوْنِ

ظَالِمٌ كَفْرٌ وَظُلْمٌ مَا بِيْنَدَا اِيْكِنْ سَحْرٌ مُتَلَمَّانٌ اَوْلَادُ وِي كِي لِقَطْعِنَ

اِيْدِي كُمْ وَارْجَلِكُمْ دِيْدُو كِي كِي عَايِنِي حَضْرَتِ حَضْرَتِ مُوسَى عَايِنِي

عَمَّا تَيْدَا اَيْلِدِي اَيْلِدِي دِيدِي كِي هَر كَشِيوُك كَدُووِيه وِعِيَا لِيه

يَتَا جَك مَقْدَارِي خَزِينِدَن وِپِر لُسُون زِيَاد سِنِي كَسْبَكِرِيوُك

نَيْزَلَر • قَالَ اللهُ تَعَالَى يَا مُوسَى الْآنَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ

فَاسْرِعِي بَادِي لَيْلًا فَكَانَ مَا كَانَ تَيْدَايِ عَمَّاوُ وَالتِّزَامُ هَامَانِ

لَعِينِدَن قَالِمَشْدُر **حكايت** رَوَايَتَا وِلِنُورِي كِي حَضْرَتِ مُوسَى

بِيُور دِي كِي بَكَا امْرَاوُ لِدِي كِي فِرْعَوْنَه قَوْل لِيْنِيْلَه سُوَيْلَه زِيْرَا سَبَب

بُوَيْدِي كِي اَوْل زَمَانَتَه فِرْعَوْن رِعَايَا يِه جَوْرَانِيْلَز دِي وُدَايَا

سَاعَتَهُ فُلَانٌ دُكَّانَهُ سَخَّانَهُ بَاشِرًا كَلَامَهُ كَرْدُ رَدِ رَازِبَانَا
 سِيَاهِ فِي حَلِيَّةٍ بَرَاوَعْلَانُدُرٍ وَارْتَبَا وَاجَازِ سُوِي بُولَدِي هَامَانَا
 اَعِينِ كُورْدِي كِي اَنَدَه بَاشِي دُكَانِ يُوَقْدُ رَكْنَدُوسِي بَاشِي دُكَانِي
 اَجُوبُ تَرَقُّ يَلْمِقْدَارِ اَعِينِ اُولُ دُكَانَدَه اُولُ سَاعَتِي كُورْدِي
 بَرَكُونُ سَاعَتِ يَتَشُوبُ فِرْعَوْنُ بَلِيدِ بَرَدِ رَازُ وَبِالِ اَيَاةِ حَرَدَه
 اَوْعْلَانُ بَاشِي دُكَانَدَه كَلَامَ طَلَبِ اَيْلَدِي هَامَانِ اَعِينِ شَيْطَانِ
 اَيْلَهَ بَلُوبَا وَكِنَهَ كَلَامَ قُودِي قَرْنِ طُورِ بَرَدِ دِيدِي كِي اِي اَوْعْلَانُ

تأثیر آتدردی در لرحکا: روایت ایدر لری فرعونک

باشنه نقد زبلا و نکبت کلدیسه سبب هامان لعین اولمشدز

هامان لعین علم نجوم مدغایت پهلوان ایدی کند و طالع

شومنی طندی بزکون کوزد یکی غایت شوم وضعیفطالعان

باقوب متصل بر غایت قوی طالع تجسن ایدی کی کامقارنت

ایدوب دنیا ده برایش اید کوزد یکی قرق یلدن صکره بر غایت

قوی طالع مکسنه کله کرکد زمصرده فلان چار سوده فلان

٤٦
قَالَ زَيْدٌ بَعْدَ جَمَلِهِ أَتَى رِيُونَ مَكُونِي دُوكُلَسَهْ أَوْلَ شَخْصُكْ

دُعَا سَيْنِ قَبُولِ اِتْمَرَمِ نَاكِي بِرِ مَظْلُومَدَنِ بِرِغْرِبَالِ صَمَانِ اَلْمِنْدَرِ

اَلْحِي صَاحِبِنَهْ رَدَا اَيْدِ وَبِحَلَا لَلشَّمَايَجَهْ نَزَّ كَانِ ظَلَمَهْ كَهَذَا

وَمَوْضِعُهُ الطُّورِ وَشَفِيعُهُ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانِ لِحَالِ

كَذَلِكَ فَكَيْفَ كَانَ اِخْوَانِي اِخْوَانِي **حكاية** رِوَايَتَا وِلْيُوْرِي

بِتِ پَرَسْتَا كَرْدَنِ بِرِ سِي اَز بَابِ سُوْقَدَنِ بِقَالَ اَيْدِي دُكَاتِنَهْ

بِرِ پَرْدَهْ اَصْمِش اَيْدِي فَجَنِّ اَلِنَهْ تَرَا زُ وَاَلَسَهْ وَا رُوْبِ پَرْدَهْ

كُلِّمَ أَخَذَتْ آيَةَ غَرِيبٍ يَكْتُمُ سَكَا بُو قَدَّرَ رَاحَهُ وَرَأْيَوْمَ دِيَوْمٍ

يَأْنَهُ الَّذِي دَاخِي رُو زَكَارَدَهُ بُو قَدَّرَ رَبَّهُ وَفِتْنِيَهُ سَبَّأُ وَلَدِيكَ

حِكَايَةُ بَرَكُونِ بَرَكُونَهُ كَلُوبِ حَضْرَتِ مُوسَى بِرِغَايَةِ السَّلَامِ

تَضَرَّعَ وَنِيَا زَايِدِي يَا كَلِيمَ اللَّهِ لَطْفَ آيَةٍ بَنِي رَبِّ الْعَالَمِينَ دَن

شَفَاعَتِ آيَةٍ مُنَاجَا تَمْ وَخَا جَتَمْ مُقْبُولِ أَوْلَسُونِ حَضْرَتِ مُوسَى

صَلَاةِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَامُهُ كَرِيمُهُ دُعَا آيِدِي وَحِيَّ أَوْلَدِيكَ

نَامُوسِي كُو زَكَرِي سَمَائِيهِ مُتَوَجِّهِ أَوْلَسَهُ وَاللَّهِ رَبُّنَا دُعَا يَهُ

دِيخِي خَانَه اِيچِنْدَه حَضْرَتِ زَلِيخَانَه اِيْلَامِ كَمَاهِ اِنْدِ وَاكِنْدَه كَرْدِي

خَانُو كِ كُوشِ سِنْدِ بَرِ پَرْدَه وَا رِحَضْرَتِ صِدِّي قُصُورِ دِي

حَضْرَتِ زَلِيخَا يَه بُو پَرْدَه نَه پَرْدَه زِدِي دِي كِي اِنْدَه اِلْهَمِ وَا رُزْدِ

اُو كِنَه پَرْدَه طَتْدَمْ كُورِ مَسُونِ دِي بُو بَعْدَه جَنَابَه وَا رُوبِ

يُو زِ سُوْرَبِ عِتْدَارِ اِيْدَارَمْ هَا نَ حَضْرَتِ صِدِّي قُ بُو كَلَا يِ

كُوشِ اِيْدِي خَه حَيَقْرِبِ مَكَانِنْدَنْ صِيحْرِ اِيُوْبِ يَا اِلْهَ دِي وَا قَا جِدِي

كُنَاهِدَنْ خَلَا صِ بُوْلِبِ مَعْصُومِ خُدَا اُوْلَدِي وَا دِي دِي كِي

از دینه با قوبینه کلور دی حکینین صور دیکر دیکر یکی چن

الومه ترازو السم نفوم حیلده قصدا یدر بومتا عی بن

وزن اید و کم زمانده اغرا غیر الرم و لکن صتد و عم زمانده

یئینی و یرب ما بینده تفاوت و زند بر مقدا زسنه الی قوم

استرم پرده اردند پوتم و از در و ادبانی کوزب حجاب

ایدوبینه صممدن خوفمدن حق او زینه اولرم دیدی

حکایت حضرت یوسف صلوات الله علیه و سلامه

تفاوتِ وزنِ ابي قور لرغايت يرامزدز • روايت اولتر

كي حضرت موسى به صلوات الله عليه وسلامه قومي ديلر

كي تفاوتِ وزندك بر مقدار سننه وارجه ادا لوم باربول

الله بيودي كي بنجي سئل فقراسنه انفاق ايلك و توبه ايلك

فقر قبول ايلما دي يوزدي كي بهاسنه بعضي حبه الوب بغداي

واريه كي تنها صحران صاچوك قوشلر اكل ايلسونلر ايتديلر

اصلا قوشجو غزالا ريوزينه بقادي يوزدي دكرمانلرده

بليت بزجام يحيى صنوب اول او تنور • خالق كل شئ صائب

• او تنور بن او تانم حكيم دانادن • يحيى قيوم رب بينادن •

حكاية كما قال الله تعالى ويل للطففين الذين اذا اتوا

• على الناس يستوفون واذ اكالوهم اوزونهم يخسرون •

يعني ويل اول كشيوك باشنه وزيله وياخوذ كليله الوب

• صايجلور • تجن كليله وياخوذ وزيله الورا اولدرا تون

واغز الورا لراما صا ترا اولسكرا الكوك صا توب باينده

بِرِسِي سُوَقَلَزْدَه بَرِايِ مَقَطُوغِ اَجُوبِ مُتَصِلِنْدَا ايدُوْبِ

ايدُوْرِدِ يَكِي ظُلْمِ اَتَمَكِ اِنْسَيْنِ بَرَاذَرِ لَرِنَبْدَنِ عِبْرَتِ السُّوَلَرِ

سُوَالِ اِتْدِيلِرِ اِتْدِيَكِي بَا دِشَاهِ قُوْلَدِرِنْدَنِ ايدُوْمِ بَرِ كُونِ سَا حِلِ

بِحَرِّ اَيْنْدُوْمِ كُوْرِدَمِ كِي بَرِصِيْتَا دِرِ بَالِقِ اَوْلَا مِشْرِ اَسَا دَمِ اِرَا دِ تِيْلِه

وَبِرْمَا دِي ظُلْمًا وَغَضَبًا اَلدُّوْمِ بَاشِنِ بَرْمَا غُوْمِه طَا قُوْبِ كَثُرُبِ

اَوْدَه بَرِ قَا زِقَه اَصْدُوْمِ بَرْمَا غُوْمِه سَمَكِه نَكِ بَرِ دِ شِي بَا تَدِي

جِرَا حَقِي اَوْكَلْمَا دِي اِكْلَه زَحْمِنَه مُبَدَّلِ اَوْلَدِي اَسَا دَلُوْرِ بَرْمَا غِي

اوكدوب بحاء صاچديلر قوق كوندن صكر برفقير كلوب

ديديك يا رسول الله بن برفقيرم صياد بحرم سمك شكار ايد

انوكله سبب انوردم بوق كندرد رايه اغ صلام بوزانه

بالق الومه كرمز ددي حضرت موسى صلوات الله

عليه وسلامه جناب حضرت متوجه اولدي وحي اولديك

بحر سوال اليه بحر سوال اولندقد بالحق لرديد لركتفاوت

وزندن دقيقه وكد يلا اولد رسب فرازم **حادي** بني اسرائيل

حَلَا لَشَدُّمَ فِي الْحَالِ تَوْلَدَنَّ بِرَقُورٍ دُشْدِي وَأَوَّلَ مَرَضَدَن

بِحَمْدِ اللَّهِ تَعَالَى خَلَاصَ بَوْلَدَمَ دِيدِي • وَدَخِيَ سَوَادَ بْنِ الرَّبِيعِ

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ سَرُورٍ كَابِنَا ثَدَنَ رِوَايَتِ بِيُورُزْ لُرْكِ وَقَالَ لِي

عَلَيْكَ بِالْجَيْدِ فَإِنَّ لَلْجَيْدَ مَعْقُودَ بِنُصَيْبِهَا الْخَيْرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ

مَنْ رَبَطَهَا عُدَّةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَانَتْ لَهُ ذَخِيرَةٌ فِي مِيزَانِهِ فَإِنَّ

شَبَعَهَا وَجُوعَهَا وَرَيْبَهَا وَظَمَاءَهَا وَأَزْوَاقَهَا وَأَبْوَاهَا فَارْحُ

فَارْحُ فِي مَوَازِينِهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ • يَعْنِي بِيُورُزْ دِيلْرُكِ أَوْ زُرْكَه

کند ز ما بجه اولما ز ان کس د ز ما ز بسک کو توری بد نو که

سرایت اید زرد د یلر قطع اید ز دم کو توری بر ما قلدینه سرایت

ایلدی قطع اید زردی عاقبت ای قطع اید زردی پنه او کلام

در سکندن کند ز مکی مقر را بد و ب جراح دکانه کیدر کن

قولا غنه بر او از کلدی جمله اعضا کی گسدر سک داخی خلاص

بولما ز سین ناکی سماکی وارن صاحبی ایله حلا للشما بجه جان

باشومه صغردی وارن صاحب سمکه بول تفرغ و نیاز اید ب

وَعَوِضَ حَاصِلِ أَوْلِيَاءِ عَرَبِيٍّ بِسَلْكَ دَنْ مَحْضَاغِ لِحْيَتِ

فَوْضَا مَنِّجِ رَوْضِ لَرْدَهٗ وَلَطِيفِ جَايِرِ لَرْدَهٗ أَوْلَادِ دُوغِي وَهَرَارِكِ

طَوِيلِ سِيِّحِ مَنِيٍّ أَوْلَادِ بَرَارِضِدَنْ بَرَارِضَهٗ أَوْلَاغِهٖ يَرِيَتِ

دَكِشْدَرِ سَلْرَجْمَهٗ اَثَارِيٍّ وَأَبْوَالِيٍّ وَأَزْوَالِيٍّ مِيزَانِهٖ قَوْلُ نُوْرٍ •

فَوْضَا أَوْلَادِ كَنْ بَرِجَايِرْدَهٗ كَنْدُوكَنْدُ وَبِهٖ بَرَنْهَرِ كُجُوبِ صَالِحِيٍّ خَيْرِ نَسْرِ

صَوَاجِسَهٗ يِنَهٗ صَاغِيْنَهٗ أَنْوَاغِ حَسَنَاتِ يَا زَيْلُوْرِحْدِيْتِ شَرِيْفَهٗ

ثَابِتْدَرِ • وَرَجُلٍ رِبْطَهَا تَعْنَتًا وَتَعْفَفًا ثُمَّ لَمْ يَنْسَحِقْ لِلَّهِ فِي

أُولَئِكَ قَالُوا كَيْفَ نَسْتَلِكُكَ مَا زَمَّتْ أَيْلَهُ زَيْرًا خَيْرٌ

أَتُوذُ أَوْ يَأْتِي وَجْهَهُ يَا شَيْمَاءُ نَجِّهِ أَوْ لَمْ تَأْرُوزِ قِيَامَتَهُ دَكِ قِصَّةَ

بُؤَيْبِ سِنَةٍ دُرِّ بِنِ كِسْنَةٍ كِي مَحْضًا غُرَانِيَّتِي بَسَلَنَهُ وَأَسْبَعَرِيَّتِي

انْفِاقًا وَلِنَانٍ عَلِيٍّ وَعَلْفٍ مِزَانَتِكَ ذَخِيرَهُ دُرِّ أَبَوَالِجِي وَارْوَا^{شَدْن}

بِرِّي مِزَانَتِكَ سَبَبٍ فَلَا حُدُورَ زَوْقِيَامَتِكَ • وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • لَخَلَّ لثَلَاثٌ

أَجْرٌ • وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ • وَلِرَجُلٍ وَزْرٌ • يَعْنِي أَوْلَ كِسْنِيَةِ أَجْرٍ

أَبِي وَرْدٍ زَيْعِي حَمَلٍ ثَقِيلٍ دُرٍّ • وَعَنْ بَعْضِ الصَّحَابَةِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى

قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْخَيْلُ ثَلَاثَةٌ فَرَسٌ لِلرَّحْمَنِ وَفَرَسٌ

لِلدَّيْنَسَانِ وَفَرَسٌ لِلشَّيْطَانِ • فَأَمَّا فَرَسُ الرَّحْمَنِ فَأَعَدَّ فِي سَبِيلِ

اللَّهِ وَقُوتَ عَلَيْهِ أَعْدَاءَ اللَّهِ • وَأَمَّا فَرَسُ الْإِنْسَانِ فَأَاسْتَبَطَنَ

وَحَمَلَ عَلَيْهِ • وَأَمَّا فَرَسُ الشَّيْطَانِ فَأَقْوَمَ عَلَيْهِ • يَعْنِي سُوْرُودَ بَكِي

بِرَفْسٍ خُلَا يَجُونْدُرِي مَحْضًا غَرِيحِيونَ بِسَلْوَرٍ وَدَاخِي كَاهَ

أُولُوكِي أُولَارِيكِهِ سُوَارًا وَلُوبًا غَدَاءُ اللَّهِ قَتْلَ أُولُوكِي وَوَبَر

رِقَابِهَا وَلَا صُورِهَا فِيهِ لِذَلِكَ سِتْرٌ • يَعْنِي بِرُكْنَيْهِ دَاخِلِي مُحَضًّا

كَسِبَ حَلَا لِحْيُونَ وَيَاخُودَ تَتَا جَنْدَنَ شُؤْيَهَ رَبِّ الْعَالَمِينَ نُوَكَّ

كَنْدُ وِجَانِيهِ ^{الِدَعْبِيهِ} أَوْ نَتْمِيُوبَ وَقَتِيْلَهَ أَوْ تِنَ وَصُؤِيْنَ كُؤْرَسَهَ سَتْرَ فُقْرِيْنَهَ

وَبِرُكْنَيْهِ سَبَبًا أَوْ لُؤْرَ • وَرَجُلٌ رِبَطَهَا خِرَاءً أَوْ رِيَاءً وَنَوَا

لِأَصْلِ الْإِسْلَامِ فِيهِ عَلَى ذَلِكَ وَزُرٌّ • بِرُكْنَيْهِ دَاخِلِي أَوْ لُؤْرِي

مُحَضَّرِيَّتْ مُرَادٌ أَيْدِ نُوْرَغَا أَهْلِي دَكْلُدَّرْ بَلَكِي أَهْلِي إِسْلَامَه

مَالِيْنَ وَقُدْرَتِيْنَ كُؤْسَتْرَمَكْ مُرَادٌ أَيْدِ نُوْرَا وَدَ أَصْلُ كَسْنَهَ بُوْنِيْنَهَ

وَوَزَّرِدُرٌ • وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ

قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • لَخَيْلُ اللَّهِ فَرَسٌ

لِلرَّحْمَنِ وَفَرَسٌ لِلإِنْسَانِ وَفَرَسٌ لِلشَّيْطَانِ • وَأَمَّا فَرَسُ الرَّحْمَنِ فَهِيَ

الَّتِي تُرْتَبَطُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَعَلْفَهُ وَرَوْثُهُ وَبَوْلُهُ وَذَكَرَ مَا شَاءَ

اللَّهُ • وَأَمَّا فَرَسُ الشَّيْطَانِ فَهُوَ الَّذِي يُقَامِرُ أَوْ يَرَاهُنَّ عَلَيْهِ

وَأَمَّا فَرَسُ الإِنْسَانِ فَالْفَرَسُ يَرْتَبِطُهَا الإِنْسَانُ يَلْتَمِسُ بَطْنَهَا

فَهِيَ سَرْمِينٌ فَقِيرٌ • يَعْنِي الرَّجُلُ حَدِيثُ ابْنِ سَعُودٍ حَضَرَ تَلْرِيدُوزَ

قِسْمِ دَاخِي وَاَزْدُرْكِ يَا كَنْدُوسِنَه بِيوتَبَا وَاَزَارِنْدَه تَجَارَتَه كِيدِلُورْ

وَيَاخُودْ بَهَا سِنْدَن اِنْتِفَاعِ اُولِنُورْ وَيَاخُودْ قُولِينْدَن وَيَا بِنَاخِدَن

اِنْتِفَاعِ اُولِنُورْ وَاُولَدَاخِي سَتَرِ فَرْدُورْ وَيِنَه سَبَبِ بَرَكْتَدُورْ • وَاُولَدُورْ

قِسْمِ دَاخِي وَاَزْدُرْكِ بُوَا يَكِي نِيَّتْ دَاخِي مُرَادَا وَاُولَمَا يُوْتَبَحْضَا

زِينَتِ وَتَفَاخُرِ قَصْدَا وَاُولِنُورْ • وَيَاخُودْ بَرِكْتِنَه بَحْثَا يَدْرُكِ

اَلرَّسُوْلُكَ اَتُوْكَ يَكْرَمُ قُوْشِي اِيْدَا لُوْمِ اِيْكِي اَنْتِ وَيُرُوْرَمِيْنِ

دِيُوْبَحْثَا يَدْرُ لَزْ بَلْ كِي حَشْدَرِي نِي حِقَارُوْبِ مِيْتَا نَدَا قُوْرَا لَرَقَارْ

كَلُوبُ صَرِيحٍ مُطَهَّرٍ إِجْرَاءِ وَعَدَا تَائِكَ أَوْ زِيْنَهُ دُرُزُ

وَعَشْرُونَ هَرَكُوشَكَ إِقْدَامِ وَغَرَّاسِي دَائِمًا وَجُودِ شَرِيفَلَرِيْنَه

أَرْقَلَنُورُ وَسَبَبِ هَيْتَلَرِي وَأَقْدَامِ لَرِي إِلَهَ أَيْدَرُ لَزْخَلَكَت

خِلَافَتَهُ وَأَبَدَتِ سَلْطَنَتَهُ بِجَمَلِهِ دَوَابَلَرِي صَافِيَجَهْ غَرَّاجُورُ

مَرْبُوطُذُرُ بُوْقُدُرَا حَادِيثِ شَرِيفِيَهْ مُقْتَضَا سِيَجَهْ دَفْتَرِ أَعْمَالِ

وَدِيَوَانِ شَرِيفَلَرِيْنَه أَنْوَاعِ نَوَابِ رَيْطِ دَوَابْدَنْ مَكْتُوبُذُرُ

لِلْحَمْدِ لِلَّهِ أَمَا فَرَسِ إِنْسَانِ أَوْلَادِ زِي مُؤْمِنَارِي يَا بَطُونِ دَنْ نَبِيْعَانِ

یورز لری یوز دیر کی فوس اوج دز لو دز برسی رحمانی و برسی

اینانی و برسی شیطان دز اولی رحمانیدز مختصا غزایچون اولای

سعادتلو و مر و تلو و د و تلو یا د شاهزک جمله دوائی کی وجود

نیر فدری کی عالمه رحمتا یچون کلمشد زمر بر کی ظل الله دز

یا وری الیه کل مظلوم • و هیکل لطیفدری غزایچون بنا

اولنشد ز متصل هر دوز غزاده دز لری بر کی خلاف نفس

اوزرینه متصل شریعت مطهریه او ایمان لرونه حقلرندن

وَرِعَايَتُهُ أَجْرٌ وَعَعْلَفُهُ أَجْرٌ • وَفَرَسٌ يَأْتِي عَلَى رَجُلٍ

وَيُرَاهُنَّ عَلَيْهِ فَمَنَّهُ وَزُرُّ وَعَعْلَفُهُ وَزُرُّ وَرُكُوبُهُ وَزُرُّ

وَفَرَسٌ لِلْبَطْنَةِ فَعَسَى أَنْ تَكُونَ سِدًّا دَامِنًا مِنْ فِقْرِ إِنْشَاءً اللَّهُ تَعَالَى

مَرْبُوطٌ
يَعْنِي فَرَسٌ وَجِدُّ لُودُرٌ • أَوْ لَكِي فِي سَبِيلِ اللَّهِ غَزَائِنِيَّتُهُ

أَوْ لِأَسْعَادٍ تَلُودٌ وَتَلُودِيَادٍ شَاهِكٌ كَوْتُورِي دَوَاتِي كِي

تَمْنِي أَجْرٌ رُكُوبِنَا أَجْرٌ رِعَايَتِنَا أَجْرٌ كَلْبِنَا وَشَرِينَا أَجْرٌ مُحَقَّقٌ

وَمُقَرَّرٌ أَحَادِيثٌ شَرِيفَةٌ مُقْتَضَا سَبْجِهِ • أَمَا شَوْلُ فَرَسِي

إِجُونِ التَّمَّاسِ يَدْرُلُّوْا خُوْدَ بَهَا سَنَدُكَ وَيَا خُوْدَ تَحْمِيْلِكَ

بَيْنَهُ وَقَتِي إِيْلَهُ ظَلَمْتُ أَوْلَمَّا يُؤْنِجُ حَقِّي رِعَايَاتِ أَوْلَدِّ وَغِي

تَقْدِيحِهِ فَقَرِيْنَهُ سَتْرًا أَوْلُرْ • فَاَمَّا فَرَسُ الشَّيْطَانِ أَوْلَدْرِكِي

زَيْنَةُ وَرِيَاءُ أَوْلَهُ وَزُرِّ مَحْضَدْر • وَيِنَهُ بِرِ حَدِيثِ شَرِيْفِيْنِ

وَإِرْدَا أَوْلَشَدْر • إِنْ أَلَيْ شَيْبِهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ رِوَايَاتِي يَدْر •

سُرُورِ كَايْنَاتِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِوَرْدِي كِي الْخَيْلِ ثَلَاثَةٌ

فَرَسٌ يَرْتَبُهَا الرَّجُلُ فِي سَبِيلِ اللهِ فَكَمُنَهُ أَجْرٌ وَرُكُوبُهُ أَجْرٌ

صِحِّحْهُ وَارْزُقْ حَبِيبَ كَرَمُوكِ خَاجِمِدُ زِيُورِدِ يَلْرِي حَكَا

سَرُورِ كَا پِنَاتَه اَسْعِرِ پِدَن اَجَبْ بَرَسْنَه دَاخِي يُوُق اِيْرِي

صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • وَمَعْقِلِ بْنِ بَارِ حَضْرَتْلَرِي

دَاخِي يُوُر زُرِضِي اللهُ عَنْهُ • اَصْلًا سَرُورِ كَا پِنَاتِكِ صَلَّى اللهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُضُورِ شَهْرِ نَفْسِكِ اَسْبَغْ اَدْنِ اَجَبْ وَاَفْضَلْ بَرِ

نَسْنَه كُوْر مَدُوْم يُوُر دِيْلَرِ خِيْجَه سُوْكُوْ اَوْلَمَاسُوْنِ كِي بُوْنَدَا

اَوْلَانِ كَرَامَاتَه حَدْ يُوُقْدُرْ جَمَلَه فُتُوْحَاتُ بُوْنَكِ ظَهْرِنَدَا

عَوَامٍ اِجْتِنِدْ اَلَانَ جَنَابَ زَلَّزَه وَاَزْدُ زَحَّ اِيْدُ وَاَوْجُ قُرْلَرُ

يَرَاقُ اِيْدُ وَاَوْجُ قُرْلَرُ اِيْدُ زَلَّزَه قُرْلَرُ اِيْدُ زَلَّزَه قُرْلَرُ

مُحَقَّقٌ وَمُقَرَّرٌ • بِرَقِيمٍ دَاخِيٍّ وَاَزْدُ زَلَّزَه قُرْلَرُ اِيْدُ زَلَّزَه قُرْلَرُ

اِيْحُونُ فَقْرًا لَوْلِيٍّ سَلْرُ لَزَّ اِنْتِفَاعٍ مُبَاخٍ وَبَلَاكِيٍّ فَقْرًا زَلَّزَه قُرْلَرُ

وَفَقْرًا سَدًّا وَسِرًّا وَاَوْجُ قُرْلَرُ اِيْدُ زَلَّزَه قُرْلَرُ اِيْدُ زَلَّزَه قُرْلَرُ

تَسْلِينًا بَطُونِيْدًا غَازِيْلِيْنَ اِنْتِ حَاوِلًا اَوْلِيَّ غَرَايِيْهِ كِيْلِيْكَ

اِحْتِمَالًا • وَحَضْرَتِ اِنْسَدَانَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ رِوَايَاتُ

وَحَرْبٍ وَغَزَا أَوْزَرِيْنَه بِيْش دَانَه غَازِي امِيْر لَر اَوْلَب
 بَر كُوْن اَوْل امِيْر لَر اِتْفَاق اِيْنَلِيْش لَر كِي دِيَار رُوْمَدَه كَفَا ر
 خَا كِيْسَارَه نِيْغَايْت يُوْقْد رُو وَا سِيْع يِر لَر دُوْز كَلُوْكَ اَهْل وَعِيَال
 وَعَسْكَر مَزَا يَلَه وَا رْتَبَه رِيْمِيْز بَر مَمْلَكَت اِخْتِيَار اِيْدِنَا لُوْم وَ
 كَفَا ر خَا كِيْسَارَه يَلِيْح صَالُوْب خُدَا بُوْلِيْنَه كَا رَزَا رُو دِيَار رُوْمَدَه
 قَرَا اِيْدَا لُوْم بُوْلِيْ كِي خِيْجَه يِر لَر فَتْح اِيْدَا وَا هَل اِسْلَامَك
 اِكْثَار نَه سَبَب اَوْلَا وَا زِيْدِيُوْب جِيْمِيْش لَر وَا وُل بِيْش امِيْر اَهْل

حَاصِلِ اَوْلِيَّ شُدُّر • وَرَوَايَتِ اَيْدِر لُرِكِي اَسْبَغْرَادَه بُو خَاصَه

وَ اَرِي شِي نِي كُو نَلَك يَزْدَن قَوْلَا ق اَوْ رَب اَرْضَه جَنك اَوْلَدُغَن

مَعْلُوم اَيْدِر نُونُ جُوش خُرُوشَه كَلُور اَيْمِش **حِكْمَات** رَوَايَتِ

اَيْدِر لُرِكِي سَعَادَتْلُو وُ مَرُوتْلُو وُ دَوْلَتْلُو اِي دِشَا هُرُك خُلَدَت

خِلَافَتَه وَا تَبَك سَاطَنَتَه جَدِ عَالِي لُرِكِي سَعِيد وُ شَهِيد

سُلْطَانِ عُمَانِ غَا زِي طَاب ثَرَاهُ بَا بَا سِي مَاهِيد وُ شَهِيد

سُلْطَانِ اَرْطغرُل طَاب ثَرَاهُ دِيَا رِعْمَدَن كُفَارِي دِ جَنك

اَتَلَرُونَك بُو حَالِي كُورُب تَعَجِب اَيْلُون بَعْسَكِر يَنُوك اِخْتِيَار لَرِي
 وَرُور كَار دِي كَارِي اَيْلَه مُشَاوَر اَيْلَش لَر فَن غَزَادَه وَ
 جَنَكَن حَاذِق مَكْتَسَلَر وَا رِيشِد يَمِش لَر كِي يَقِين يَر دَه جَنَك
 وَحَرْب وَقْتَالِ عَظِيم وَا رُدُ سَبِي بُو دَر دِي لَر يُو رُدِي كِي
 اَرْضَه اَيْنُون بَعْرَه اِخِي قَوْلَق طُونَك جَنَك قَنِي جَانِبَه دُر
 تَشْخِص اَيْلَك تَا كِي تُو كَلِحَق اَيْدُ وَا بُول جَانِبَه رَوَانَه
 اُولَا لَوْم هَان جَنَك دِلَا وُر لَر وَا وُل بَحْر غَزَادَه سِنَا وُر دَر

وَعِيَالٍ وَعَسْكَرٍ بَيْلَهُ وَدَاعٍ اَيْدٍ وَنَهْرٍ بَرِيٍّ نَرْكُوشِيَهْ پَرِيَشَا

اَوْلْمَشْدَرِ سُلْطَانِ اَرْطَغْرُلْ يَالِكُوْرْ قَالُوْبْ اَهْلُ وَعِيَالِ

عَسْكَرِ بَيْلَهْ قُوْنِيَهْ بِشْ كُوْنَلِكْ يُوْلْ قَلْدُ وَقَدْ كُوْرْمِشْدَرِ كِي

اَنْدَرِيَهْ بَرِ عَظِيْمْ حَالَتْ كَلُوْبْ هَرِ بَرِيٍّ جُوْشْ خُرُوْشَهْ كَلِيْشْ

سُلْطَانِ اَرْطَغْرُلْ يَالِكُوْرْ قَالْبُ تُوْكَلْ حَقْ اَيْدٍ وَنَهْرٍ كُوْرْمَدُوْ كِي

دِيَارِ لَزَاوَلُوْبْ بُوْ قَدْ رَا هَلْ وَعِيَالِ اَيْلَهْ دِيَارِ غُرْبَتِ عَجْبًا قَنْدَن

قُوْر اَيْدِيَا وَرُوْحَا لِمُوْرْ نَجِيَهْ اَوْلَادِ يُوْبْ جَنَابِ حَضْرَتِهْ مُتَوَجِّهْ اَيْكِن

ايد وكن اصلا بلد يكر في الحال بر كوه سار زريند اغرق

وعيا لرن قوند و ربح صارا ايد نوب بچيد قوت سله شور لرد

و نامدار لرو و جنك سوار نيم ايدار لرن الدرينه الوب

هر پيرسي كارزار خاضر ولد يكر سلطان ارطغرل عسكر بيدي

و عيا لي ايد جملة حلا للشوب مشا و ايد كي بونلر و ك

قنيسنه معا و نت ايد الوم و بو عسكر و ك قنيسي ايد كارزار

ايد الوم نامدار لرد ايد لركي اول برجا نبوك حا لي دشوار

أَرْضَ قَوْلِ طُوبَى قُونِيهِ جَانِبِنَكَ مُحْكَمٍ أَوْ غَرِشٍ أَوْلَدِغِنِ

تَعِينِ وَتَحْقِيقِ أَيْدِيكَ جُنَاةً هَا نِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ دِيُوبِ

نَيْتِ غَرِ أَيْلَهُ الْفَارِ أَيْدِي وَنِ بِشَيْخِي كُونِ أَمْرٍ مَلِكِ غَفَارِيهِ قُونِيهِ

أَوَائِنَهُ جَعْدِ لِرُكُورِ دِي لِي كِي بِرِ عَظِيمِ عَسْكَرِ بِرِ عَسْكَرِيهِ لَهْ مُحْكَمِ

جَنكِ وَحَرْبِ وَقِتَالِ أَوْ زَرِينِهِ وَلكِنْ بِرِ جَانِبِي غَايَتِ ضَعِيفِ

هَا نِ صِنُوبِ تَمَامِ أَوْ مَلَقَدِ بِرِ جَانِبِي مُحْكَمِ غَايِبِ فَا مَا تَشْخِصِ

أَيْدَا مَزَلِ أَيْدِي كِي تَنْقِصِي مُسَلِّمَاتِ وَتَنْقِصِي كَا فِرِ وَبُونَا لِرِنَهْ مِلْتَدَنِ

اَوْزَرْنَا بِشَرِّهِ مِقْدَارِيَّارٍ وَارِيَّيَا اللَّهُ دِيُونَبَ تَوَكَّلْ

خُذَا اَيْلِيُوْبَ بِرُكُزْدَنَ اَوْلِ عَسْكَرِ ضَعِيْفًا بِنَهْ كَلُوْبَ اَوْلِ

قَوْلَدَنَ چَقُوْبَ عَسْكَرِ قَوِيَّيَهْ اَمْرُ خُذَا اَيْلَهْ اَيْلَهْ جَهْ قَلْبِ اَوْلِدِ لَزْ

كِي ضَحَاءِ كُبْرَادَنَ زَمَانِ زَوَالِدِكَ اَوْلِ عَسْكَرِ عَظِيْمِكَ يُوْرِنَ

دُنْدُ وُرَبِّ سَخَاغِيْنِ دُو شَرِبْ سَرْدَارِ لَرِيْنُوْكَ بَاغِيْنِ كَسُوْبِ اَوْلَقْدَ

مَالِ وُغْنِيْمَتَهْ وَاَصِلْ اَوْلِدِ لَرِيْ كِي بِيَانَهْ كَلْمَزْ كُوْرْدِي لَرِيْ كِي جُمْلَهْ

قِرْدُ قَلْبِي كُفَارِ خَاكِسَارِ وُ مَعَاوِنَتَا اَيْلِدُ كَلْبِي اَهْلِ اِسْلَامِ

اُولْمَشْ بُونَكْرُوْلَضْعَفِيْ وَانِكْسَارِيْ مُحَقَّقْ وَاَرْوَبْ اَوْلْ عَسْكَرِ

قَوِيَّهْ اَرْقَهْ وَيَرْوَبْ بُوْ عَسْكَرِ ضَعِيْفِيْ تَامْ اَيْدِ الْوَمِّ سُلْطَانِ

اَرْطَغْرُوْلْ بُوْ كَلَامِيْ عَسْكَرِ نَدَنْ كُوْشْ اَيْدُوْبْ فِيْ حُضُوْرِ

اُولْمَشْ وَبُوْورِ مَشْكِ بُوْ اَيْشِ نَامْدَا زَلْ رَا اَيْشِيْ وَاصْلَا مَرْدِ اَنْدَرْ

جَنْبِشِيْ دَكُوْلْدَرْ كِيْ قَوِيَّهْ قُوْتْ وَيَرْوَبْ ضَعِيْفِيْ جِكَنْدَا وُزْ

اَصْلْ هُنْ ضَعِيْفَهْ يَا زِدْمْ اَيْدُوْبْ قُوْتْ وِرْمَا كَدَدْ رَجْمِيْ

بَا شَرِ اَوْسْتِنَهْ دِيْدِيْ كِرَا وُلْ سُلْطَانِ الْعَزَاتِ وَالْمَجَاهِدِيْنَ

علاء الدین غازی طاب ثراه بو حالی کو رب سنجاق دیند

اتندن اینوب یوزیره قویب جناب حضرت کندی و دن

و عسکر ندن ما یوس اولب تضرع و نیازده ایکن بو

حال ظهورا نیلدی بشارت ایدیلر باشین یردن و

وجه شریفن زمیندن کو تورب قوت و یرب سیرا

کفار قیرن نه اصل عسکر درونه اصل کسینه لر دردیو

صوردی دیدلر کی بزداخی بلرز و ملائکه میدرنه طائفه

وَأَمَّا ذَاكَ لَرُبُّو حَائِدَاتِ أَهْلِ إِسْلَامٍ بِأَقْوَبِ بُوْحَالِي كُوْرِي

شُكْرًا لِدَيْلَمِ مَكْرَسَعِيدٍ وَشَهِيدِ سُلْطَانِ عَلَاءِ الدِّينِ غَازِي

غَايَةِ بِرٍ وَضَعِيفٍ أَوْلَبِ قُوْنِيهِ تَحْتِي بِيَدِي أَنْتَ قَرَارِ تَمِيدِي

أَصْلَاهِ أَوْلَادِي يُوقِ أَيْدِي كُفَّارِ لَعِينِ أَيْشِدِ وَبِأَفْرَجِ بَلِيدِي

بِحُجَّةِ يُوزِيَارِهِ قَدْرِ غَالِرٍ وَبَارِ جَدِيدِهِ سَلْفِكَ حَائِنِيهِ عَظِيمِ

عَسْكَرِ حِقَارِ رَبِّ كَلُوبِ وَأُزْرِينِهِ أَهْلِ إِسْلَامِي قِرَّةِ قِرَّةِ أَوْلِ

مُرْتَبِيهِ التَّمَشِدِ بِيَدِي كِي هَمَانِ تَمَامِ أَلَا لَرْمَحُومِ سُلْطَانِ

بِلَدِي كُوْتُرِي تَوَارِيحِ سِلْسِلَه لِرِنْدَ مَسْطُورِي يِنِه سِلْسِلَه
 لِرِي سِلْسِلَه پادشاهانه ملاصِقْ وَمُصَلِّدُر بِلِنْدَن قَلْبِجِي جِقَارُبْ
 بِلِنِه قُوْشَاتُدِي وَقَوِي ^{عَبْدِي} اِيْدِنْدِي وَسُلْطَانِ عُمَانِه سَنَجَاقِ
 وَيَرْدِي صُكْرَه بُوْقَدَرَانْدِرَالِنْدَن مِيْسْتَرَاوُلْدِي طَابَ
 تَرَاهَا وَجَعَلَ الْجَنَّةَ وَالْفِرْدَوْسَ مَثَوَاهَا سُلْطَانِ رِطْفَرُوْل
 اُوْل كِيْجَه بَرْعَظِيْمٍ وَاقَعَه كُوْرْدِي اُوْل نِيْتِ خَالِصُكْ
 وَضَعْفَايَه مُعَاوَسُوْكْ وِرَاهِ خُذَايَه اسْتِقَامَتُكْ فِي الْحَالِ

وَلَكِنْ أَهْلَ إِسْلَامٍ سَجَا قَلْبِي وَأَرْجَانِي شَرَّقَدَنْ فِي الْحَالِ
ظُهُورُ تَدْبِيرٍ وَفِي الْحَالِ كُفَّارِ خَاكِسَارِي خَاكِهِ يَكْسَانِ تَدْبِيرِ
أَمْرُ خُذِ إِلَيْهِ سُلْطَانَ عَلَاءِ الدِّينِ شُكْرُ نَزَائِدُ وَبِ مَدَدِ
سَرْدَارِ لَرِي نِي بِكَ التُّورُكَ دِيدِي سُلْطَانَ ارْطَغْرُ وُلْ غَا زِي
طَابَ تَرَاهُ كُفَّارُكَ سَرْدَارِي بَاشِي كُتُورِي أَتِي يَا غَنِي بَرَقْدِي
سُلْطَانَ عَلَاءِ الدِّينِ نِيهِ أَتَدَنْ أَيُنُوبِ سُلْطَانَ ارْطَغْرُ وُلْ
أَيْ كُوزِ لَرِي نِي وَبُوبِ بَاغْرِي نِيهَ بَا صَدِي كِيمِ أَيِدُ وِ كِنِي صُورِي

وَنَصْرَهُمُ اللَّهُ • وَدَاخِي أَصْحَابِ كِبَارِ دَن رِضِي اللَّهُ عَنْهُمْ

بِرِسِي بُورُ رِي اِيْتِدْم رَسُولِ خُدَا صَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

بُورُ دِي رِي الْخَيْلِ وَأَبْوَالِهَا وَأَرْوَائِهَا كَفِ مِنْ مِسْكِ الْجَنَّةِ

وَالْمُتَّقِ عَلَى الْخَيْلِ كَبَاسِطِ يَدِهِ عَلَى الصَّدَقَةِ لَا يَقْبِضُهَا • يَعْنِي

بُورُ دِي رِي • اِسْعَرِ فِي جُمْلَةِ اِعْضَائِي مِنْ مِسْكِ جَنَّتِنِ بَرَكَةِ

دُرِّ يَعْنِي بِرَاوِجِ مِسْكِ فَرْدِ وَسِ بَرِينْدُ فَرَسِ • وَبَرَكِسْتِ رِي

اِسْعَرَايِهِ مُتَّصِلِ وَفِي اِيْلِهِ نَفَقَهُ اِنْفَاقِ اِيْدَا كَانَتْهُ اَوْلَا كِسْتِهِ

اِنَّا رُظِهْوُ اَيْدِي اَوْلِعَظِيْمٍ وَاِقَعًا اَوْلِيَاءِ اللّٰهِ تَعْبِيْرًا تَدْرِي

جَلَسِي تَفَاقِ اَيْدِي لِيْزِي اَوْلَادِ كِرَامِكَ دَارِ اِسْلَامِهِ دَوْرٍ

قِيَامَتِكَ بِاِدِشَاهِ اَوْلُوْبِ شَرْقِ غَرْبِي طُوْتِهِ وَاِسْلَامِ اللّٰرِيْدِي

ظُهْوِي اَيْدِي وَاَوْجَاعِ كَلْدَانِ دَوْرِ قِيَامَتِكَ سَلَطَتِ كِتْمِيَه

دُنْيَاكَ وَاخِرَتُوكَ مَعْمُوْرٍ وَسَلَطَتِ اَوْلَادُ اَحْبَادِكَ رُوِي

زَمِيْنِي شَرْقِ عَرَبِيَه دَكْ قَلْبِيَه • اَيْدِي مُمُ اللّٰهُ تَعَالَى • وَشِيْلَهُمُ

اللّٰهُ تَعَالَى • وَقَوَامُ اللّٰهُ تَعَالَى • وَاَبْقَا مُمُ اللّٰهُ • وَعَزَمُ اللّٰهُ

ايدالتر يا ابارقيه بيوزديكي حمدا لله تعالى جوق ولكن

ايشتم حبيب كرمدن صلى الله عليه وسلم بيوزديكي

بركسنة برغزا التي بسلسه عليقي كندواييله كوزسه هر

حبه ودانه باشنه برحسنة يار لور ايش اول سببند ندر

كندوم مقيد اولورم ديدي • وينه تميم الداري رضي الله

تعالى عنه حضرت تيدان داخي بويجه روايت انور كي كندولر

عليق اسبر بيلاه مقيد اولر كرايدي استفسار ايديلر كي

يَدِي فَقَرَّيْهِ انْقَاقَ وَاعْطَا وَنَحَادَنْ مَنَعَ اِتْمَامِ شُرْدِ اِيْمَا

مُنْبَسِطُ رِصْدَقِهِ ثَوَابِي مَكْتُوبِ اُولُوْر • وَرِوَايَاتِ اَوَّلِنُوْرِي

اَصْحَابِ كِبَارِ زَدَنْ بَرَسِي مُتَّصِلِ كُنْدُ وَاِلَيْهِ اِيْدِرْدِي اِيْ يَمِي

وَعَلَيْتِي تُوْرِي كُنْدُ وَاِلَيْهِ قُوْرْدِي • فَقُلْنَا لَهُ يَا اَبَارِقِي

اَمَّا لَكَ مِنْ يَكْنِيكَ قَالَ بَلِي وَلَكِنِّي سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ مِنْ اَرْتَبَطَ فَرَسًا فِي سَبِيْلِ فَعَالَجَ عَلَيْهِ بِيَدِي

كَانَ لَهُ بِكُلِّ حَبَّةٍ حَسَنَةً • دِيْدِ لَزِي خُدَامِكَ يُوْقِيْ بِوُجْهِ

سُرُورِ كَايِنَا تَدَنْ حَدِيثِ شَرِيفِ اِيْتِشْدُ وَايِ يُوْرِدِ يَلِرِكِي
 بَلِي اِيْتِشْدُمْ • سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ
 مِنْ اِرْتَبَطَ فُرْسًا فِي سَبِيْلِ اللهِ كَانَتْ لِنَفَقَةِ عَلَيْهِ كَالْمَا دِيْدَهْ
 بِصَدَقَةٍ لَا يَقْطَعُهَا • يَعْنِي يُوْرِدِ يَلِرِكِي بِرُكْنَتَهْ اَسْبَغْرَايَهْ
 نَفَقَهْ اِحْسَانِ اِنْسَهْ كَا نَتَهْ مُنْفِقٌ فِي سَبِيْلِ اللهِ دُرِّيْدِي
 صَدَقْدَنْ مُنْقَطِعٌ دَكَلْدُر • وَحِكَايَتَا اَوْلَادِيْكَي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ
 بِنْ زِيَادٍ وَوَقْتَا كِي مِصْرَهْ دَاخِلًا اَوْلَادِيْلَرِ بَرْ عَظِيْمٍ جَابِرِي وَمَرْغَزَانِ

خِدْمَتِكَ زُكْرِي يُوقِدُ زُكْرِي بِوُجْدِ مَتَى يَدُ بِيُورِدِي لِحَدِّ

لِلَّهِ وَازْدُرُوكُنْ اَيْشْتَهَ حَبِيبُ اللَّهِ بِيُورِدِيكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ • مَا مِنْ أَمْرٍ مُسْلِمٍ يَنْقِي لِفَرْسِهِ لِفَرْسِهِ شَعِيرًا ثُمَّ يَعْلَقُهُ

عَلَيْهِ إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ بِكَارِحَتِهِ حَسَنَةً • يَعْنِي بِرُكْسَتِهِ

كُنْدُوا إِلَيْهِ أَتِيَارِيهِ سِنْ يَأْكُ بَأَشْنَهُ أَصَهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ^{أَبْدُوبِ}

أَخْسَانِي وَفَضْلِي إِلَيْهِ مَرَّجَتَهُ بَأَشْنَهُ بِرُحْسَنَهُ كِتَابَتِنِ أَمْرًا إِلَيْهِ

وَدَاخِي ابْنِ الْخَنْظَلَةِ حَضْرَتُكَ لِيْنَهُ دِدِي لِيْكَ فَرِحْتِنَا سَرْدَاخِي

اللَّهُمَّ ارزُقْهُ مِنِّي وَأَرْزُقْنِي عَلَى يَدِكَ بِعَيْنِي هَرَجَهُ دُعَا
 ايدريمش كي يارتي بني ادمه بني سخي ايلدوك ووزقمي
 يدند قودك او مرم جانا بلكدكي بني اهلندن واولادندن
 اكلره احب ايله وبنى اللرندن رزقلندز و ابي ذر
 حضرتلري رضي الله تعالى عنه حبيب اللهدن روايت
 ايدر صلى الله عليه وسلم • اسعزي يو قدز كي هر صباح
 دُعَا ائمه دزكي يارتي جنكي بني ادمه بني سخي ايلدوك بني

وَارِدِي جَرِيحَ حَضْرَتَيْهِ سَيِّمَ وَأَزْدِيكَ كَوْرِدِيكَ أَي دَر

حَضْرَتَيْكَ بِرِطْفِ آتِي وَأَجَابِيهِ قَوْمِشْ وَأَتَلَا دَرْدِيكَ

كِي نَدْرِي بَوَات يَا أَبَا ذَرِيوَرِيكَ بَوَات بِرِغْبَاتِ دَر

كِي مُسْتَجَابِ الدَّعْوَاتِ دَرِ اسْتَفْسَارِ أَتَدِيكَ كِي أَتِ دَاخِي دُعَا

أَيْدِي يُوْرِيكَ بِي بَرِيكَه أَوْلِيَا كِي أَتِ جَنَابِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

يُوْرَا وَرَبُّ دُعَا أَيْلِيَه • يَقُولُ اللَّهُمَّ أَنْتَ سَخَّرْتَنِي لِأَيِّدِي

وَجَعَلْتَ رِزْقِي بِيَدِي فَاجْعَلْنِي أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ وَمَا لَهُ

قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَابَتُوا الْخَيْلَ فَأَنْهَا تَعْتَبُ

أَيِ ادِّبُوهَا وَرَوْضُوهَا لِلْحَرْبِ وَالرُّكُوبِ فَأَنْهَا تَأْتَدُّبُ وَ

تُقْبَلُ الْعِتَابُ • يَعْنِي سُورٌ دِيلُ رُكِّي أَسْبَعُ رُكِّي تَأْدِيبٌ أَيْدُبُ

تَعْلِيمٌ غَرَّ أَيْلَانِ نَانِ كَبِي قَابِلْدُرَادِبُ قَبُولٌ أَيْدُرُ • وَعَنْ ابْنِ

عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كَانَتْ الْخَيْلُ كَسَائِرِ الْوُحُوشِ فَلَمَّا أَدْنَى

اللَّهُ تَعَالَى عَزَّ وَجَلَّ لِابْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ بَرَفَعَ

الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى إِنِّي مُعْطِيكُمُ الْكَنْزَ إِدْخَرْتُهُ

كَذُو لَرَهْ اَهْلِ لِرَنْدَنَ وَمَا لِرَنْدَنَ اَجَابَ اَيْلَهْ • وَدَاخِي

وَهَبْ حَضْرَتِ لَرِي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بِيُورْدِي كِي بِرَأْسِ عَرِيضَتِي قَدْرِي كِي

اَوْزَارِنْدَنَ رَا كِي تَكْبِيرُ وَتَهْلِيلُ اَيْلَهْ بِهَرَّ جَا اَجْوَابِ وَرِي بَ

بِلَهْ تَكْبِيرُ وَتَهْلِيلُ اَيْدَر • وَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ الشَّيْطَانَ لَيُخْتَلِ فِي دَارِ فَهْرِ فَسُ عَيْتِي

يَعْنِي شَيْطَانَ اَوْلَادِ دَاخِلِ اَوْلِي خَلْقِي اَضِلَالِ اِيْدَاخِرِ اَوْلِ

خَانَهْ اَسْبَعِي عَيْتِي اَوْلَا • وَعَنْ اَيِّ مَامَهْ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

حَضْرَتِ بُرَاهِيْمَ صَلَوَاتُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِبَيْتِ شَرِيْفِنَا

اَمْرًا وُلْدِي وَدَاخِي حَضْرَتِ سَمَاعِلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَحَى وُلْدِي

بِرُكْنِي مُطِيعِ اَيْتَمِ كَرْدِ سِيَرِهِ كَمِ سِرْوَتِكَ اِجْوَانِ مَخْرُوجِ اَيْدِي

وَحَى وُلْدِي حَضْرَتِ سَمَاعِلِ كِي اَجِيَادِ طَاغِنِ چَقُوْبِ

دَعْوَتِ اَيْلِهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ الْهَامِي وَاِحْسَانِي اَيْلِهِ اَجِيَادِ طَاغِنِ

چَقُوْبِ دُعَا اَيْلِي وَجِبْرِ اَرْضِ بُرَا سَعْرِي قَلْمَادِي كِي كَلُوْبِ

حَاضِرِ اَوْلُوْبِ اَوْ سُلْطَانِ لَرِه تَدَلُّ اَيْلِيهِ وَاَوْ سُلْطَانِ نَاچِنِ

لَمَّا نَزَّ أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى إِسْمَاعِيلَ أَنْ أَخْرَجْ فَادَعُ اللَّهَ
أَنْ يَدِينَكَ إِلَى الْكَنْزِ فَخَرَجَ إِسْمَاعِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى الْجِيَادِ
وَكَانَ مَوْطِنًا مَعَهُ وَمَا يَذُرِّي مَا الدُّعَاءُ وَلَا الْكَنْزُ فَالْهَمَّهُ
اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الدُّعَاءُ فَلَمْ يَبْقَ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ فَرَسًا بِأَرْضِ
الْعَرَبِ إِلَّا أَجَابَتْهُ وَأَمَكَّتْهُ مِنْ نَوَاصِيهَا وَذَلَّلَهَا فَارْكَبُوهَا
فَاعْتَقِدْهَا فَإِنَّهَا مِيَامِينٌ وَإِنَّهَا مِيرَاتُ أَيْكُمُ إِسْمَاعِيلُ عَلَيْهِ
السَّلَامُ • يَعْنِي أَوْلَادُتِ وَحَثَى أَيْدِي سَائِرِ وُحُوشِ كَيْفِي قَنْبَلِي

بِرِكْسَنَهُ نُوَكَّ سَاعَتِ نَهَارِ يَدَانِ بِرِ سَاعَتِ اَيْقَلِي مُخْبِرَ

اُولَسَه يَعْني تَوَزَّلَسَه فِي سَبِيلِ اللّهِ تَعَالَى اُولَا يَكِي قَدَمِنَه

اَلشَّجَهَتَم حَرَامٌ اُولُوْر • وَعَزَّ مُوسَى بِنِ عَلِيٍّ عَنِ اَبِيهِ عَزَّ عَقْبَه

بِنِ عَامِرٍ • قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّهِ صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ • اِذَا ارَدَ

اَنْ تَغْزُوْا فَاشْتَرُوا سَاغِرًا مَّجْلًا مَطْلُوْقًا مَمِيْنًا فَانْتَكَتُمْ

وَتَغْنَمُ • يَعْني رِوَايَتَا اُولِنُوْرِي بِيُوْرِدِي لِكِي غَزَايَه لِكَمَلِ اَمْسَكَه

اُولَا صِلَ فَرَسًا شَرِيًّا لِيْلَه كِي اَلنِّي سَا قَرَا وَاُولَا وَاَصَاغَ اِيَاغِي سِكَلَا وَاُولَا

يا بَشِيْمَةَ امْرَأَتِي بِنُوْكَ وَبِابْعَلَكِ وَبِسَلَكِ مَعْلُوْمِ اَوْلَادِي كِي بِنُوْ

اَوْلِ سُلْطَانِ كَرْدُوْنِ مِيْرَاثِ قَلْبَشْدَرِ كِي الْحَمْدُ لِلّٰهِ • وَدَاخِي اَكْبَرِ اَحْمَدِيْنِ

بِرِسِي كُوْرْدِي كِي بِنُوْ اَوْلُوْغَرَايَةِ كِي دَرَكُنِ اِتِي يَدَا كِنَهِ الْمَشِ كِي دَرِ

دِيْدَمِ كِي نَهْ اِيْچُوْنِ سُوْازَا اَوْلَمَزِيْنِ سُوْازَا اَوْلَسَكِ نَهْ دِيْدِي كِي يَاعْبِيْدِ

اللّٰهُ اِتِي سَمِعْتُ اَنْ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ

مِنْ اَغْبَرَتْ قَدَمَاهٍ فِي سَبِيْلِ اللّٰهِ سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ فَهِيَ حَرَامٌ عَلَيَّ

النَّارِ • يَعْنِي سُرُوْرًا ثِنَاثِدَنْ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَوَيْتُ صَحِيْحِي كِي

والتادِسُ قَبْضَةٌ وَقَالَ بَارَكَ اللَّهُ فِيكُمْ وَفِي كُنُوسِكُمْ بِغَيْرِ رِوَايَةٍ

صَحِيحَةٍ • سُرُورِ كَايِنَاتِدَنْ كِيَات قُوشِيْنِ تَجْوِيْزِ سُوْرَبِ

كَنْدُو لَوْ سَعَادَاتِ اِيْلَهْ بِرِ قُوشِيْدَنْ اَوَّلِ كَلَنْ اَتَهْ اَوْجِ دَانَهْ حُلَهْ

يَمْنِيْ اِحْسَانِ اَنْدِيْلَرْ وَثَانِيَهْ اِيْكِي حُلَهْ وَثَالِثَهْ بِرُحَلَهْ وَرَابِعَهْ

دِيْنَارِ وَخَامِسَهْ دِرَهْمِ وَسَادِسَهْ جِدَا اِحْسَانِ اَنْدِيْلَرْ • وَاَحْمَدِ

كَارْدَنْ صُوْرْدِيْلِيْ نَهْ مِقْدَارِ بَرْدَنْ قُوشِيْ اْتِدُرْدِيْلَرْ سُوْرَبِيْلَرْ

سُوْرَبِيْلَرْ كِي اَلْتِي مِيْلَرْ وَاخُوْذِ اَخِيْرِيْلَادَهْ • حَضْرَتِ شَافِعِيْدَنْ

أَوْزُرِيكَ غَنِيْمَتٍ وَسَلَامَتٍ مُقَرَّرٍ وَمُحَقَّقٍ • وَدَاخِي أَصْحَابِ

بِكَارِ رِضْوَانِ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ صَوْرَتِي بِدُرِّ غَزَالِ زُرْدَةٍ

قَنْيِ طُونَدَاتِي صَابِرِ بُولْدِي رَاتِفَاقِ أَيْدِي دُرِّ طُورِي يَعْني

خُرْمَايِ طُورِي وَصَاغِ أَيَاغِي سَكَلِ أَيِّ مُبَارَكِ صَايِدِي لُرِّ • وَذَكَرَ

ابْنِ بَنِيكَ فِي كَابِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَابِقُ

بَيْنِ الْغَنِيَّةِ عَلَى حُلَّةِ اللَّهِ مِنَ الْيَمَنِ فَأَعْطَا السَّابِقَ ثَلَاثَ حُلَلٍ

وَالْمَصْلِحَتَيْنِ وَالثَّلَاثَ حُلَّةً وَالرَّابِعَ دِينَارًا وَالخَامِسَ دُرِّهَا

وَجَائِزَ إِحْسَانِنَا دَاخِي خِدَاتِي يُوقُ • وَعَنْ أَبِي هِنْدَانَ رَسُولًا

اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ بِي بِفَرَسٍ فَقَامَ إِلَيْهِ وَمَسَحَ وَجْهَهُ

بِكُمِّهِ وَعَيْنَيْهِ وَمَخْرَجِيهِ • يَعْنِي حُضُورَ شَرِيفِ بَيْتِهِ بِرَأْسِ

عَرَبِي هَدِيَّتِهِ كَتُورٍ دِيلَر هَا أَنْ سَعَادَتِي لَهُ قَلْقُوبٌ مُبَارَكٌ

يَكَلِّبُهُ كُوزِ لَرِي وَيُوزِي سَعَادَتِي لَهُ مَسْحَ أَيْلُوبِ سِلْدِي

حَاضِرًا أَوْلَادِي دِيدَلَرِي جَاقُ بُو قَدَّرَ رَأْيِي تَعْظِيمَ أَيْدِي سِرِّي رَسُولًا

اللَّهُ كِي مُبَارَكٌ يَكَلِّبُ كُوزِي لَهُ سِلَرِ سِرِّي سُو زِدِيلَرِي • إِنَّ

رَضِيَ اللهُ عَنْهُ رِوَايَتِ وَأَزْكِ هَرْمِيلُ دُرَّتْ بِكَ إِدْمٌ • وَ

جَائِزُهُ الْأَنْلَرُ سُرُورِ كَابِيَاتِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِوَرْدِيكَ

بَارَكَ اللهُ فِيكُمْ وَفِي كَسْبِكُمْ وَفِي شَرْحِ • أَيْضًا سَابِقُ بَيْنِ الْخَيْلِ

فَسَبَقَ فَرَسٌ لِأَيِّ نَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَأَخَذَ السَّبْقَ وَهُوَ أَوْلُ

سِبَاقَةٍ كَانَتْ فِي الْإِسْلَامِ ذَكَرَ ذَلِكَ جَمَاعَةٌ مِنَ الْعُلَمَاءِ وَفَدَّتْ

هَذِهِ الْأَحَادِيثَ عَلَى جَوَازِ الْمَسَابِقَةِ بَيْنِ الْخَيْلِ وَجَوَازِ تَضْمِيرِهَا

وَهَذَا مِمَّا لَا خِلَافَ فِيهِ • وَالْحَاصِلُ عِلْمًا بَيْنَهُمْ قَوْشِي جَائِزٌ

كُوْمَلِكْرِي يِكِيَهَ قَلْقُوْبِ سَعَادَتِيَهَ اَتَلَرِنُوْكَ وَحَجْنِي وَ

كُوْرَلِرِي وَبُوْرِنِي مَسْح اِيْدُوْ بِلْدِي لِر حَاضِر اُوْلَنْدِر دِي لِر

يِ كُوْمَلِكْ يِكِيَهَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ بِيُوْر دِي لِر كِي جَبِيْم جَبْرِيْل

خُصُوْصِ خِيْلِكَ اِهْمَالِ اِنَّهٗ دِيُوْ اِهْتِمَامِ اِيْلَدِي بَرْدِ فَعَا • وَ

عَنْ شَيْخٍ مِنْ اَلْاَنْصَارِ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

مَسَحَ بِطَرَفِيْ ذِيْئِهِ وَجْهَهُ فَرَسِيْهِ وَقَالَ اِنِّيْ عُوْتِبْتُ اللَّيْلَةَ

فِيْ اِزَالَةِ الْخَيْلِ • مَشَايِخُ اَنْصَارِ دَنْ رِضْوَانِ اللّٰهِ تَعَالٰى

جَبْرِئِلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَاتِبِي فِي الْخَيْرِ يَعْنِي حَضْرَتِ جَبْرِئِلَ

صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِرُكْعَاتِكَ تَعْظِيمُ قُصُورِنَا

عَنْ أَبِي يَدْي • وَعَنْ مُسْلِمِ بْنِ يَسَارٍ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ

قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَحَّ وَجْهَهُ

فَرَسَهُ وَعَيْنَيْهِ وَمَنْزِيَّتَهُ بِكُمْ قَبِيصَهُ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ

بِكُمْ قَبِيصَكَ فَقَالَ إِنَّ حَبِيْبِي جَبْرِئِلَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ

عَاتِبَنِي فِي الْخَيْرِ • يَعْنِي بِهِ كَوْرِدِيْلِي سَعَادَتِيْلَهُ مُبَارَكٌ

وَيَجْمَلُ إِلَى أَنْ كَبَّرَ وَضَعَفَ وَقَالَ اشْهَدُ وَاشْهَدُ وَ • يَعْنِي بَرَكُنْ

حَبِيبِ كَرَّمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَوْرِدِي كِي بَرَكْسَنَه اِتْشُوكَ

وَجِهِنَه ضَرْبِ اِيْدُوبْ لَعْنِ اِيْدُوزِ دِيْلَرِكِي فِعْلَدَنْ

اَوْثَرِي سَنِي نَارُطُو تَرْخَلَا ضَبُولَا يَمِ دِيرِسَكْ اَوْزَارِنْدَه

غَزَا اِيْدُوبْ كَا فِرْقَتْلِ اَيْلَهْ اَوْلِدَرِ دِمَنْدِ خَوْفِنْدَنْ اَوْزَارِنْدَه

چُوقْ غَزَا وَمُقَاتَلَهْ لَزَا اِيْدُوبْ تَا پَيْرُوضَعِيْفَا وَتَجْ تَعْقِيْمِ

اِيْدُوبْ اَوْلَا تِي بِنَا اِيْدِي وَمِيْرُ مَوْمِنَه دِيرِدِي كِي قِيَامَتَنْ

شهادت ایلک اوزارنده هم غزایلدوم وهم تعظیم دایمی

ایدارم • وحضرت مکحولدن روایتدیرکی قال رسول الله

صلی الله علیه وسلم • اکرم الخیر و جلدهما •

یعنی یوزد بیلرکی اسغرای دایما •

تعظیم و تعظیم تام • ایلک •

